

ALENA MÍŠKOVÁ
HANA BARVÍKOVÁ
MIROSLAV ŠMIDÁK
**Československá
akademie věd
1969–1972**
Restaurace
komunistické
moci ve vědě

SEŠITY

ÚSTAVU
PRO SOUDOBÉ
DĚJINY
AV ČR

1998

30

Alena Míšková, Hana Barvíková, Miroslav Šmidák

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD
1969–1972

Restaurace komunistické moci ve vědě

ÚSTAV PRO SOUDOBE DĚJINY AV ČR
1998

Institute for Contemporary History
Vlašská 9
118 40 Praha 1

Alena Míšková, Hana Barvíková, and Miroslav Šmidák:

The Czechoslovak Academy of Sciences, 1969–72:
The Restoration of Communist Power in Academia

Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, vol. 30

© 1998 Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

ISBN 80-85270-79-X

Republishing of this material in any form is forbidden without permission
in writing from the Publisher.

OBSAH

Úvod	5
Od „stalinského modelu“ k mozkovému trustu	11
Na cestě k „normalizaci“ (duben 1969 – únor 1970)	32
„Normalizace“ v plném proudu	52
Příloha: Přehled rušení a reorganizace ústavů ČSAV v rámci „normalizace“	77
Dokumenty	78
1. Akční program Československé akademie věd schválený XXV. valným shromážděním členů ČSAV (říjen 1968)	78
2. Návrh osnovy zákona Federálního shromáždění o Československé akademii věd přednesený předsedou Akademie Františkem Šormem na XXVI. valném shromáždění ČSAV (květen 1969)	87
3. Návrh osnovy zákona České národní rady o České akademii věd předložený XXVI. valnému shromáždění Československé akademie věd (květen 1969)	91
4. Stanovisko Společného výboru základních organizací KSČ pracovišť Československé akademie věd k zasedání ÚV KSČ 17. dubna 1969	97
5. Prohlášení čtyř pracovníků Československé akademie věd publikované v Rudém právu 30. dubna a ohlasy na něj	99
6. Záznam z návštěvy rady velvyslanectví SSSR S. I. Prasolova u předsedy ČSAV Františka Šorma (září 1969)	103
7. Návrh dopisu prezidia ČSAV akademiím věd SSSR, PLR, MLR, NDR a BLR projednaný na zasedání prezidia ČSAV (září 1969)	107
8. Informace o současné politické situaci ve vedení ČSAV předložená Vasilem Biľakem předsednictvu ÚV KSČ a usnesení předsednictva (říjen 1969)	109

9. Informace oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ o situaci v ČSAV předložená předsednictvu ÚV KSČ (prosinec 1969) . . .	112
10. Návrh „opatření ke konsolidaci politické situace v ČSAV“ předložený předsednictvu ÚV KSČ vedením akademie a oddělením ÚV KSČ pro školství, vědu a kulturu (prosinec 1969)	115
11. Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 26, kterým se měnil a doplnil zákon č. 54/1963 Sb., o Československé akademii věd (březen 1970)	118
12. Informace Jaroslava Kožešníka a Bohumíra Rosického o dosavadním průběhu „očisty“ a plán dalších normalizačních kroků v Československé akademii věd pro schůzi sekretariátu ÚV KSČ (srpen 1970)	120
13. Důvodová zpráva tajemníka ÚV KSČ Jana Fojtíka a usnesení předsednictva ÚV KSČ k 11. bodu jednání – Úprava kádrového pořádku v oblasti ČSAV a SAV (leden 1971)	123
14. Informace předsedy komise prezidia ČSAV pro organizaci vědeckých společností při ČSAV Emila Hadače o „konsolidaci“ společností, předložená 21. zasedáním prezidia ČSAV (září 1971)	126
15. Informace předsedy ČSAV Jaroslava Kožešníka pro sekretariát ÚV KSČ o činnosti „kádrových útvarů“ akademie a personálních opatřeních v ČSAV (červenec 1972)	131
16. Přehled o kvalifikační a politické struktuře společenskovědných pracovišť ČSAV – stav k 15. lednu 1974	140
Jmenný rejstřík	143
Summary	147

ÚVOD

Léta 1969–1972 patřila v životě české společnosti, a tedy i české vědecké obce, ke třem snad nejtěžším obdobím za dobu trvání československého státu. Za relativně krátké nacistické okupace, kdy byly uzavřeny české vysoké školy a činnost českých vědeckých institucí byla paralyzována, se česká inteligence, byť s ní nepřátelská moc zacházela nesmírně drasticky, kompromitovala jen minimálně a jako celek neztratila svoji morální autoritu. Stalinistické období 50. let přineslo krutou perzekuci „třídně“ a politicky nepohodlných vědců, podřízení veškerého výzkumu stranickému a státně-politickému dohledu a potlačení celých vědních oborů a směrů jako „buržoazní pavědy“. Většina vědecké obce, stejně jako většina společnosti, se buď poddala „vládě strachu“, nebo s idealismem a s jistou naivitou válečného mládí nastoupila dobrovolně a s nadšením cestu „budování nové společnosti“ podle sovětského modelu. Období tzv. normalizace, jež následovalo jako reakce na demokratizační proces let šedesátých a Pražské jaro 1968, mělo pak pro českou vědeckou obec neméně tragické důsledky sociální, vědecké a morální. Průvodním jevem všech tří kritických období byly silné emigrační vlny a nucený odchod části inteligence do jiných zaměstnání; emigrace po roce 1968 ostatně pokračovala s různou intenzitou až do roku 1989.

Období tzv. normalizace je bohužel nutno charakterizovat především značným morálním selháním lidí z intelektuálního prostředí (v době, kdy vládnoucí režim již nemohl užívat drastických prostředků dob minulých). Současně se však v něm již také konstituovala nezanedbatelná svěbytná skupina osobností, jež se vědecké práci nadále věnovaly mimo oficiální vědecké struktury alespoň v těch oborech nebo výjimečných případech, které to umožňovaly.

Chceme-li sledovat proces obnovování starých komunistických pořádků, tedy tzv. normalizace (či konsolidace), jak bylo toto období Husákovým režimem oficiálně a zcela protismyslně nazýváno, na půdě Československé akademie věd, je nutné vrátit se alespoň krátce do dob předcházejících, v nichž osudy mnoha aktérů začínaly. Návrat do historie je nutný i pro pochopení kontinuity a diskontinuity vývoje po roce 1970 a konec konců i toho, kam měla tzv. konsolidace směřovat a co z nedávné minulosti bylo onou

normou, k níž měla „normalizace“ dospět. Na první pohled se zdá být odpověď na tuto otázku jasná. Jak říká Ladislav Tondl, „normalizaci rozuměla monopolní moc návrat k metodám a formám rozhodování z doby stalinismu, tj. z období 50. let.“¹ Takové srovnání však nutně vyvolává otázky, do jaké míry byly dopady na českou vědu v 50. a v 70. letech srovnatelné, jaká byla výchozí situace a jak se lišily užité prostředky.

Další skutečností, kterou je nutno si uvědomit, je to, že „normalizace“ byla jen jednou z etap poúnorového vývoje společnosti, jehož produktem na poli vědy byla právě Československá akademie věd (dále též ČSAV), bez ohledu na pozitivní nebo negativní roli, kterou nakonec sehrála.

Dějiny vědeckých institucí jsou v české historiografii dosud zanedbávanou kapitolou. Úroveň institucionální základny vědy je přitom jedním ze znaků, jimiž lze poměřovat dosažený stav kulturního vývoje společnosti. Práce, které se této problematice věnují, nemapují dostatečně ani meziválečný vývoj, natož pak dobu pozdější. Před rokem 1989 se sice již objevily materiálové studie k dějinám ČSAV zhruba do roku 1960, ale i ty pouze v interních tiscích.² Mezi odbornou literaturu nelze řadit publikace typu

- 1 TONDL, L.: *Věda a represe. Osobní zkušenosti. Určeno pro knihu Science et repression*, Paris, Edition Autrement, rkp.
- 2 Jmenujme stať uveřejněnou v *Pracích z dějin přírodních věd*, které vydávalo oddělení pro dějiny přírodních věd a techniky Ústavu československých a světových dějin ČSAV, a z nich zejména svazky, které podchycovaly vystoupení historiků vědy a pamětníků na konferencích věnovaných vývoji vědy v Československu (sv. 4 – *Vývoj moderních vědeckých organizací v Československu*. Praha 1972, 314 s.; sv. 11 – *Věda v Československu 1918–1952*. Praha 1979, 497 s.; sv. 14 a 15 – *Věda v Československu 1945–1960*. Praha 1982, 646 + 620 s.). Pravidelně vycházely příspěvky na toto téma v periodických tiscích vydávaných Ústředním archivem ČSAV. Nejprve v *Archivních zprávách ČSAV*, kde vyšla řada materiálových statí J. Schwippela, J. Berana, M. Pokorné, S. Spurné, M. Šmidáka, V. Podaného, jež se zabývaly problémy vývoje ČSAV a dějinami jednotlivých ústavů; jejich bibliografický přehled do roku 1982 obsahuje sv. 15. Od roku 1986 byly nahrazeny řadou *Práce z dějin Československé akademie věd*, v níž byly uveřejňovány rozsáhlejší studie, např. MÍŠKOVÁ, A.: *Vytváření mezinárodní vědecké spolupráce ČSAV v letech 1952–1961*. A/1, 1986, s. 165–237; SCHWIPPEL, J.: *Prameny k vývoji řízení a správy ČSAV 1952–1961*. A/1, 1986, s. 239–300; MÍŠKOVÁ, A.: *Publikace ČSAV v mezinárodní výměně informací 1952–1961*. A/2, 1987, s. 9–64; BISINGER, J.: *Uplatnění fyzikálního výzkumu ČSAV v letech 1945, 1952–1965*. A/2, 1987, s. 65–100; ŠMIDÁK, M.: *Valné shromáždění Československé akademie věd 1952–1972: Poznámky k právnímu a organizačnímu vývoji*. A/3, 1988, s. 5–40; POKORNÁ, M.: *Čeští vědci v Prozatímním a Ústavodárném národním shromáždění v období od října 1945 do února 1948*. A/3, 1988, s. 85–124; táž: *Čeští vědci o vědě a školství v českých politických týdenících z let 1945–1948*. A/3,

„Socialismus a věda“³ (byť jsou nepochybně zajímavým dobovým svědectvím). Jediná kritická studie o vývoji vědy po roce 1968 vznikla v disentu, a její autor – zbavený v době tzv. normalizace možnosti vědecké práce – vypovídá bezprostředně o svém vlastním osudu a osudu svých stejně postižených kolegů z oblasti společenských věd.⁴ Tato obsáhlá stať, kterou její autor Vilém Prečan skromně nazval *informací*, obsahuje řadu velmi zajímavých postřehů, především pokud jde o posuzování otázky kontinuity vývoje po roce 1948 a pocitů či postojů tehdy nastupující generace i eskalace událostí vedoucích k Pražskému jaru 1968. Partie k období „normalizace“ jsou bezprostředním svědectvím o konkrétních osudech, a jak autor již tehdy předpokládal, je nutné je doplnit o další fakta.

Po roce 1989 se také poměrně záhy objevila edice dokumentů *Prameny zla*,⁵ jejíž první díl byl věnován destrukci vědy a kultury. K vlastní problematice vědeckého výzkumu však vydavatelé uveřejnili pouze tři v podstatě dosti podružné dokumenty a většinu své pozornosti obrátili k oblasti kultury, na první pohled atraktivnější. Cennou prací o vývoji československé vě-

1988, s. 125–180); PODANÝ, V.: *Knihovny ČAVU a KČSN od r. 1918 do vzniku ČSAV*. A/4, 1992, s. 12–30; BERAN, J. – TĚŠÍNSKÁ, E.: *Z předúnorových zápasů o vybudování Ústavu pro nukleární fyziku při České akademii věd a umění*. A/4, 1992, s. 31–83); JANDEROVÁ, H.: *Pokus o reorganizaci vědeckých společností v roce 1951*. A/4, 1992, s. 104–121; SCHWIPPEL, J.: *Materiály o činnosti komisí ČSAV 1952–1961*. A/4, 1992, s. 122–202; MÍŠKOVÁ, A.: *Czechoslovak representation in the International Council of Scientific Unions*. C/2, 1993, s. 7–34. Souhrněji lze práce z dějin vědy a jejích institucí vyhledat také pomocí bibliografických pomůcek: pravidelně vycházejících přehledů ve *Sbornících pro dějiny přírodních věd a techniky*, bibliografii článků vydaných v časopisu *Dějiny věd a techniky* (v ročníku 25/1992) a ve dvou svazcích vydaných při příležitosti mezinárodních kongresů z dějin vědy v r. 1981 a 1989 (*Czechoslovak History of Science. Selected Bibliography. Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum*. Vol. 15 + 22, Praha, Ústav československých a světových dějin ČSAV 1981, 1989).

- 3 MIKULINSKÝ, S. R. – RICHTA, R. (vyd.): *Socialismus a věda*. Praha, Academia 1982, 346 s.
- 4 Původně byla publikována v exilovém časopise *Listy* pod fiktivními jmény autorů PROŠEK, Vratislav – ŽEMLA, Jiří: *Společenské vědy ve svěráku „konsolidace“*. In: *Listy*, 4 (1974), č. 3, s. 24–28, č. 4, s. 34–37, č. 5–6, s. 39–44, (1975), s. 38–44. Až roku 1994 vyšla zkráceně pod skutečným jménem autora – PREČAN, Vilém: *Společenské vědy ve svěráku „konsolidace“*. In: *V kradeném čase*. Brno, Doplněk 1994, s. 272–301. V témže sborníku jsou uveřejněny i drobnější exilové studie Viléma Prečana věnované československé historické vědě.
- 5 GRULICH, Tomáš – ROČEK Petr A. (vyd.): *Prameny zla*. In: *Věda a kultura*. Praha, Public History 1990–1992. Dok. č. 5, 14, 30.

decké základny v poválečném období je kniha vzpomínek předního vědce, člena bývalé ČSAV a dnešního čestného předsedy Akademie věd České republiky Otty Wichterleho.⁶

Deformace, jimiž centrální vědecké instituce v bývalých zemích sovětského bloku prošly, i dílčí úspěchy, kterých dosáhly, totiž kritická analýza jejich vývoje, jsou tématem současného projektu mezinárodního týmu badatelů,⁷ na němž se za českou stranu podílejí pracovníci Fakulty sociálních věd UK (Alena Míšková), Archivu AV ČR (Hana Barvíková a především – stejně jako při této studii – Ladislav Niklíček, který do své tragické smrti v roce 1995 tento malý tým vedl). Již v rámci této široce pojaté mezinárodní komparace se ukázalo, že vývoj ČSAV v 60. letech a především její následná „normalizace“ jsou ryze českým specifíkem.

Přes všechny vyjmenované práce je „bílých míst“ v dějinách vědeckých institucí v Československu, resp. České republice stále příliš mnoho a zaplňují se jen velmi pomalu, zvláště když jediným – navíc velmi malým – specializovaným profesionálním pracovištěm v rámci struktury akademických ústavů je Archiv Akademie věd ČR; dějinám určitých oborů se pak věnují specializovaná pracoviště, jako Ústav dějin lékařství, Zdravotnické muzeum i jiná muzea, do určité míry některé fakulty a Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv UK. V tom nejlepším smyslu slova amatérský doplněk jim tvoří Společnost pro dějiny vědy a techniky.⁸

V rámci širšího projektu Ústavu pro soudobé dějiny, věnovaného historickému výzkumu počátečního období „normalizace“, se autorský kolektiv pod vedením Ladislava Niklíčka ujal úkolu zpracovat tuto periodu v Československé akademii věd, a to formou materiálové studie a dokumentační přílohy. Přímá řeč dokumentů bývá často přesvědčivější, a to především v době, kdy malý časový odstup od zkoumaného období vede zcela logicky k různě motivovaným deformacím vzpomínek žijících pamětníků.⁹ Na mno-

6 WICHTERLE, Otto: *Vzpomínky*. Praha 1992, 261 s.

7 „Academia in Upheaval: The Origin and Demise of the Communist Academic Regime in Russia and East-Central Europe“; skupinu vedou prof. György Péteri (Univerzita v Trondheimu, Norsko) a dr. Michael David-Fox (Univerzita v Marylandu, USA).

8 Oddělení pro dějiny vědy a techniky v Ústavu československých a světových dějin bylo při redukci ČSAV v devadesátých letech rozpuštěno, přičemž část jeho pracovníků se zabývá dějinami vědy nadále v Archivu AV ČR. O jeho periodikách blíže viz poznámku 2. Společnost pro dějiny vědy a techniky vydává časopis *Dějiny vědy a techniky*, kde lze rovněž nalézt studie k vývoji vědeckých organizací.

9 Je zcela běžným jevem, že pamětníci při tzv. řízených rozhovorech buď svoji roli

hé otázky dnes ještě odpovědět nelze, některé zůstanou zodpovězeny jen částečně a další otazníky se vynořují. Jedním z nejpodstatnějších je důvěryhodnost pramenů. Snaha „normalizátorů“ o zvládnutí situace totiž často vedla k uhlašování či upravování skutečností v hlášeních a statistikách, k hrubému zkreslování údajů, které měly navenek doložit, že nespokojenců bylo jen pár a režim se k nim zachoval vlastně velmi slušně. S dostatečným časovým odstupem i nadhledem bude jistě v budoucnu celá řada údajů a závěrů ještě doplněna.

Ačkoli je dnes pro zpracování dějin ČSAV badatelsky přístupná dostatečně široká pramenná základna, bylo nad rámec možností této první materiálové studie věnovat stejnou pozornost všem akademickým pracovištím. Soustředila se proto především na řídicí aparát ČSAV a společenskovední ústavy, jichž se „normalizace“ dotkla nejcitelněji, a na mechanismus, který vedl k postupnému podřízení Akademie „normalizátorům“. Zhodnocení tohoto procesu v oblasti přírodních a technických věd si v budoucnu vyžádá úzkou spolupráci odborníků z příslušných oborů a ústavů. Stejně tak zůstala mimo pole výzkumu Slovenská akademie věd a její pracoviště, jež si zaslouží samostatného zpracování. Současně je nutné upozornit na to, že první kapitola studie zachycující období do vstupu okupačních vojsk v srpnu 1968 je pouze úvodem do problematiky následujícího vývoje ČSAV a že jejím cílem nebylo postihnout toto období v úplnosti.

Zpracování této studie a přípravu dokumentačních příloh přerušila hned v počátcích tragická smrt vedoucího projektu Ladislava Niklíčka. Z úcty a hlubokého přátelství se autoři rozhodli práci v mezích svých možností dokončit, i když cenné znalosti a zkušenosti svého kolegy citelně postrádali. K definitivní podobě studie a struktury příloh přispěl především PhDr. František Koudelka (Ústav pro soudobé dějiny) a nemalou měrou rovněž všichni oponenti – prof. dr. ing. Ladislav Tondl, DrSc., PhDr. Ladislav Prokůpek, CSc. a PhDr. Milan Otáhal, CSc.

Závěrem stojí jistě za zmínku, že oč více věda byla (a dosud je) na okraji historiografického zájmu, jako by se politický vývoj společnosti odehrával mimo ni, o to častěji a intenzivněji se ocitala v zorném poli politických orgánů i potlačovatelského aparátu.¹⁰ V první řadě šlo samozřejmě o univer-

přeceňují, nebo naopak se své „poklesky“ snaží zastřít či omlouvat. Vzpomínky žijících pamětníků jsou proto v dnešní době pramenem velmi nespolehlivým, i když i tím vypovídají o své době.

10 I během druhé světové války inteligence patřila, vedle rasově motivovaných útoků, mezi nejperzekvovanější vrstvu české společnosti. Fašistický režim pečlivě sledoval

zity a vysoké školy, jejichž studenti již tradičně tvořili nejméně konformní složku společnosti. Na druhé straně vědecké ústavy, ať vysokoškolské či ostatní, byly téměř vždy místy, v nichž se soustřeďovala vědecká elita země. A tak byla po roce 1948 přes stálý přísný stranický dohled zejména společenskovědní pracoviště vždy poněkud podezřelými centry.

---

i vlastní vědecké instituce (srv. např. KOSTLÁN, A. – ŠLECHTOVÁ, J.: Oběti české vědy v době druhé světové války. In: *Příloha Akademického bulletinu*, (1995) č. 8, připravená ve spolupráci s Archivem AV ČR v Praze). Ve stejné, ne-li větší míře platí toto tvrzení i pro situaci v Polsku za 2. světové války. Srv. např. VYKOUKAL, J.: Ilegální dějiny. In: *Slovenské historické studie*, XIX, s. 148–165.

OD „STALINSKÉHO MODELU“ K MOZKOVÉMU TRUSTU

Vznik Československé akademie věd – padesátá léta

Se vznikem ČSAV (zákonem z 29. října 1952, zahajovací valné shromáždění se konalo 17. listopadu 1952) zanikly tradiční učené společnosti – Královská česká společnost nauk i Česká akademie věd a umění –, za jejichž nástupce se ČSAV do jisté míry i v prvním paragrafu zákona o ČSAV deklarovala. Svoji činnost musely ukončit i další organizace, jako např. Masarykova akademie práce, jež sdružovala především technickou inteligenci, a Československá národní rada badatelská, která reprezentovala československou vědu v zahraničí. Podle sovětského vzoru, tj. s jeho chybami, ale i s ohledem na potřeby moderní vědy, se vytvořila podoba nové vrcholné vědecké instituce pro oblast základního výzkumu, jejímž základem byla soustava ústavů. Všechna akademická vědecká pracoviště byla oborově sdružena do osmi sekcí podle svého odborného zaměření. V rámci Akademie byla vytvořena i nová „učená společnost“, kterou tvořili komunistickou stranou a státem schválení členové ČSAV.

V prvním desetiletí činnosti ČSAV stáli v čele jejich řídicích orgánů i jednotlivých ústavů většinou ještě vědci starší generace. Za aktivní podpory komunistické strany se však rychle dostávala do popředí mladá levicová inteligence, která se v podstatě s nefalšovaným nadšením chystala budovat socialistickou vědu. „Většinou – pokud nebyli příliš mladí – vstupovali ještě před únorem (1948, pozn. aut.) do KSČ a aktivně se zúčastnili politických zápasů let 1945–1948. Někteří z této generace prožili únor na vysokých školách a podíleli se na tehdejší „očistě“ fakult od „reakčních“ kolegů-studentů a vysokoškolských učitelů, aniž tušili, že mnohé z nich potká za 22 let týž osud.“¹¹ Jejich podpisy najdeme pod bojovnými články v *Tvorbě*¹² i pod

11 PREČAN, Vilém: *Společenské vědy ve svěráku „konsolidace“*. Nezkrácený rkp. Praha 1974, s. 11.

12 Zalistujeme-li např. 20. ročníkem časopisu *Tvorba* z roku 1951, najdeme články z mnoha vědních oblastí z pera předních vědců: MACEK, Josef: Práce J. V. Stalina o jazykovědě a otázka vytváření českého národa (s. 332), RICHTA, Radovan: Pod

dokumenty, které uzavíraly a likvidovaly činnost předchozích tradičních vědeckých institucí.¹³

Pro další vývoj této generace, která svoji druhou významnou roli sehrála právě v letech šedesátých, byl podstatný její vztah a přístup ke vzdělání. Nabyta jej totiž především u pedagogů meziválečné generace, jejichž vědecká práce si ještě uchovávala základní neideologizovaná pravidla. Většina tehdejších mladých nadšenců sice viděla v části odcházející generace „třídní nepřátele“, ale v zásadě měla po šestiletém válečném čekání především chuť do práce. Navíc po čistkách na vysokých školách a vědeckých ústavech zbyla i tradiční „mlčící“ část původních pedagogických sborů a vědecké obce, schopná předávat mladým adeptům vědy své poznatky v relativně nezkreslené podobě. Potvrzují to i již zmíněné vzpomínky Ladislava Tondla.

Poměry ve vědě se ovšem po této stránce obor od oboru lišily. Mnohem jednodušší a snad i snesitelnější byla situace v přírodních a technických vědách, kde zůstaly na tři čtvrtiny původních odborníků, z vědeckého života byli vyřazováni spíše v rámci cílených kampaní (např. proti kybernetice a genetice, při vnučování Lysenkova „učení“ aj.). Někteří z nich, pokud měli možnost, raději změnilí své odborné zaměření a ve vědě zůstali.

Situace ve společenských vědách byla mnohem složitější. Pozornost stranických ideologů zde nebyla prvotně zaměřena proti jednotlivým osobnostem, ale proti celým oborům tzv. nemarxistického spektra. Z vědeckého života byla vyhnána řada filozofů, sociologů, lingvistů, historiků, ekonomů, z nichž někteří odešli do soukromí, jiní do vězení, mnozí do emigrace.¹⁴

Akademie, jež vznikla až po hlavní vlně politických „čistek“, však nebyla perzekucí postižena tak vážně jako vysoké školy; dokonce v ní našli útočiště

---

praporem vítězných zásad bolševismu (s. 339n), MÁLEK, Ivan: Základy a síla sovětské vědy (s. 625n), TRÁVNÍČEK, František: Strukturalismus – nepřítel naší jazykovědy (s. 893n), KNAPP, Viktor: Boj Klementa Gottwalda o uplatnění bolševických organizačních principů v naší straně (s. 927), atd.

- 13 František Šorm se stal po zřízení ČSAV jejím prvním vědeckým sekretářem. Do jeho kompetence spadalo i rozpouštění tzv. předchůdcovských společností (Královské české společnosti nauk, České akademie věd a umění, Československé národní rady badatelské, částečně i Masarykovy akademie práce ad.).
- 14 Přechodům z tzv. předchůdcovských společností do ČSAV je věnována studie MÍŠKOVÁ, A: Kontinuita a diskontinuita sboru členů předchůdcovských institucí a ČSAV 1952–1955. In: *Česká akademie věd a umění: Sborník příspěvků z konference 100 let ČAVU*. Praha, Historický ústav ČSAV 1993, s. 101–123. Represe ve vědě po roce 1948 ilustruje ve vztahu k rehabilitacím, které probíhaly v 60. letech, např. KRATOCHVIL, A.: *Žaluji 3*, ČAS Praha 1990, a ve svých memoárech ČERNÝ, Václav: *Paměti III 1945–1972*. Brno, Atlantis 1992.

i někteří pedagogové donucení své katedry opustit.¹⁵ Podle „sovětského vzoru“ byla v Akademii ovšem budována především elitní pracoviště pro pěstování „socialistické“ vědy, jež měla i navenek působit jako výkladní skříň tvůrčí práce v zemi „spějící k lepším zítřkům“.

Politicky řízené propojení vědy s praxí vedlo v této etapě k neustálému posilování fyzikálního, chemického a technického výzkumu. Společenské vědy, převážně již hluboce deformované, pak v rámci Akademie udržela především potřeba „nově“ se vypořádat s vlastní historií a široce aplikovat novou vládnoucí ideologii.

Mladší generace, která v tomto procesu postupně ovládla pole, se po tzv. odhalení kultu osobnosti začala zbavovat nánosů hesel, revidovat své původní postoje a počátkem šedesátých let klást nové otázky.

Dvacet let po založení ČSAV se proto normalizátoři museli vyrovnat se skutečností, že v čele demokratizačního procesu šedesátých let stáli v Akademii většinou jejich straničtí kolegové, reprezentanti komunistické generace let padesátých. S jejich rolí se vypořádali takto: „Úloha budovat novou společenskou vědu na základě marxismu-leninismu připadla proto v padesátých letech do značné míry ‘studentské generaci’, mladým lidem, kteří vyšli z bojů proti okupantům a za socialistický charakter naší republiky, kteří s pozoruhodným elánem nastupovali do boje s protivníkem, jenž své myšlenkové systémy budoval celá desetiletí, avšak kteří si sami teprve víceméně nedávno osvojili principy marxismu-leninismu...“¹⁶

K této charakteristice se koncem sedmdesátých let již z emigrace de facto přihlásil i Zdeněk Mlynář: „Moje generace byla generací předčasně zpolitizovanou bouřlivým vývojem tehdejší doby, a zároveň byla generací bez politických zkušeností... Stáli jsme proti nepříteli s veškerou vášní, jakou může člověk v tomto věku mít. Hlavní politickou ctností při našem černobílém vidění byla samozřejmě důslednost a radikálnost.“¹⁷

---

15 Např. O. Wichterle (VŠCHT Praha), František Čáda ml. (Masarykova univerzita Brno), Miroslav Boháček (UK Praha), Václav Černý (UK Praha) ad. Jistou pozitivní roli, kterou sehrála ČSAV ve vztahu k pracovníkům, kteří byli donuceni opustit po roce 1948 vysoké školy, vyzvedlo i 39. (mimořádné) zasedání prezidia ČSAV 8. dubna 1968, kde byl dosavadní vývoj Akademie podroben kritice. Bod I. Náměty pro přípravu akčního programu ČSAV. *Archiv AV ČR* (dále jen AAV ČR), fond Prezidium ČSAV, k. 53.

16 Usnesení 47. schůze sekretariátu ÚV KSČ z 11. června 1972, Rozbor situace ve společensko-vědní oblasti ČSAV, předkládal J. Kožešník a J. Obzina, s. 11. *SÚA, AÚV KSČ*, fond 02/4, a.j. 47.

17 MLYNÁŘ, Z.: *Mráz přichází z Kremli*. Praha 1990, s. 11.

Akademie na vzestupu – šedesátá léta

Na počátku šedesátých let dozrála situace k hlubokým zásahům do postavení i vnitřní struktury Československé akademie věd. Brzy se totiž jasně ukázalo, že je zcela mimo síly a možnosti Akademie překonat stále výraznější zaostávání československého aplikovaného výzkumu a využívání výsledků vědy v praxi. Hledalo se proto jiné řešení – samozřejmě opět jen organizační a administrativní – ve zřízení autoritativní Státní komise pro rozvoj a koordinaci vědy a techniky, zatímco celostátní plánovací, koordináční a kontrolní působnost Akademie byla omezena pouze na oblast základního (badatelského) výzkumu. Současně bylo zřejmé, že přetrvávající tradiční struktura Akademie jako učené společnosti již v mnohém nevyhovuje direktivnímu řízení rostoucí soustavy jejích pracovišť a sledování a ovlivňování vědy v celostátním měřítku. Proto byly v zájmu hlubší diferenciace vědních oborů zrušeny dosavadní sekce a nahrazeny přibližně dvacetí tzv. vědeckými kolegií pro jednotlivé vědní obory či jejich užší skupiny, jež pak působila až do zániku Československé akademie věd v roce 1992. V duchu centralizačních tendencí se stala součástí ČSAV bývalá Československá akademie zemědělských věd a nově byly upraveny i vztahy ČSAV a Slovenské akademie věd, která se stala organickou součástí ČSAV s postavením autonomní národní a regionální slovenské vědecké instituce. O všech těchto opatřeních ovšem předem rozhodla série usnesení nejvyšších orgánů KSČ v době od roku 1960 do počátku roku 1962.¹⁸

Nová organizace ČSAV pak byla nejprve od 1. ledna 1962 zavedena pokusně a v konečné podobě právně zakotvena novým zákonem o Československé akademii věd ze dne 9. července 1963.¹⁹ Některými svými ustanoveními však tento zákon vytvořil i relativně větší prostor pro autonomní vývoj Akademie a pro svobodnější vědeckou práci.

Současně s těmito legislativními a organizačními opatřeními došlo i k důležité personální změně ve vedení Akademie: v roce 1962 se po smrti prvního prezidenta ČSAV, dosud sporné osobnosti vědce a univerzitního profesora, v této době však už dávno jen nechvalně proslulého politického a stranického funkcionáře Zdeňka Nejedlého,²⁰ stal jejím předsedou vý-

18 Např. usnesení politického byra ÚV KSČ o začlenění ČSAZV do ČSAV z 13.2.1962.

19 Zákon č. 54 ze dne 9. července 1963, o Československé akademii věd. In: *Sbírka zákonů*, (1963), částka 32.

20 Zdeněk Nejedlý (1878–1962) historik a hudební vědec, profesor Univerzity Karlovy v Praze. Předválečný člen Královské české společnosti nauk, poslední předseda

znamný chemik František Šorm.²¹ Pod jeho vedením se pracovní klima v akademických ústavech výrazně zlepšilo.

Sbor členů Akademie, jehož reálný význam a vliv ve vnitřním životě Akademie postupně klesal, byl v šedesátých letech doplněn především o představitele již zmíněné silné generace, která zahájila svou vědeckou činnost v prvních letech po druhé světové válce. Při jejich výběru hrála rozhodující úlohu kritéria vědecká, i když aktivní podpora komunistického režimu či aspoň loajalita k němu zůstávala pro členství v Akademii neodmyslitelnou podmínkou.²²

V Akademii se tehdy prohluboval rozpor, který byl vlastní celé české vědě a kultuře šedesátých let, a to mezi dogmatickým vedením „státostrany“ a snahou intelektuálů řešit čím dál výraznější zaostávání celé československé společnosti reformou komunistického systému, jeho vnitřní „demokratizací“. Věda a kultura, namnoze představovaná pracovníky humanitních ústavů ČSAV, se v řadě směrů snažily suplovat neschopné představitele režimu a zároveň se stávaly jedním z rozhodujících faktorů politiky, směřující k Pražskému jaru 1968. Teprve později, zejména po lekci, kterou jim uštědřil vstup okupačních vojsk do země v srpnu 1968, si většina

---

České akademie věd a umění. Válku strávil v SSSR, odkud se vrátil do vysokých státních funkcí s hlavním posláním – reformovat českou vědu „podle sovětského vzoru“. Tím ovšem zcela definitivně skončila jeho vědecká kariéra – žádnou z široce koncipovaných, dříve rozepsaných prací již nedokončil. Akademikem byl jmenován 15.11.1952, kdy se stal i prezidentem Československé akademie věd. V této souvislosti působí absurdně skutečnost, že tato nepochybně velmi významná a kontroverzní osobnost na zevrubné zpracování svého dlouhého a mnohdy neblahého působení ještě čeká, ačkoli ke zkoumání jeho života a díla byl už při samém zrodu ČSAV (1. března 1953) založen Kabinet pro studium díla Zdeňka Nejedlého, který až do roku 1967 působil jako samostatné pracoviště a poté jako oddělení různých ústavů Akademie až do roku 1990, naposledy jako součást Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV.

21 František Šorm (1913–1980), chemik a biochemik, doktor chemických věd, ředitel Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV, profesor Vysoké školy chemicko-technologické a Univerzity Karlovy v Praze, v letech 1962–1969 předseda ČSAV, poslanec Národního shromáždění. Nositel Řádu práce 1958 a 1963, držitel celé řady domácích i zahraničních ocenění, člen mnoha zahraničních vědeckých institucí. Akademikem jmenován 12.11.1952.

22 V roce 1955 bylo z celkového počtu 162 členů ČSAV 54 komunistů (mezi akademiky 19 % a mezi členy korespondenty 36 %). K 1.8.1965 bylo již z 56 akademiků 26 (46 %) a ze 125 členů korespondentů 81 (65 %) členů KSČ. Arnošt Kolman byl členem KSSS a člen korespondent George S. Wheeler členem KS USA.

reformních komunistů ve vědě i kultuře uvědomila, že jejich úsilí o spojení demokracie a komunismu bylo zcela utopické.

V šedesátých letech byla právě na pracovištích ČSAV vypracována koncepce ekonomické reformy, spojená se jménem národohospodáře a od roku 1961 ředitele Ekonomického ústavu ČSAV Oty Šika²³ a založená na představě „třetí cesty“, totiž na spojení plánování s tržními mechanismy. Obdobný mimořádný vědecký i politický význam měla činnost mezioborového výzkumného týmu „Společenské a lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce“ při Filozofickém ústavu ČSAV, vedeného Radovanem Richtou,²⁴ i činnost mezioborového výzkumného týmu „Rozvoj politického systému socialistické společnosti“ při Ústavu státu a práva ČSAV, vedeného Zdeňkem Mlynářem.²⁵ Především pod vlivem polské sociologie ožily i vědecké výzkumy stavu české a slovenské společnosti. Velkým intelektuálním impulzem pro rozvoj svobodného myšlení se stala kniha vědeckého pracovníka Filozofického ústavu ČSAV Karla Kosíka²⁶ *Dialektika konkrétního* (1963), jejíž autor zcela novým způsobem uvažoval nad dílem Marxe, Hegela a Heideggera a nad hegelianskou jednotou myšlení, básnění a konání.

Převratnými změnami procházela i česká historiografie. Její představitelé v Historickém ústavu ČSAV, například Josef Macek²⁷ a František Graus,²⁸ revidovali své dogmatické zásady z počátku padesátých let a po-

23 Ota Šik (1919), ekonom, doktor ekonomických věd, v 60. letech ředitel Ekonomického ústavu ČSAV, profesor Vysoké školy politické při ÚV KSČ, v roce 1968 místopředseda vlády. Členem korespondentem byl zvolen 16.4.1960, akademikem 17.4.1968. Po okupaci Československa odešel do emigrace a v roce 1970 byl zbaven členství v ČSAV.

24 Radovan Richta (1924–1983), filozof, doktor filozofických věd, ředitel Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV od března 1970, od 70. let člen prezidia ČSAV. Členem korespondentem zvolen 17.4.1968, akademikem 29.12.1977.

25 Zdeněk Mlynář (1930–1997), právník, politolog, politik, 1956–1968 vědecký pracovník Ústavu státu a práva, v roce 1968 člen sekretariátu a tajemník ÚV KSČ (v r. 1970 vyloučen). V roce 1977 emigroval do Rakouska. Od roku 1989 působil jako profesor politických věd na univerzitě v Innsbrucku.

26 Karel Kosík (1926), filozof, vědecký pracovník Filozofického ústavu ČSAV, do roku 1971 profesor UK.

27 Josef Macek (1922–1992), historik, doktor historických věd, ředitel Historického ústavu ČSAV až do jeho likvidace, člen předsednictva Světové rady míru, poslanec Národního shromáždění. Členem korespondentem ČSAV zvolen 18.11.1952, akademikem 16.4.1960. V 70. a 80. letech působil na krátkodobé pracovní smlouvy v Ústavu pro českou a světovou literaturu a v Encyklopedickém ústavu.

28 František Graus (1921–1989), historik, doktor historických věd, vědecký pracovník

žadovali, aby se upustilo od umělé izolace výkladu českých dějin, na níž se na začátku své vědecké kariéry nemalou měrou podíleli, a aby byly české dějiny vřazeny do kontextu historie evropské i světové. Mimořádný význam pro přípravu Pražského jara měly práce historiků, zabývajících se zejména dějinami Československa a dělnického hnutí, které bouraly řadu mýtů a stereotypů stalinistického pojetí.

Obdobnou proměnou prošli i bývalí lysenkovci a stoupenci „biologických teorií“ O. Lepešinské, například mikrobiolog Ivan Málek²⁹, který v knize *Otazníky naší vědy* odvolal své názory publikované v roce 1955,³⁰ nebo světově významný objevitel imunologické snášenlivosti Milan Hašek³¹ a mnoho dalších přírodovědců. Celkově lze zvláště léta 1965–1968 charakterizovat jako nový nástup československé vědy, který je spojován se jmény Františka Šorma, Otty Wichterleho a řady dalších vědců – organických chemiků, molekulárních biologů, fyzikálních chemiků a dalších.

Tento vzestup byl samozřejmě podmíněn i rychlým rozšiřováním všech forem mezinárodní vědecké spolupráce a obnovením vazeb se světovou vědou. Je příznačné, že se ČSAV ve druhé polovině šedesátých let stala organizátorkou a hostitelkou několika desítek významných mezinárodních vědeckých setkání, že se řada českých a slovenských vědců prosadila na vedoucí místa v mezinárodních vědeckých organizacích a že československá věda získala významný podíl na několika důležitých mezinárodních vědeckých programech.³²

S nespornými vědeckými úspěchy tohoto údobí, pokud šlo o společenské vědy, se pozdější normalizační dokumenty vyrovnaly nekompromisně:

Historického ústavu ČSAV, profesor UK. Členem korespondentem ČSAV zvolen 16.4.1960. Po okupaci Československa odešel do emigrace, působil na univerzitách v Německu a ve Švýcarsku. Členství v ČSAV byl zbaven v roce 1970.

29 Ivan Málek (1909–1994), mikrobiolog, doktor biologických věd, ředitel Mikrobiologického ústavu ČSAV, místopředseda ČSAV, poslanec Národního (resp. Federálního) shromáždění, člen ÚV KSČ, viceprezident World Academy of Art and Sciences, nositel Řádu práce a celé řady domácích a zahraničních ocenění. Akademikem jmenován 12.11.1952.

30 MÁLEK, Ivan: *Boj starého s novým v naší vědě*. Praha, NČSAV 1955.

31 Milan Hašek (1925–1984), lékař, biolog, imunolog, doktor biologických věd, ředitel Ústavu experimentální biologie a genetiky ČSAV, profesor UK. Členem korespondentem ČSAV zvolen 16.11.1962.

32 K otázce mezinárodní vědecké spolupráce blíže A. Míšková: Vytváření mezinárodní vědecké spolupráce ČSAV v letech 1952–1961. In: *Práce z dějin ČSAV*, 1986, ser. A/1, s. 175–237.

„Když povrchní, nezralé pojetí vědeckého socialismu ukázalo svou bezmocnost v praxi socialistické výstavby, obracely se nedozrálé, ale ambiciózní hlavy ve společenských vědách k revizionistickým teoriím, ke kompromisům s buržoazními koncepcemi, k maloburžoazním východiskům, jež nebyly s to překonat...“³³

Pražské jaro v Akademii

Nové proudy v Československé akademii věd v šedesátých letech vyústily v její aktivity v období Pražského jara 1968, v obrodném procesu společnosti za „socialismus s lidskou tváří“.

Řada členů Akademie – F. Šorm, I. Málek, O. Šik, J. Macek a další – byla ve svých vysokých stranických funkcích v centru společenského dění a přímo ovlivňovala postup progresivního křídla KSČ představovaného a symbolizovaného Alexandrem Dubčekem.

Mezi orgány Akademie, jež v souvislosti s obrodným procesem vystupovaly do popředí, se dostala i stranická skupina prezidia ČSAV, jejímž původním smyslem bylo sloužit jako „převodní páka“ při uplatňování stranických rozhodnutí v životě ČSAV. Na schůzi 20. února 1968 byl do jejího čela jednomyslně zvolen akademik Miroslav Katětov. K významným usnesením této schůze patřil požadavek vznesený na adresu prvního tajemníka ÚV KSČ A. Dubčeka, aby „se napříště upustilo od schvalování kandidátky pro volbu nových členů ČSAV v předsednictvu ÚV KSČ a aby předsednictvo bralo její konečný návrh pouze na vědomí.“³⁴ Stranická skupina také zaujala kritické stanovisko k práci stranických orgánů v oblasti vědy a k činnosti oddělení školství a vědy ÚV KSČ, totiž k nekompetentnímu vměšování stranických funkcionářů a pracovníků stranického aparátu do odborných i personálních záležitostí vědy. Ještě téhož dne se Alexander Dubček setkal se členy prezidia ČSAV a hovořil s nimi především o zmíněných demokratických požadavcích Akademie a o přípravě Akčního programu KSČ. Užší pracovní tým pak z pověření stranické skupiny připravil materiál, který závěry prosincového a lednového zasedání ÚV KSČ „aplikoval“ na vnitřní

33 Z Rozboru situace ve společenskovědní oblasti ČSAV (Příloha č. III k Usnesení 47. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 11. července 1972, b. 1).

34 Záznam ze schůze stranické skupiny prezidia ČSAV 20.2.1968. Osobní fond M. Katětova, AAV ČR, neuspořádáno.

život ČSAV. Mezi jiným zde najdeme i požadavek obměny pracovníků ve funkcích.³⁵

Jednou z klíčových událostí tohoto období v Akademii bylo XXIV. valné shromáždění členů ČSAV, jež se sešlo dne 17. dubna 1968 a po vzrušené diskusi formulovalo své stanovisko k výsledkům prosincového, lednového a dubnového zasedání ÚV KSČ. Usnesením tohoto shromáždění se členové a zástupci pracovišť ČSAV jednoznačně přihlásili k programu demokratizace společnosti. Zásadním přínosem tohoto dokumentu byla s ohledem na poměry v Československu nebývalá – byť jinde zcela samozřejmá – deklarace plné autonomie a svobody vědeckého bádání, převedení rozhodovacích pravomocí o vědě do rukou vědců, vyloučení principu podřízenosti vědy v jejím vztahu k politice. Byla přijata zásada, aby se spolupráce se zahraničními vědeckými institucemi řídila potřebami vědy a aby nepodléhala změnám ve státní zahraniční politice. Vědci se na valném shromáždění snažili vyrovnat s kritikou deformací a perzekucí 50. let mířící do vlastních řad a zároveň zcela konkrétně nabídli i svou přímou účast na tvorbě návrhů pro hospodářská a politická opatření celostátního charakteru a významu.

Na nutnost vypořádat se se zločiny 50. let a deformacemi v československé vědě důrazně upozornilo i několik členů bývalých vědeckých společností v „Protestním rozkladu“³⁶ z dubna 1968. Jeho autoři obžalovávali minulá vedení ČSAV a kritizovali i vedení stávající, jemuž vyčítali bezprostřední podíl na „ztrátě autonomie společenských věd a perverzi správného poměru vědní teorie a politicko-společenské praxe“. Dávali přitom jasně najevo, že pouhá reforma socialismu problémy společnosti nevyřeší.

Souhrnnou představu o postupu a způsobu nápravy poměrů v ČSAV a v celé československé vědě měl formulovat Akční program Akademie věd, jehož název a pojetí byly odvozeny od Akčního programu ÚV KSČ, schváleného na jaře 1968. Přípravovala jej pracovní skupina pro přípravu akčního programu, jejímž předsedou byl člen korespondent J. Pluhař³⁷, členy aka-

35 Záznam ze schůze stranické skupiny prezidia ČSAV 13.3.1968. *Tamtéž*.

36 Tzv. protestní rozklad, podepsaný jedenácti bývalými členy České akademie věd a umění a Královské české společnosti nauk (mj. Václavem Černým, Janem Patočkou, Bohumilem Rybou), byl projednán na 41. a 42. zasedání prezidia ČSAV 16.5. a 6.6.1968. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 54.

37 Skupina pro přípravu akčního programu ustavená na XXIV. valném shromáždění členů ČSAV 17. dubna 1968 práci dokončila 19.8.1968. Tajemnicí se stala dr. Květa Běhalová, další dva členy měli vědečtí pracovníci ČSAV zvolit jako své zástupce. AAV ČR, fond Valná shromáždění, k. 20. – Jaroslav Pluhař (1922), fyzikální metalurg, profesor ČVUT, nositel řady státních vyznamenání, členem korespondentem zvolen

demici D. Blaškovič, J. Průšek, O. Wichterle, V. Zoubek, členové korespondenti V. Filkorn, P. Oliva, P. Ryš, F. Vodička a také L. Tondl.³⁸

Celkový politický vývoj, v samotné Akademii pak konkrétně diskuse na dubnovém valném shromáždění a zmíněný protestní dopis, vedly k zahájení rehabilitací vědců postižených komunistickým režimem, jež ovšem vzhledem k dalším událostem zůstaly v půli cesty a za tzv. normalizace se dokonce vrátily do nulového bodu. Do čela Komise k prošetření kádrových opatření a pro rehabilitaci, kterou ustavilo XXIV. valné shromáždění členů ČSAV v dubnu 1968, byl postaven akademik M. Katětov (členy byli akademik J. Filip, členové korespondenti L. Čepek, H. Rašková, L. Svoboda a L. Trlifaj a V. Landa).³⁹

16.4.1960; vědecký sekretář ČSAV.

- 38 Dionýz Blaškovič (1913), virolog, doktor lékařských věd, nositel Řádu práce, akademik Slovenské akademie věd, ředitel Virologického ústavu ČSAV, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, nositel řady domácích i zahraničních ocenění. Akademikem ČSAV jmenován 12.11.1952. – Jaroslav Průšek (1906–1980) orientalista, sinolog a japanolog, doktor filologických věd, ředitel Orientálního ústavu ČSAV, profesor Univerzity Karlovy, člen řady zahraničních vědeckých organizací. Akademikem ČSAV zvolen 17.11.1955. – Vladimír Zoubek (1903–1995), geolog, petrograf, doktor geologicko-mineralogických věd, pracovník Geologického ústavu ČSAV, resp. pracovník a ředitel Ústavu geologie a geotechniky ČSAV. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952, akademikem 16.11.1962. – Vojtěch Filkorn (1922), doktor filozofických věd, akademik SAV, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě. Členem korespondentem zvolen 16.11.1962, akademikem 29.12.1977. – Pavel Oliva (1923), doktor historických věd, pracovník Historického ústavu ČSAV, poté vědecký pracovník Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, profesor Univerzity Karlovy. Členem korespondentem od 26.11.1965. – Přemysl Ryš (1919), odborník v oboru fyzikální metalurgie, doktor technických věd, ředitel Ústavu vlastností kovů ČSAV, profesor Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně. Členem korespondentem od 16.4.1960, akademikem od 29.12.1977. – Felix Vodička (1909–1974), literární vědec, doktor filologických věd, ředitel Ústavu pro českou literaturu ČSAV, profesor Univerzity Karlovy v Praze. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952. Otto Wichterle (1913), chemik, doktor chemických věd, profesor Vysoké školy chemicko-technologické v Praze, zakladatel a ředitel Ústavu makromolekulární chemie ČSAV. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952, akademikem 17.11.1955. Předseda 1990–1992, od r. 1993 čestný předseda Akademie věd ČR.
- 39 Tajemníkem komise byl dr. J. Mach, další dva členy měli jako své zástupce zvolit vědečtí pracovníci ČSAV. – Miroslav Katětov (1918–1995), matematik, doktor fyzikálně matematických věd, pracovník Matematického ústavu ČSAV, člen prezidia ČSAV, profesor Univerzity Karlovy. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952, akademikem 16.11.1962. Jan Filip (1900–1981), archeolog, doktor historických věd, ředitel Archeologického ústavu ČSAV, profesor Univerzity Karlovy, nositel řady

Ještě výraznější aktivita se v období Pražského jara rozvíjela na většině společenskovedních i v řadě přírodovědních pracovišť Akademie. Jejimi mluvčími se staly i spontánně utvořené celoakademické výbory KSC a ROH, které se důrazně angažovaly jak v obecných politických diskusích, tak i v úsilí o nápravu vnitřních akademických poměrů a byly mj. organizátory několika kritických a podnětných shromáždění vědeckých pracovníků. Začaly první svobodné diskuse o problematice dosud potlačovaných či deformovaných oborů i o cestách k reorganizaci československé vědy na demokratických principech. Vědci spolu s umělci a novináři začali intenzivně vystupovat na veřejnosti a společnost u nich spíše než u často rozpačitých a opatrných politiků hledala odpovědi na otázky o své budoucnosti. Kultura a věda se tak staly významnou hnací silou společenského pohybu, který značně předcházela a přesahoval záměry oficiální politiky nebo se s nimi křížil. Výsledky, které toto krátké období přineslo v oživení a obnově společenských věd, svým způsobem dokládají i „hodnotící“ formulace normalizačních dokumentů:

„...Velká část pracovníků naší sociologie prakticky opustila Marxovo pojetí společnosti jako komplexu vztahů mezi lidmi (především pak sociálně třídních vztahů) a začala ji zkoumat jako pouhou sumu individuí (strukturovaných netřídně podle různých 'sociálních statutů'). Tentýž přístup se ještě dříve prosadil v revizionistických tendencích v politické ekonomii, která rozložila socialistickou společnost na jednotlivé zájmy a zredukovala socialistickou ekonomiku na volnou hru tržních vazeb mezi těmito ekonomickými subjekty. V historiografii tomu odpovídalo opuštění hlediska komplexního zpracování třídních bojů a obnova neopozitivistických metod bádání. V oblasti teorie státu a práva měly snahy o 'dezideologizaci' svůj protějšek v návratu k iluzím o netřídní povaze politického systému a demokracie,

zahraničních ocenění. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952, akademikem 17.11.1955. – Ladislav Čepek (1899–1974), geolog, doktor geologickomineralogických věd. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952. – Helena Rašková (1913), farmakoložka, doktorka lékařských věd, externí ředitelka Farmakologického ústavu ČSAV, profesorka Univerzity Karlovy. Členkou korespondentkou zvolena 17.4.1968. – Ludvík Svoboda (1903–1977), doktor filozofických věd, profesor Univerzity Karlovy. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952. – Ladislav Trlifaj (1925–1982), teoretický fyzik, doktor fyzikálně matematických věd, vědecký pracovník Ústavu jaderného výzkumu ČSAV, poté (od 1972) ve Fyzikálním ústavu ČSAV, v 60. letech docentem ČVUT, členem korespondentem zvolen 17.4.1968. – Vladimír Landa (1923), entomolog, doktor biologických věd. Členem korespondentem se stal až 25.5.1970, akademikem 26.2.1981. V 80. letech působil jako ředitel Entomologického ústavu a Jihočeského biologického centra ČSAV.

z nichž se zrodily koncepce politického 'pluralismu'. V uměnovědě a teorii kultury, jež byly zasaženy jako jedna z prvních oblastí, se dostávaly do oběhu představy o umělci jako o 'svědomí národa', tj. opoziční síle stojící proti straně, a o uměleckém díle jako o 'svěbytné skutečnosti' nemající vztah k realitě současného třídně rozděleného světa...⁴⁰

Okupaci navzdory (srpen 1968 – duben 1969)

V noci z 20. na 21. srpna 1968 vstoupila na území Československa vojska pěti států Varšavské smlouvy s jednoznačným úkolem: zaštitit připravený převrat ve vedení KSČ a likvidovat proces demokratických reforem. Vlna odporu obyvatelstva, kterou okupace vzápětí vyvolala, donutila sovětské vedení ke změně taktiky boje proti reformním silám. Výchozím bodem pro plánované změny ve společnosti mělo být přijetí tzv. moskevského protokolu, jehož podpisem na sebe českoslovenští představitelé převzali některé závazky, které byly v rozporu z předsrpnovým vývojem. V pojetí A. Dubčeka a většiny reformních politiků mělo jít o dočasné ústupky, jež by v dlouhodobějším výhledu umožnily zachování principů předsrpnových demokratických změn. Sovětské pojetí však pokládalo moskevské kompromisy za začátek obnovy „starých pořádků“.

Ačkoli hned první opatření provedená na tomto základě československé reformní hnutí oslabila, demokratizační proces v mnoha oblastech života společnosti ještě po určitou dobu pokračoval a dokonce kulminoval.

Akademie důrazně protestuje

Budova prezidia Akademie na Národní třídě byla jednou z těch, které byly okupačními jednotkami obsazeny hned v prvních hodinách. Vedení Akademie se proto uchýlilo na náhradní pracoviště v Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV, kde pak několik dnů permanentně zasedalo, organizovalo náhradní kontakty s pracovišti a členy Akademie a zejména se sdělovacími prostředky. Do tuzemska i do celého světa byla odeslána četná oficiální protestní prohlášení i bezpočet osobních protestů, mezi nimiž dominoval trpký dopis akademika Šorma sovětskému partnerovi a lze říci i osobnímu

40 Usnesení 47. schůze sekretariátu ÚV KSČ z 11. července 1972, Rozbor situace ve společenskovo-vední oblasti ČSAV, předkládal J. Kožešník a J. Obzina, s. 15. SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, a.j. 47.

příteli, prezidentu Akademie věd SSSR akademiku M. V. Keldyšovi. Podobnou aktivitu vyvíjela na doporučení prezidia, především však z vlastní iniciativy i jednotlivá pracoviště Akademie, jejichž pracovny i chodby se na několik dnů změnila na dílny pro výrobu protestních plakátů a letáků, tvořících charakteristický kolorit tehdejších ulic. Zvláštního připomenutí zasluhuje iniciativa pracovníků Historického ústavu ČSAV, kteří v rekordně krátkém čase připravili k vydání světově proslulou dokumentaci okupace Československa, nazvanou *Sedm pražských dnů* (tzv. Černou knihu).⁴¹

27. srpna 1968 se sešlo plénum Celoakademického výboru ROH ČSAV, zastupující na deset tisíc odborářů, které mj. striktně požadovalo okamžitý odchod okupačních vojsk a důsledné plnění Akčního programu KSČ, v němž za nejpodstatnější pokládalo uchování svobody projevu.⁴² Při této příležitosti vydal Celoakademický výbor ROH ČSAV i výzvu všem pracujícím, v níž téměř jasnozřivě vyzdvihl ochranu toho, co považoval za nejohroženější, totiž „morálního štítu našeho národa“.⁴³

Jednoznačné stanovisko, vyjadřující snahu realizovat akční program a chránit napadané členy ČSAV a současně vládní činitele Jiřího Hájka a Otta Šika, zaujali i členové ČSAV-komunisté na svém zasedání 6. září 1968, kde se shodli na tom, že „morální kredit, který Akademie svým postupem získala, ji zavazuje k důslednosti a rozhodnosti i v jejím dalším vystupování před vědci i širokou naší i mezinárodní veřejností...“⁴⁴ 17. října 1968 pak vyjádřili politování nad tím, že bylo bez konzultace s ČSAV přijato usnesení ÚV KSČ o obnovení vědecké spolupráce se SSSR, jímž bylo F. Šormovi direktivně uloženo zahájit do deseti dnů příslušná jednání.⁴⁵ Čeští členové ČSAV-komunisté připravili 11. listopadu 1968 prohlášení, v němž se znovu jednoznačně postavili za polednový politický vývoj ve státě, a o deset dní později protestovali proti vládním opatřením, omezujícím zahraniční styky. Poukazovali přitom nejen na jejich obsah, ale i na formu, jakou

41 PREČAN, V.: Předběžná dokumentární zpráva o Černé knize. In: *V kradeném čase*, Brno, Doplněk 1994, s. 247–271.

42 Usnesení pléna Celoakademického výboru ROH ČSAV z 27.8.1968. *Soukromá sbírka J. Jindry*.

43 Výzvu podepsal předseda L. Němec a zastupující tajemník M. Křížek. *Soukromá sbírka J. Jindry*.

44 Záznam ze schůze pražských členů ČSAV-komunistů 6.9.1968. Osobní fond M. Kačetova, AAV ČR, neuspořádáno.

45 Usnesení ÚV KSČ z 8.10.1968. Záznam ze schůze stranické skupiny prezidia ČSAV 17.10.1968. *Tamtéž*.

byla přijata a vyhlášena.⁴⁶ Ještě výraznější byl o měsíc později podiv členů ČSAV, kteří byli členy ÚV KSČ, nad skutečností, že nebyli dostatečně informováni o jednáních představitelů ÚV KSČ a ÚV KSSS v Kyjevě.⁴⁷

Jedním z náznaků změny politického klimatu byla zřejmá snaha části politické reprezentace o rozrušení česko-slovenské jednoty. Počátkem roku 1969 vydali pracovníci šesti ústavů Slovenské akademie věd poslední významnou proklamaci solidarity, v níž s obavami konstatovali: „...ťažko známe, že práve v tejto dobe dochádza k prejavom nedôvery medzi našimi národmi. K tomuto stavu, žiaľ, podstatnou mierou prispeli niektoré akcie slovenskej politickej reprezentácie... Zdôrazňovanie národných požiadaviek v nepravý čas a neprimeranou formou (i keď v podstate oprávnených) môže vyháňat prejavy národného citenia v oboch národoch nášho štátu do nebezpečne extrémnych polôh...“⁴⁸ Slovenští kolegové upozorňovali především na nebezpečnou a poměrně úspěšnou snahu vytvořit mezi Čechy a Slováků informační bariéru. Kopie tohoto dopisu prezidium rozeslalo všem pracovištím i vědeckým kolegiím ČSAV a vyzvalo pracovníky Akademie k „upevňování kontaktů, spolupráci a jednotnému postupu českých a slovenských vědců“.⁴⁹

4. března 1969 byla stranická skupina prezidia ČSAV informována o rozhodnutí sekretariátu ÚV KSČ, jímž byl dosavadní vedoucí odboru vědy ÚV KSČ Jaromír Obzina jmenován do funkce zástupce vedoucího oddělení školství, vědy a kultury. Rozčarování jak nad samou touto skutečností – Obzina byl prezidiem již roku 1968 pokládán za nezpůsobilého pro funkce ve vědě –, tak i nad formou, jakou bylo toto rozhodnutí přijato, vyjádřila stranická skupina ČSAV hned 5. března v dopise A. Dubčekovi.⁵⁰

46 Záznam ze schůze českých členů ČSAV-komunistů 20.11.1968. *Tamtéž*.

47 Záznam ze schůze stranické skupiny prezidia ČSAV 19.12.1968. *Tamtéž*.

48 Dopis z 31.1.1969 vznikl na půdě odborových organizací akademických ústavů a byl kromě prezidia ČSAV adresován také ÚV KSČ a ÚV KSS. AAV ČR, fond Ústav termomechaniky ČSAV, neuspořádáno, dosavadní uložení k. 14.

49 Z průvodního dopisu F. Šorma z 28.2.1969. *Tamtéž*.

50 AAV ČR, osobní fond M. Katětova, neuspořádáno.

Reformní hnutí pokračuje – Akční program ČSAV a pokus o změnu zákonů o Akademii věd, její federalizaci a demokratizaci

Základním dokumentem pro uskutečnění zásadních změn v československé vědě i v ČSAV se měl stát Akční program ČSAV,⁵¹ vypracovaný podle usnesení XXIV. valného shromáždění členů ČSAV z 18. dubna 1968 a schválený XXV. shromážděním členů ČSAV až dva měsíce po okupaci, 22. října 1968, což však jeho jasnost a principiálnost nikterak neovlivnilo. Východiskem programu byla analýza společenské a politické funkce základního výzkumu v Československu a jeho vztahu k rozvoji a řízení vědy. Z tohoto rozboru se pak odvíjely tyto základní postuláty:

- aby o vědě rozhodovali především vědečtí pracovníci sami, aby se uplatnily demokratické principy volby a výběru řídicích orgánů a aby byly vyloučeny mimovědecké, mocensko-politické, ideologické nebo ekonomické formy nátlaku,
- aby byla zajištěna autonomie a svoboda vědeckého bádání, což však samozřejmě neznamená přezíravý či lhostejný postoj vědců ke konfliktům a problémům denní praxe ani vyloučení kritiky vědy ze strany společnosti,
- aby byla jasně definována a rozlišena funkce ČSAV jako učené společnosti, jako badatelského centra, jako střediska výchovy vědeckých pracovníků a jako sboru expertů,
- aby bylo do důsledků odstraněno formálně nadřazené postavení Akademie vůči vysokým školám a dalším výzkumným pracovištím a bylo nahrazeno vztahy demokratické, dobrovolné spolupráce a koordinace činností,
- a konečně, aby se Akademie v souladu s vývojovými tendencemi světové vědy daleko více otevřela mezinárodní vědecké spolupráci, aby tato spolupráce vycházela zásadně z vědeckých potřeb a byla oproštěna od nevhodných vnějších zásahů i od prvků formálnosti.

Naplnění Akčního programu v sobě ovšem zcela nutně zahrnovalo i snahu zásadně změnit legislativní prostředí pro vědeckou činnost a pro fungování vědeckých institucí. Tato snaha se rovněž začala rozvíjet již v jarních měsících 1968, avšak – z dnešního pohledu dosti překvapivě – kulminovala až na podzim 1968 a dokonce ještě v prvním pololetí 1969. Byla totiž nesená a udržována nadějí, že přijetí nových zákonů o Akademii by mohlo kodifikovat a pro budoucnost zachovat alespoň část pozitivních změn, kterých bylo za Pražského jara v oblasti vědy dosaženo.

51 Viz přílohu č. 1.

Již zmíněné XXIV. valné shromáždění členů ČSAV ve dnech 17.–18. dubna 1968 rozhodlo, aby spolu s akčním programem byl vypracován i návrh nových prozatímních stanov ČSAV, který by provizorně řešil některé nejnaléhavější problémy její demokratizace, a aby byla zahájena i příprava nového zákona o ČSAV. Tento úkol však byl následujícím XXV. valným shromážděním v říjnu 1968 zrušen v důsledku celkové ústavní přestavby Československa ve dvoučlennou federaci a tudíž i nutnosti zásadně přebudovat dosavadní „asymetrický“ model ČSAV celou soustavou nových zákonů.⁵²

Proto XXV. valné shromáždění členů ČSAV dne 22. října 1968 v souladu s přijatým akčním programem ČSAV uložilo svým výkonným orgánům, aby rychle připravily návrhy nového federálního zákona o Československé akademii věd a zákonů České národní rady o České akademii věd a Slovenské národní rady o Slovenské akademii věd. Toto shromáždění již učinilo i první praktické kroky: k 1. lednu 1969 byla Slovenská akademie věd zcela osamostatněna po stránce organizační, finanční i hospodářsko-správní a do její působnosti byla převedena dosavadní pracoviště ČSAV sídlící na Slovensku. Z českých členů prezidia ČSAV byla k témuž datu zřízena tzv. Přípravná komise České akademie věd, která měla v přechodném období projednávat otázky související s přípravou zřízení České akademie věd a starat se o běžné řízení pracovišť Akademie na území České socialistické republiky. Prezidium ČSAV jako celek se mělo v období od 1. ledna 1969 do schválení nových zákonů o ČSAV, ČAV a SAV a do konstituování řídicích orgánů nových akademií soustředit na přípravu federativní přestavby ČSAV a na záležitosti, které měly spadat do předpokládané působnosti federální Akademie. Přitom bylo zavázáno ve všech důležitých otázkách úzce spolupracovat s předsednictvem Slovenské akademie věd; jednací řád pak při jeho rozhodování vyloučil majorizaci stanoviska slovenských členů, kteří tvořili jeho necelou čtvrtinu.

Pro přípravu nových zákonů o ČSAV a ČAV a předběžných návrhů stanov obou akademií byla pod vedením předsedy ČSAV akademika Šorma zřízena pracovní komise, která neprodleně zahájila intenzivní činnost. V do-

52 Uspořádání Československé akademie věd, které nakonec s různými modifikacemi zůstalo v platnosti po celých čtyřicet let její existence, bylo jakousi okleštěnou kopií struktury akademií věd v tehdejší SSSR. Jestliže tam existovala Akademie věd SSSR jako společná instituce pro celý Sovětský svaz a zároveň i pro Ruskou federaci a vedle ní pak 15 akademií věd ostatních svazových republik, pak bývalá ČSAV fungovala zároveň jako akademie celostátní (či později federální) a česká, zatímco Slovensko mělo od roku 1953 svou vlastní Slovenskou akademii věd, která byla v letech 1960–1968 a formálně pak až do roku 1992 autonomní součástí ČSAV.

bě od prosince 1968 do února 1969 byly návrhy nových zákonů a na ně navazujících stanov ČSAV i ČAV opětovně projednány v prezidiu ČSAV, resp. v Přípravné komisi ČAV, poté předloženy k veřejnému posouzení pracovníkům Akademie a po zpracování jejich připomínek v květnu 1969 schváleny XXVI. valným shromážděním členů ČSAV.⁵³ Schválené návrhy zákonů pak byly postoupeny příslušným státním orgánům: stihly je ještě projednat a podpořit vlády ČSSR i ČSR a některé výbory Federálního shromáždění a České národní rady, avšak v září 1969 bylo jejich další projednávání mocenským zásahem Husákova ústředního výboru KSČ zastaveno a legislativní texty, do nichž bylo vloženo tolik úsilí a nadějí, skončily v archivu. Stejný osud potkal i souběžně připravovaný návrh zákona Slovenské národní rady o Slovenské akademii věd. A když pak byla na podzim 1969 zrušena i Přípravná komise České akademie věd, vrátily se struktura i činnost Československé akademie věd do starých kolejí, směřujících již naprosto zřetelně do období tzv. normalizace.

Obraťme však pozornost k vlastnímu obsahu navrhovaných zákonů z roku 1969, který výstižně dokumentuje směr, rozsah i meze tehdy připravovaných reforem. Již první, klíčová věta preambule osnovy zákona jej v poměrech, jak se utvářely po 21. srpnu 1968, odsuzovala k neúspěchu a naznačovala nereálnost celého legislativního projektu: hovořila totiž o *svobodném* vědeckém bádání jako významném činiteli rozvoje *socialistické* (v komunistickém pojetí) společnosti. Další navrhovaná ustanovení zákona však již více odpovídala potřebám vědeckého bádání, které se v té době ještě zdály být obhajitelnými. Některá z nich mají odezvu i v současnosti.

Českou akademii věd měly podle navrhovaného zákona tvořit dvě relativně samostatné složky: vrcholná vědecká společnost, sdružující jako své členy nejvýznamnější vědce, a badatelská instituce, tvořená soustavou vědeckých pracovišť. Jejimi hlavními úkoly měly být vytváření (v rovnoprávné spolupráci s vysokými školami a jinými vědeckými institucemi) koncepce rozvoje vědy v České socialistické republice, základní vědecký výzkum a napomáhání realizaci jeho výsledků.

V zásadních vědeckých otázkách měla být Česká akademie věd poradcem nejvyšších orgánů republiky. Její další úkoly se týkaly výchovy vědec-

53 Osnovu zákona Federálního shromáždění o Československé akademii věd schválilo dne 13. května 1969 společné zasedání valných shromáždění členů ČSAV a SAV, kdežto osnovu zákona České národní rady o České akademii věd schválilo dne 14. května 1969 společné shromáždění českých členů ČSAV a ředitelů a volených zástupců vědeckých pracovníků akademických pracovišť. AAV ČR, fond Valná shromáždění, k. 25.

kých pracovníků, rozvíjení mezinárodní vědecké spolupráce, zveřejňování a popularizace výsledků vědecké činnosti. K Akademii mohly být přičleněny specializované vědecké společnosti pro jednotlivé vědní obory. Měla být autonomní vědeckou institucí, její činnost však měla být plně financována ze státního rozpočtu.

Vztah Akademie ke státním orgánům byl v návrhu zákona řešen její povinností každoročně podávat vládě ČSR zprávu o své činnosti a právem jejího prezidenta účastnit se schůzí vlády.

Nejvyšším orgánem Akademie mělo být valné shromáždění tvořené řádnými a mimořádnými členy Akademie, řediteli akademických pracovišť a volenými zástupci vědeckých pracovníků Akademie. Stálým ústředním řídicím orgánem Akademie mělo být prezidium, volené valným shromážděním z členů Akademie na dobu čtyř let, jehož zasedání se měl zúčastňovat s hlasem poradním i představitel volených zástupců vědeckých pracovníků. Prezidium mělo za svou činnost odpovídat valnému shromáždění. Pro jednotlivé vědní oblasti měla mít Akademie dvě soustavy oborových orgánů: třídy jako orgány vědecké společnosti tvořené pouze řádnými a mimořádnými členy Akademie z příslušné oblasti a vědecká kolegia jako oborové orgány pro řízení a koordinaci soustavy vědeckých pracovišť. Složení vědeckých kolegií bylo obdobné jako složení valného shromáždění, měli v nich tedy působit jak členové Akademie, tak i ředitelé a volení zástupci příslušných pracovišť ČAV a podle potřeby i další vynikající vědeckí pracovníci. Společné hospodářské a správní záležitosti pracovišť měly být svěřeny tzv. Radě pracovišť Akademie, v níž měli za předsednictví hlavního vědeckého sekretáře zasedat ředitelé a volení zástupci pracovníků všech pracovišť ČAV.

Vlastní střediska výzkumné činnosti – vědecká pracoviště – měla být vybavena širokou pravomocí a samostatností ve vědeckých, organizačních i hospodářských otázkách. Ředitel pracoviště měl být jmenován prezidiem Akademie na návrh příslušného vědeckého kolegia a po vyjádření vědeckých pracovníků pracoviště. Funkční období ředitele bylo stanoveno na pět let, přičemž počet období, na která mohl být opět jmenován, nebyl omezen. Poradním orgánem ředitele v důležitých vědeckých, organizačních i hospodářských otázkách měla být ústavní rada, jejíž členové měli být z poloviny jmenováni ředitelem a z poloviny voleni pracovníky pracoviště.

Podrobnou úpravu vnitřních poměrů Akademie i jejích pracovišť měly obsahovat stanovy Akademie, jejichž návrh byl již rovněž pečlivě připraven a jež měly být přijaty ustavujícím valným shromážděním nově vzniklé Akademie.

Jestliže tedy Česká akademie věd a zcela obdobně organizovaná Slovenská akademie věd měly být samostatnými, samosprávnými národními vě-

deckými institucemi s vlastními středisky badatelské činnosti, pak dosavadní celostátní Československá akademie věd, jak existovala v letech 1952–1969, měla přijetím zákona Federálního shromáždění o Československé akademii věd vlastně zaniknout a na jejím místě – i když pod tímž názvem – měla vzniknout zcela nová federální vědecká instituce s omezenou koordinací, integrační a reprezentativní funkcí. Při tvorbě návrhu nového zákona o ČSAV byla velká pozornost věnována tomu, aby federální Akademie nepropadla byrokratismu a administrativní samoúčelnosti. Odrazilo se to zejména v návrhu na úsporný, nepočetný, ale vysoce kvalifikovaný výkonný aparát. Československá akademie věd měla být podle navrhovaného zákona vrcholnou vědeckou společností Československé socialistické republiky a vědeckou institucí s federální působností. Jejím úkolem měla být zejména účast na vytváření koncepce zaměření a rozvoje vědy v rámci celého Československa, zabezpečování všestranné spolupráce České a Slovenské akademie věd a vědecká poradenská činnost pro nejvyšší orgány československé federace. Zvláště důležité poslání mělo být federální Akademii svěřeno v oblasti mezinárodní vědecké spolupráce, kde by nejen přispívala ke koordinaci a rozvoji zahraničních styků obou národních akademií, ale byla by i jejich společným a jednotným reprezentantem vůči zahraničním a mezinárodním vědeckým institucím tam, kde se to ukáže nutným nebo účelným. ČSAV přitom neměla mít žádná vlastní vědecká pracoviště. Její vztah ke státním orgánům federace byl řešen obdobně jako u národních akademií věd a její činnost měla být financována z rozpočtu federace, Akademie o ní měla každoročně podávat zprávu federální vládě a prezident Akademie měl být oprávněn k účasti na schůzích federální vlády.

Členy Československé akademie věd měli být automaticky řádní a mimořádní členové České a Slovenské akademie věd volení valnými shromážděními těchto akademií. Federální Akademie (a pouze ona) měla mít i zahraniční členy volené jejím valným shromážděním na návrh některé národní akademie věd.

Nejvyšším orgánem ČSAV mělo být valné shromáždění členů, jemuž náleželo rozhodovat o zásadních otázkách činnosti Akademie, volit její zahraniční členy a vedoucí funkcionáře a zejména zřizovat pracovní komise Akademie, které měly být – při absenci vlastních pracovišť ČSAV – hlavním nástrojem plnění jednotlivých konkrétních úkolů. V jednání valného shromáždění měla být zcela eliminována možnost majorizace některé z jeho národních složek: o návrzích usnesení měli členové obou národních akademií hlasovat odděleně s tím, že usnesení by bylo přijato pouze tehdy, vyslovila-li se pro ně většina přítomných členů obou akademií. Stálým řídicím a výkonným orgánem ČSAV mělo být prezidium, jehož čtyři hlavní funkcio-

náři – prezident, viceprezident, hlavní vědecký sekretář a jeho zástupce – měli být voleni na dobu dvou let paritně a střídavě z členů obou národních akademií. Další členy prezidia měla ze svých členů ve stejném počtu delegovat prezidia obou národních akademií. Majorizace stanoviska jedné z národních složek byla v prezidiu vyloučena obdobným mechanismem jako ve valném shromáždění členů ČSAV. Organizační, správní a hospodářské věci ČSAV měl obstarávat výkonný aparát se sídlem v Praze, jehož část měla působit i v Bratislavě.

Promyšlená byla i navrhovaná závěrečná ustanovení nového zákona o ČSAV. S nabytím účinnosti tohoto zákona měl samozřejmě pozbýt platnosti dosavadní zákon o Československé akademii věd č. 54/1963 Sb. a důsledky měly být řešeny takto: pracoviště Československé akademie věd, která v té době působila již jen na území České socialistické republiky, se měla stát pracovišti nově zřízené České akademie věd a na Českou akademii věd měl přejít i veškerý ostatní majetek a závazky dosavadní ČSAV. Pokud šlo o členství v Akademii, měli se dosavadní řádní členové – akademici a členové korespondenti ČSAV a SAV – stát prvními řádnými a mimořádnými členy nové Československé akademie věd a do této Akademie měli přejít i zahraniční členové zanikající ČSAV.

Taková tedy byla ve stručném popisu podoba neúspěšného legislativního pokusu o federalizaci a demokratizaci nejvyšší vědecké instituce v Československu z let 1968–1969.⁵⁴

Poslední kroky rehabilitační komise

Komise k prošetření kádrových opatření a pro rehabilitaci pokračovala i v bouřlivé atmosféře konce roku 1968 ve své práci s neztenčenou intenzitou. Vedle konkrétních rehabilitací jednotlivých osob komise navrhla krok, který, byť platil jen krátce, patřil mezi významné systémové změny v personální politice Akademie: usnesením 49. zasedání prezidia ČSAV ze dne 19. prosince 1968 byly prohlášeny „kádrové spisy, vzniklé v ČSAV před 18.12.1968, za neplatné a jejich použití v ČSAV anebo mimo ni za nepřipustné“.⁵⁵ V průběžné zprávě o činnosti této komise se dokonce navrhovala

54 Jisté rehabilitace se tomuto dílu (viz přílohy č. 2 a 3) dostalo teprve o dvacet let později, kdy se stalo jedním z podkladů a impulzů pro přípravu zásadní transformace Československé akademie věd po listopadu 1989.

55 AAV ČR, Fond Prezidium ČSAV, k. 58.

skartace těchto materiálů, k níž však – pokud se neuskutečnila živelně v prvních posrpnových dnech – již nedošlo. Závěrečná zpráva rehabilitační komise z 16. dubna 1969⁵⁶ spadá již do období, kdy se nad Akademií stahovala mračna blížící se „normalizace“. Právě tento dokument lze považovat za svého druhu symbolické uzavření období demokratizace, neboť alespoň částečně shrnuje prohršky minulých let, vyrovnává se zejména s personální čistkou z roku 1958, jež různým způsobem postihla zhruba 21 % všech prověřených pracovníků Akademie,⁵⁷ a snaží se o dosažení alespoň morální nápravy.

Přechod Akademie od demokratizace k „normalizaci“ charakterizuje případ rehabilitace doc. RNDr. F. Prantla, DrSc.⁵⁸ Po soudní rehabilitaci byl na návrh rehabilitační komise a prezidia ČSAV usnesením XXV. valného shromáždění ze dne 22. října 1968 přijat zpět do řad členů Akademie s tím, že se jeho členství „považuje za nepřerušené a platné“. O tři roky později, v roce 1971, byl z Akademie opět vyloučen. V řadě případů však rehabilitace nedospěly ani k této dočasné a částečné nápravě křivd. Např. filolog prof. Bohumil Ryba,⁵⁹ vězněný v padesátých letech, se svého alespoň formálního ospravedlnění vůbec nedožil.

56 VI. zasedání Přípravné komise ČAV, bod II. AAV ČR, fond Presidia ČSAV – Přípravná komise ČAV, k. 64.

57 Tzv. třídně politickým prověrkám bylo podrobeno celkem 4560 pracovníků ze 73 pracovišť v Praze, 15 v Brně a 1 v Opavě. Z nich mělo být 118 převedeno mimo ČSAV, 40 přeřazeno v rámci ČSAV, 45 přeřazeno na nižší funkci, 109 převedeno do důchodu. U 620 pracovníků byly vysloveny připomínky k jejich politické nebo odborné úrovni, některým byla uložena tzv. jednoroční zkušební lhůta pro odstranění údajných nedostatků. U 33 vysoce vědecky kvalifikovaných pracovníků byl výjimečně vysloven prozatímní souhlas s ponecháním na pracovišti ČSAV, podmíněný ovšem požadavkem „dalšího výrazného a aktivního politického růstu“. Blíže k prověrkám a rehabilitacím viz Návrh závěrečné zprávy Komise ČSAV k prošetření kádrových opatření a pro rehabilitaci. 16.4.1969. AAV ČR, fond Valná shromáždění, k. 20.

58 Ferdinand Prantl (1907–1982), paleontolog, členem korespondentem ČSAV zvolen 17.11.1955. V prosinci 1961 byl odsouzen k 6 letům vězení za velezradu, jíž se měl dopustit setkáním s československým emigrantem při své návštěvě USA. Zbaven členství ČSAV 30.3.1962, rehabilitován 25.6.1969, znovu zbaven členství 28.4.1971.

59 Bohumil Ryba (1900–1980), jazykovědec, profesor UK, jmenován členem korespondentem 18.11.1952, členství zbaven 25.11.1954. Blíže viz *Bulletin ČSAV*, (1990), č. 25.

NA CESTĚ K „NORMALIZACI“ (DUBEN 1969 – ÚNOR 1970)

Zlom ve vývoji politické situace znamenal zasedání ÚV KSČ 17. dubna 1969, na němž Alexander Dubček rezignoval na funkci prvního tajemníka a ústřední výbor zvolil nové vedení komunistické strany v čele s Gustávem Husákem. Další zasedání ÚV KSČ z 29.–30. května 1969 pak schválilo ucelený program restaurace totalitního režimu, eufemisticky označovaný za „normalizaci“.

Nové vedení KSČ v krátké době ovládlo sdělovací prostředky a zcela umlčelo svobodný tisk. Jeho stoupenci poměrně rychle získali rozhodující pozice a vliv v aparátu a vyšších grémiích komunistické strany i v mocenských strukturách státu. Tlakem shora a aktivizací tzv. zdravých sil všude, kde to bylo možné, usilovalo nové stranické vedení o rychlé ovládnutí dalších a dalších centrálních institucí a společenských organizací. Skutečnost, že skončila doba, kdy bylo možné veřejně vyjadřovat i názory odporující politice komunistické strany a vlády, dotvrdily razantní zásahy a následné represe proti demonstrujícím občanům při prvním výročí okupace v srpnu 1969.

Představitelé nového vedení KSČ se sice zprvu pokrytecky hlásili k „myšlenkám ledna 1968“, avšak již v srpnu 1969 zahájili mohutnou kampaň negující vše, čeho se v demokratizačním úsilí podařilo dosáhnout. V tomto duchu vyzněly především závěry zasedání ÚV KSČ z 25.–26. září 1969, které mj. odvolalo usnesení předsednictva ÚV KSČ z 21. srpna 1968 a okupaci Československa ocenilo jako „bratrskou internacionální pomoc“. Spolu s usnesením vlády z 29. září iniciovalo zářijové zasedání ÚV KSČ i „důkladnou očistu státního aparátu od pravicově oportunistických živlů“, tedy nové kolo čistek.

„Normalizace“ v Akademii zahájena

Na zlomové dubnové zasedání ÚV KSČ reagoval Společný výbor závodních organizací KSČ a především Celoakademický výbor ROH pracovišť ČSAV zcela odmítavě. Na schůzi s předsedy organizací jednotlivých pracovišť při-

jal Společný výbor ZO KSČ stanovisko, v němž zřetelně zazněly obavy z nového vývoje a příkrý nesouhlas s „politickou taktikou opírající se o vědomé zkreslování a falšování skutečnosti“.⁶⁰ Toto stanovisko 29. dubna schválil i Celoakademický odborový výbor. Na československé politické scéně však již proces „konsolidace“ neodvratně začal a vzdor tehdy ještě četným protestům se pomalu šířil do celé společnosti.

Symbolickým signálem prvního útoku počínající „normalizace“ na půdě Akademie se stalo Prohlášení pracovníků ČSAV⁶¹ otištěné v *Rudém právu* 30. dubna 1969, jež ostře reagovalo na zmíněná stanoviska stranických a odborových organizací ČSAV. Podepsaní RNDr. Vladimír Novák, DrSc., RNDr. Eva Klozová, CSc., prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc. a RNDr. Jan Prokopič, CSc.⁶² jako první vědeckí pracovníci bezvýhradně veřejně podpořili výsledky dubnového zasedání ÚV KSČ, vyslovili důvěru jeho novému předsednictvu a přihlásili se k „vědeckému socialismu“ a marxismu-leninismu. Ještě neuvěřitelněji však působila jejich deklarovaná podpora politice padesátých let, která podle jejich názoru „přes všechny chyby a nedostatky i nemístnou tvrdost“ byla dobou „upevnění socialismu v naší zemi a mohutného rozvoje našeho hospodářského a všech oblastí veřejného života“. Závěrem pak autoři vyzvali „všechny čestné pracovníky ČSAV“, aby se k jejich prohlášení svým podpisem připojili. O několik dní později se na stránkách *Rudého práva* skutečně objevil článek se záhlavím „Další podpisy k prohlášení čtyř pracovníků ČSAV“.⁶³ Mezi podepsanými již najdeme i jméno Jaroslava Kožešnicka,⁶⁴ jemuž v nastávajícím období připadla jedna z nejvý-

60 Viz přílohu č. 4.

61 *Rudé právo*, (30.4.1969) – viz přílohu č. 5.

62 Vladimír Novák (1919–1997), odborník v oborech fyziologie a evoluční biologie, doktor biologických věd, vědecký pracovník Mikrobiologického ústavu ČSAV, člen korespondent ČSAV od 16.2.1972. Eva Klozová, vědecká pracovníce genetického oddělení Ústavu experimentální botaniky ČSAV. Emil Hadač (1914), geobotanik, ekolog, doktor biologických věd, profesor Univerzity Karlovy, vědecký pracovník Ústavu krajinné ekologie ČSAV, člen korespondent ČSAV od 16.2.1972. Jan Prokopič (1926), doktor biologických věd (tehdy kandidát), vědecký pracovník Parazitologického ústavu ČSAV (v r.1978), posléze jeho ředitel, člen korespondent ČSAV od 3.5.1984.

63 *Rudé právo*, (16. 5. 1969), s. 2 – viz přílohu č. 5.

64 Jaroslav Kožešník (1907–1985) postupoval ve své kariéře po roce 1948 od sociální demokracie k funkcím v KSČ a současně z výzkumu ve Škodových závodech a výzkumných ústavech k organizační práci v Ústředním ředitelství těžkého strojírenství a posléze k funkci na ministerstvu všeobecného strojírenství. Hned po svém

znamnějších „normalizačních“ rolí. Jednotlivé ústavy Akademie – nikoli pouze jejich stranické a odborové organizace – se proti zmíněnému prohlášení ohradily; správně je pochopily jako útok směřující k likvidaci Společného výboru ZO KSČ, Celoakademického výboru ROH a veškerých demokratizačních proudů, jež v Akademii převládly koncem šedesátých let. Připomeňme na tomto místě alespoň ohlas z Ústavu teorie informace a automatizace ČSAV, který měl k vyjádření svého stanoviska o důvod více: „...s politováním konstatujeme, že se k tomuto útoku připojil svým podpisem i náš externí ředitel akademik J. Kožešník. Považujeme za nutné zdůraznit, že svým podpisem vyjadřuje pouze své osobní stanovisko, se kterým se zaměstnanci ÚTIA neztotožňují.“⁶⁵ Pro zdůraznění svých slov pracovníci ústavu připojili i přehled o tajném hlasování, v němž toto stanovisko podpořilo 101 pracovníků ústavu (ze 103 platných hlasů) a zbývající dva se zdrželi hlasování. Obdobná, a to i ostřejší formulovaná prohlášení docházela i z dalších ústavů – především z oblasti technických věd, které se podpisem svého předního reprezentanta v prezidiu ČSAV J. Kožešníka cítily zvláště poškozeny.⁶⁶ Předsednictvo Celoakademického výboru ROH pozvalo všechny, kteří prohlášení publikované v *Rudém právu* podepsali, na své zasedání dne 5. května 1969, ti se však nedostavili.

Útoky proti Akademii a jejím pracovníkům se mezitím začaly množit. Když například Otto Wichterle interpeloval v České národní radě ministra vnitra Grössera za to, že na stranickém aktivu v Trutnově hrubě napadl akademika Jiřího Hájka, akademika Otu Šika a literárního vědce profesora Václava Černého, dosáhl pouhého napomenutí ministra a nikoli jeho demise, k níž jeho interpelace směřovala.⁶⁷ V dubnu 1969 byl přímý tlak normali-

zvolení členem korespondentem ČSAV v roce 1953 (akademikem se stal v r. 1960) počal stoupat po žebříčku vedoucích funkcí i zde: stal se zástupcem vědeckého sekretáře, hlavním vědeckým sekretářem a posléze místopředsdou ČSAV. Kromě toho se angažoval při vzniku Ústavu teorie informace a automatizace ČSAV, jehož byl externím ředitelem. Pedagogicky působil na Českém vysokém učení technickém. Za řízení vědecké práce získal státní cenu Klementa Gottwalda (1959, 1967) a v roce 1962 Řád práce. Byl jmenován zplnomocněncem zástupce vlády ČSSR ve Spojeném ústavu pro jaderný výzkum v Dubně u Moskvy. V roce 1969 byl kooptován za člena ÚV KSČ, „z pověření strany“ navržen do Sněmovny lidu Federálního shromáždění a v roce 1971 zvolen pro další období.

65 Prohlášení pracovníků ÚTIA. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 64 – VII. zasedání Přípravné komise ČAV, 7.5.1969, bod. XVI.

66 Viz přílohu č. 5.

67 WICHTERLE, O.: *Vzpomínky*, s. 186.

zátorů na Akademii, především na její prezidium a společenskovední ústavu, zahájen i po „oficiální“ linii, když ÚV KSČ napadl publikaci Historického ústavu *Šedm pražských dnů. 21.–27. srpen 1968* známou jako „Černá kniha“.⁶⁸ V květnu 1969 se pak Černou knihou znovu zabývala stranická skupina českých členů prezidia ČSAV, která však konstatovala, že publikaci „je nutno považovat za vědecko-dokumentační materiál...“ a že „souhlasí s postupem zpracovatelů...“⁶⁹

Dokud zůstával v čele Akademie F. Šorm, snažil se, aby prezidium setrvalo na svých původních stanoviscích a aby i nadále reprezentovalo demokratizační orientaci ČSAV. Dokonce ještě dopis prezidia ČSAV ředitelům ústavů, pod nímž najdeme podpis pozdějšího normalizátora B. Rosického a který vyzývá k aplikaci usnesení vlády č. 96 z 28. května 1969 k omezení vystěhovalectví,⁷⁰ byl formulován věcně a vstřícně a budil ještě zdání autonomie rozhodování. Jen o málo později však již zcela převládly direktivy ÚV KSČ.

První velká oběť: Ústav dějin východní Evropy

Prvním tvrdě zasaženým pracovištěm Akademie byl Ústav dějin východní Evropy (dále též ÚDVE).⁷¹ Již 30. června 1969 přijalo předsednictvo ÚV KSČ usnesení „k problémům boje proti pronikání vlivu antikomunistické ideologie a propagandy v Československu“. V tomto rámci předložilo oddělení školství a vědy ÚV KSČ i návrh na reorganizaci ÚDVE. Tento ústav, který se koncem 60. let snad nejvíce ze všech historických pracovišť proměnil a profiloval se obdobně jako ostatní evropská centra výzkumu východní Evropy, měl totiž mezi svými pracovníky i dva historiky úzce spojené s nastu-

68 PREČAN, V.: Předběžná dokumentární zpráva o Černé knize. In: *V kradeném čase*, Brno, Doplněk, 1994, s. 247–271.

69 Záznam ze schůze stranické skupiny českých členů prezidia ČSAV 7.5.1969. AAV ČR, osobní fond M. Katětova, neuspořádáno.

70 Projednáno na 58. zasedání prezidia ČSAV v závěru, kdy B. Rosický předložil jednání prezidia obsáhlou zprávu o prováděcích opatřeních k usnesení vlády ČSSR ze dne 8.10.1969, č. 266, a mimořádných opatřeních, spojených s cestami československých občanů a jejich pobytem v kapitalistických státech a cestami cizinců do ČSSR v rámci ČSAV. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 60.

71 Na Ústav dějin východní Evropy ČSAV byl 1.1.1969 přejmenován dřívější Ústav dějin evropských socialistických zemí ČSAV, změna názvu byla schválena usnesením 45. zasedání prezidia ČSAV 3.10.1968. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 56.

pujícím „normalizačním“ křídlem KSČ, kteří hned po dubnu 1969 začali velmi aktivně budovat své nové kariéry: Václava Krále a Čestmíra Amorta.⁷² Vedení ústavu se jejich počínajícimu vlivu bránilo. Rozhodnutím ředitele Josefa Macůrka⁷³ byl v srpnu 1969 Čestmír Amort zbaven členství v ústavní radě a Václav Král „všech řídicích pravomocí“, jež byly přeneseny na vědeckého tajemníka ústavu Zdeňka Sládka. Oddělení školství a vědy ÚV KSČ 21. srpna 1969 požádalo předsedu Akademie F. Šorma, aby věc vyšetřil a o provedených opatřeních podal zprávu. Šorm však odpověděl, že uvedená rozhodnutí jsou v kompetenci ředitele ústavu. Prošetřit „poškození“ V. Krále a Č. Amorta pak dostalo za úkol oddělení školství a vědy ÚV KSČ, které mělo zároveň posoudit „obsahové zaměření ústavu a změnu jeho názvu tak, aby odpovídala potřebám naší společnosti“.⁷⁴

Na schůzi sekretariátu ÚV KSČ 4. září 1969 byly všechny informace získané z tohoto „šetření“ vyhodnoceny a J. Kempnému a V. Biřákovu bylo uloženo urychleně předložit návrh opatření. Sekretariát ÚV KSČ posoudil i vhodnost setrvání prof. dr. Josefa Macůrka ve funkci ředitele a Zdeňka Sládka ve funkci vědeckého tajemníka ústavu. Již z několika slov tohoto materiálu lze snadno odvodit jejich další osudy. Josef Macůrek je zde charakterizován jako „nestraní, úzký spolupracovník Ferdinanda Peroutky, v jehož Lidových novinách uveřejňoval protikomunistické a protisovětské úvodníky... Budil dojem profesora, který se věnuje jen čisté vědě. Na jeho návrh byl ústav přejmenován na Ústav dějin východní Evropy – doslovný překlad 'Ostforschungsinstitut'“! Sládkovy stipendijní pobyty v SRN byly posuzovány téměř jako styk s nacisty a pozornosti neušla ani jeho manželka, jíž se připočetla „k dobru“ spolupráce s Ivanem Svitákem.⁷⁵

Kempný 13. září 1969 předložil předsednictvu ÚV KSČ návrh na obnovení činnosti Československo-sovětského institutu (ČSI), v němž se konsta-

72 Václav Král (1926–1983), historik, v době Pražského jara zástupce ředitele Ústavu dějin východní Evropy, posléze profesor a vedoucí katedry československých dějin Filozofické fakulty UK a kolegia historie, ředitel Československo-sovětského institutu atp. Čestmír Amort (1922), historik, doktor historických věd, vědecký pracovník Československo-sovětského institutu ČSAV.

73 Josef Macůrek (1901–1992), historik, doktor historických věd, externí ředitel Ústavu dějin evropských socialistických zemí, resp. Ústavu východní Evropy ČSAV. Profesor Masarykovy (od r. 1935), resp. Univerzity J. E. Purkyně v Brně, člen korespondent ČSAV od 26.11.1965.

74 K informaci o situaci v ÚDVE ČSAV. Schůze sekretariátu ÚV KSČ 4.9.1969. SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 37, a.j. 61/16.

75 *Tamtéž.*

tovalo, že Ústav dějin východní Evropy „hrubě narušuje zájmy a cíle čs. zahraniční politiky a jeho dosavadní vývoj neodpovídá potřebám v oblasti vědy“. Také tento dokument byl plný útoků na osobu ředitele i tajemníka ústavu. Stejně tak byl vynesena rozsudek nad stranickou organizací ústavu, protože byla „ve vleku pravicových oportunistů“.⁷⁶ Předsednictvo ÚV KSČ uložilo F. Šormovi, aby prezidium Akademie nejenom zajistilo Macůrkovo odvolání z funkce ředitele, ale i přestavbu a reorganizaci ústavu na ČSI, a do 15. října 1969 předložilo návrh jeho ideového zaměření a organizačního i kádrového zabezpečení. A Kempnému navíc uložilo, aby pozastavil projednání zákona o ČSAV v parlamentu. Vyžádalo si i vyjádření F. Šorma, které bylo v podstatě neutrální, a J. Kožešníka, jenž měl naopak ve věci zcela jasno: „Vzhledem k faktům, s nimiž jsem se mohl seznámit, došel jsem k závěrům, že ředitel člen korespondent Macůrek, DrSc., nemůže nadále zastávat tuto funkci, protože neposkytuje některé záruky prosazování správné linie strany a kádrové práce na tak politicky důležitém pracovišti, jakým tento ústav musí být.“⁷⁷

Návrh na přestavbu a reorganizaci ÚDVE na Československo-sovětský institut projednalo 24. září vědecké kolegium historie a 5. listopadu 1969 prezidium Akademie. Již v tomto materiálu, jehož autorem byl Václav Král, se hovořilo o prioritním „boji proti antisovětismu, proti všem projevům nepřátelské ideologie, která je s to narušovat naše vztahy k socialistickým spojencům“. Ač jako nový ředitel ústavu ujišťoval, že budou ve všem přísně dodržovány pracovníprávní předpisy, jeho návrh na „reorganizaci“ ÚDVE vyvolal v členech prezidia opodstatněné obavy a ve svém usnesení vyzvali k „učinění všech opatření k tomu, aby pracovníkům, kteří by neprošli konkursním řízením, bylo zajištěno odpovídající odborné uplatnění“. Tuto formulaci však při korektuře zápisu rozmělnil sám Kožešník slovy, „aby se těmto pracovníkům pomohlo k odpovídajícímu odbornému uplatnění“.⁷⁸

Skutečnost ovšem vypadala zcela jinak. Další vývoj totiž již předznamenávalo proslulé zákonné opatření č. 99/1969 z 22.8.1969 „o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku“ podepsané L. Svobodou, A. Dubčekem a O. Černíkem. Ve čtvrtém paragrafu tohoto opatření se uvádělo: „Toho, kdo svou činností narušuje socialistic-

76 Návrh na obnovení činnosti Československo-sovětského institutu. Zasedání předsednictva ÚV KSČ 13.9.1969. SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 103, a.j. 171/14.

77 Vyjádření J. Kožešníka z 11.9.1969. *Tamtéž.*

78 Návrh usnesení a usnesení 58. zasedání prezidia ČSAV z 5.11.1969. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 60.

ký společenský řád a ztrácí tím důvěru potřebnou k zastávání své funkce nebo svého dosavadního pracovního místa, lze z funkce odvolat, popřípadě s ním i okamžitě rozvázat pracovní poměr...“, přičemž nesouhlas odborového orgánu neměl odkladný účinek. Ve výčtu institucí, které tato zákonná norma měla především na mysli, byla vedle vysokých škol výslovně uvedena i Akademie věd a její pracoviště. Realizací opatření, jehož platnost byla formálně limitována do 31. prosince 1969, byl pověřen předseda či místopředseda Akademie stanovený vládou, jeho plnění bylo pak přísně sledováno a stalo se, jak dále uvedeme, podkladem pro pozdější rozsáhlé personální represe včetně trestních postihů.⁷⁹

Pod přímým tlakem sovětského velvyslanectví

Dne 17. září 1969 přijala vláda usnesení „k zabezpečení klidu, veřejného pořádku a bezpečnosti“, podle něhož měla Akademie „vyhodnotit“ situaci na svých ústavech v srpnových dnech 1969. Téměř současně došlo k oficiálnímu jednání předsedy ČSAV s radou sovětského velvyslanectví S. I. Prasolovem a dvěma blíže neznámými (nepředstavenými) sovětskými zástupci⁸⁰ o podmínkách a podrobnostech plánované návštěvy československé delegace v AV SSSR. V rozhovoru s Šormem však Prasolov především požadoval jednoznačné odvolání publikovaných stanovisek Akademie, v nichž byl vstup spojeneckých vojsk na československé území označen jako okupace a agrese, a žádal také veřejnou omluvu. Oznámil přitom, že „setrvání na těchto stanoviscích představuje nejdůležitější překážku, která znemožňuje na zdravých základech a především ku prospěchu čs. vědy rozvíjet vzájemnou spolupráci.“⁸¹

Za této situace ovšem Šorm k dohodě přistoupit nemohl. Zajímavá a nepochybně důležitá je Prasolovova poslední informace, že „velvyslanectví SSSR hodlá organizovat setkání s jednotlivými členy prezidia ČSAV, při nichž si chce vyjasnit jejich osobní stanovisko k této otázce“.⁸² První z řady

79 Blíže viz CUHRA, Jaroslav: *Trestní represe odpůrců režimu 1969–1972*. Praha, ÚSD 1997, Sešity ÚSD sv. 29.

80 Záznam z jednání s Prasolovem je přílohou k materiálům z 56. mimořádného zasedání prezidia ČSAV 26.9.1969 (bod II). AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 60. Za českou stranu byl ještě přítomen vedoucí oddělení socialistických zemí zahraničního oddělení ÚHSP-ČSAV Ivan Karamitov.

81 *Tamtéž*.

82 *Tamtéž*.

těchto setkání bylo ohlášeno na 18. září, a to s místopředsedou ČSAV akademikem Kožešníkem. O setkání se sice záznam nedochoval, nepochybně však bylo pro ruskou stranu potěšitelnější.

Ještě v září pak prezidium připravilo dopis adresovaný Akademii SSSR i akademiím ostatních okupačních zemí,⁸³ který měl sice velmi vstřícný tón, zdůrazňovala se v něm nutnost spolupráce s vědou „bratrských socialistických zemí“ a omlouval se praktický negativní dopad politické situace v Československu na rozvoj přátelských vědeckých styků, ale původní stanoviska ČSAV k vstupu okupačních vojsk zůstala v podstatě nedotčena. Při zasedání prezidia na to místopředseda Kožešník reagoval diskusním vystoupením s požadavkem „jednoznačně se distancovat od politicky nesprávných stanovisek, vyjádřených v některých dřívějších prohlášeních a dopisech prezidia“,⁸⁴ a jako jediný člen prezidia potom hlasoval proti textu dopisu. Jeho postoj již zřetelně reflektoval požadavky sovětského velvyslanectví.

Situace v Akademii a realizace zákonného opatření č. 99/1969 pod Šormovým vedením se předsednictvu ÚV KSČ jeví jako více než neuspokojivé, i když Akademie vykazovala, že ustanovení zákonného opatření plní: na jeho základě byl např. 26. září zatčen vědecký pracovník Sociologického ústavu Rudolf Battěk a Jan Tesař z Historického ústavu,⁸⁵ 6. října J. Hůrka a E. Koubová z Ústavu termomechaniky (oba byli též den propuštění).

Abdikace předsedy ČSAV Františka Šorma

Dne 7. října 1969 se neformálně sešli členové prezidia a dohodli se na odstoupení F. Šorma z funkce předsedy. Následující den dopoledne Šorm a Kožešník o tom jednali v oddělení školství a vědy ÚV KSČ a již 8. října odpoledne byl Šorm přijat tajemníkem ÚV KSČ Vasilem Biřákem,⁸⁶ jemuž svou

83 Dopis AV SSSR a AV okupačních zemí. Návrh jeho znění v češtině, ruštině a němčině přiložen rovněž k materiálům z mimořádného 56. zasedání prezidia. *Tamtéž*.

84 *Tamtéž*.

85 Rudolf Battěk (1924), sociolog a politik, spoluzakladatel a místopředseda Klubu angažovaných nestraníků. Jako poslanec ČNR (od července 1968) byl nejprve zbaven imunity a stíhán za podvracení republiky. Po roční vazbě byl propuštěn. V roce 1971 odsouzen na 3 a půl roku za letákovou akci proti prvním normalizačním volbám. – Jan Tesař (1933), historik, pracovník Vojenského historického ústavu, od 1.1.1969 (oficiálně až do 31.7.1970) vědecký pracovník oddělení nejnovějších dějin Historického ústavu ČSAV. Zatčen byl za „protistátní činnost“.

86 Vasil Biřák (1917), funkcionář KSČ, člen předsednictva ÚV KSČ, od listopadu 1968

abdikaci odevzdal. Program následujícího zasedání prezidia 10. října byl krátký: Šormova abdikace byla vzata na vědomí s tím, že zůstává členem prezidia, a Kožešník byl podle § 15 odstavce (3) Stanov ČSAV pověřen funkcí úřadujícího místopředsedy ČSAV; tyto změny pak byly podle zákona o ČSAV předloženy k potvrzení vládě ČSSR.⁸⁷

O celé záležitosti informoval Vasil Biľak 9. října 1969 předsednictvo ÚV KSČ a zhodnotil situaci v Akademii slovy: „Prezidium dosud neřešilo situaci vzniklou vydáním Černé knihy. Zcela formálně a až na upozornění oddělení školství a vědy ÚV KSČ a pokyn vlády učinilo opatření proti šíření ilegálních tiskovin na pracovištích Akademie... Nezaujalo stanovisko k představitelům pravicových sil ve vedoucích funkcích v Akademii, jako jsou signatáři pamfletu 2000 slov apod. Dosud neuplatnilo zákonné opatření č. 99 ze dne 22. srpna 1969 a nejevilo ani snahu jej uplatnit...“ V tomto okamžiku již ale předsednictvo ÚV KSČ získávalo nad odbojným vedením Akademie jasnou převahu – abdikující Šorm se po osobním pohovoru u Biľaka rozhodl podpořit jak Kožešníkovo nástupnictví, tak i požadavek na odstoupení M. Katětova z funkce předsedy stranické skupiny prezidia ČSAV. Hodnotíme-li tedy usnesení předsednictva ÚV KSČ z 9. října 1969, lze souhlasit s jeho slovy o předpokladech „k zásadnímu obratu“ v ČSAV.⁸⁸ Od tohoto okamžiku postupovala totiž „normalizace“ již kontinuálně, otevřeně a na všech úrovních akademického života.

Nové vedení KSČ využilo počínající nejednotnosti a s ní související slabosti prezidia a začalo diktovat další podmínky. Přijaté usnesení nejen potvrdilo výše zmíněné výsledky předcházejících jednání, prosadilo navíc odvolání Katětova z funkce vedoucího stranické skupiny prezidia ČSAV, neboť ten dobrovolně odstoupit nemínil. Zároveň uložilo O. Černíkovi, aby zařídil i jeho uvolnění z funkce předsedy Státní komise pro vědecké hodnosti. Ve stranické funkci byl Katětov 5. listopadu 1969 nahrazen čerstvě získaným horlivým stoupencem „normalizace“ členem korespondentem Bohumírem Rosickým,⁸⁹ který byl na schůzi stranické skupiny téhož dne jednomyslně „zvolen“ do jejího čela.

tajemník ÚV KSČ zodpovědný za ideologii a zahraniční politiku, v prosinci 1989 vyloučen z KSČ.

87 57. mimořádné zasedání prezidia ČSAV 10.10.1969 bylo svoláno pouze proto, aby změny ve vedení ČSAV projednalo a přijalo.

88 Usnesení ze 145. schůze předsednictva ÚV KSČ z 9.10.1969 k b. 28. SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 106, a.j. 175/28.

89 Bohumír Rosický (1922), parazitolog, doktor biologických věd, ředitel Parazitolo-

Počátky „normalizačního“ vedení Jaroslava Kožešníka

Pro další vývoj Akademie byl velmi černým dnem 5. listopad 1969. Za přítomnosti místopředsedy vlády ČSSR a ministra-předsedy Federálního výboru pro technický a investiční rozvoj M. Hruškoviče byl na 58. zasedání prezidia oznámen souhlas vlády s Šormovou rezignací i s jmenováním J. Kožešníka. Prezidium znovu trpně potvrdilo rozhodnutí stranických a státních orgánů a současně konstatovalo, že nevhodnějším a neúčelnějším řešením situace je „setrvání dosavadního prezidia ve funkci až do přijetí a provedení nových zákonů o ČSAV a ČAV“,⁹⁰ kdy mělo být teoreticky zvoleno nové vedení Akademie. V seznamu členů prezidia, kteří za těchto podmínek pokračovali ve výkonu funkcí i po uplynutí řádného čtyřletého funkčního období, však již chyběl akademik Josef Macek, který na vlastní žádost na své členství rezignoval. Zatímco stávající členové mohli zůstat ve funkcích do 31. prosince 1970, Přípravná komise ČAV⁹¹ byla zrušena a 23. října 1969 zřízena na vládní úrovni komise nová, která však ve skutečnosti svou činnost nikdy ani nezahájila. Šlo tedy vlastně jen o další krok k pacifikaci Akademie a o soustředění všech systémových „konsolidačních“ snah do rukou stranických a vládních orgánů.

Pod novým Kožešníkovým vedením se prezidium již 12. listopadu 1969 usneslo,⁹² že připraví stanovisko ke své předcházející činnosti. Prezidium – v tomto okamžiku již pouhý loutkový orgán – tak okamžitě splnilo závěry své reorganizované stranické skupiny.⁹³ Výhrady uplatnil pouze M. Katětov, který mj. vyjádřil i pochybnost o svém dalším působení v prezidiu, a člen korespondent J. Vachtl.⁹⁴ Všichni ostatní nakonec pomáhali požadované stanovisko formulovat a odhlasovali je.

gického ústavu ČSAV, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, člen korespondent ČSAV od 16.4.1960, akademik od 25.5.1970.

90 Usnesení 58. zasedání prezidia ČSAV z 5.11.1969. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 60.

91 Zřízena usnesením 47. zasedání prezidia ČSAV 6.11.1968 (b. I/4 c, jako výsledek XXV. valného shromáždění členů ČSAV z 22.10.1968). AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 57.

92 Usnesení 59. zasedání prezidia ČSAV z 12.11.1969. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 61.

93 AAV ČR, osobní fond M. Katětova, neuspořádáno.

94 Josef Vachtl (1907–1984), geolog a mineralog, profesor Univerzity Karlovy, člen korespondent ČSAV od 23.11.1953; bezpartijní, s postupující normalizací zbaven všech významnějších funkcí.

Jakmile se vedení Akademie ujal J. Kožešník, začaly personální změny. Byl odvolán ředitel ÚDVE Josef Macůrek a vedle členství v prezidiu rezignoval i na funkci ředitele Historického ústavu Josef Macek. Jeho rezignace souvisela především s tím, že se jako ředitel postavil za dílo pracovníků ústavu *Šedm pražských dnů* a převzal odpovědnost za jeho vydání. Na základě usnesení předsednictva vlády, přijatého již 20. února 1969, jednalo v této věci vedení ČSAV s J. Obzinou, zástupcem vedoucího oddělení školství a vědy ÚV KSČ.⁹⁵ Ačkoli Obzina a Kožešníkovo vedení vyjádřili písemné „porozumění“ pro Mackův postoj v zájmu zachování ústavu, skutečnost byla opět zcela jiná. Sliby zůstaly na papíře a záhy se začalo propouštět.

Na témže zasedání prezidia se dostaly na pořad jednání i zahraniční studijní pobyty, protože usnesení vlády z 8. října 1969 Akademií uložilo, aby je „prověřila“. Výsledek byl ještě relativně mírný: členům korespondentům J. Taucovi, J. Kouteckému, B. Keilovi, J. Weiserovi, F. Grausovi a E. Špaldonovi byla výjezdní doložka prodloužena na původně stanovenou délku, F. Linkovi, J. Sicherovi, J. Rudingerovi, O. Poupovi a A. Isačenkovi byl pobyt zkrácen do 31.3.1970 a byli vyzváni k návratu, J. Plíva byl domů povolán okamžitě. Pokud vyzvaní členové ČSAV neuposlechli a po uplynutí určitého termínu se nevrátili, byli členství v Akademii zbaveni,⁹⁶ Přes zdán-

95 Na tajné příloze k zápisu z 58. zasedání prezidia ČSAV z 5.11.1969 jsou opět zajímavé Kožešníkovo vlastnoruční úpravy. Formulace „nutnost vyjít vstříc přáním akademika Macka“ změnil na „plné porozumění“, „zachování integrity Historického ústavu“ na pouhé „zachování“ ústavu a zabránění „rozrušení kolektivu“ se škrtem pera změnilo ve „zrušení“. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 60, Podklady k usnesení 58. zasedání prezidia ČSAV z 5.11.1969.

96 V první vlně šlo o F. Grause, O. Poupu, B. Keila, J. Plívu, O. Šíka, J. Rudingera, J. Sicheru a A. V. Isačenka. Návrh na to, aby byli zbaveni členství v Akademii, podal J. Kožešník na úvod 67. zasedání prezidia ČSAV 22.4.1970. Prezidium schválilo, aby návrh byl v tomto znění předložen vládě ČSSR, která jej realizovala (až na B. Keila) svým usnesením č. 128 z 4.6.1970. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 62. Po dvou letech byli usnesením vlády č. 49 (z 16.2.1972) zbaveni členství ještě B. Keil, J. Koutecký, F. Link a J. Tauc. – František Graus (osobní data viz poznámku 28), vědecký pracovník Historického ústavu ČSAV, profesor UK (vedoucí katedry československých dějin na filozofické fakultě UK), vedoucí redaktor československého časopisu historického. Členem korespondentem ČSAV byl zvolen 16.4.1960. Alexandr V. Isačenko (1910–1978), filolog, vědecký pracovník Ústavu jazyků a literatur ČSAV. Členem korespondentem ČSAV zvolen 17.4.1968. Josef Plíva (1924) doktor chemických věd, vědecký pracovník Ústavu fyzikální chemie ČSAV. Členem korespondentem ČSAV zvolen 16.4.1960. Bořivoj Keil (1921) biochemik, doktor chemických věd, vědecký pracovník Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV, docent Univerzity Karlovy. Členem korespondentem ČSAV

livou počáteční mírnost byl na tomto základě v krátké době rozvázán pracovní poměr s 209 pracovníky, kteří se zdržovali v kapitalistických státech.

A konečně byla na 59. zasedání prezidia, které se konalo pouhý týden po Kožešníkově nástupu do čela Akademie, odvolána usnesení a prohlášení prezidia z 21.–28. srpna 1968,⁹⁷ čímž prezidium splnilo dlouho odmítanou direktivu sovětské strany. Tímto aktem byla za demokratickým vývojem v Akademii učiněna definitivní tečka.

Dne 1. prosince 1969 se sešla 152. schůze předsednictva ÚV KSČ, která se kromě situace na vysokých školách zabývala i politickou situací v ČSAV. Na několika stránkách jinak velmi obsáhlého materiálu vedení KSČ znovu vyjádřilo svou nespokojenost s pomalým postupem „konsolidace“ v Akademii, za což vinilo především bývalého předsedu F. Šorma, bývalého předsedu stranické skupiny M. Katětova a členy prezidia J. Vachtla a I. Málka. Tito čtyři členové prezidia totiž nesouhlasili s odvoláním původních stanovisek. Oddělení školství a vědy ÚV KSČ reagovalo již zcela z pozice síly nejjednodušším způsobem: doporučilo, „aby těmto členům prezidia ČSAV ne-

zvolen 16.11.1962. Jaroslav Koutecký (1922), fyzikální chemik, doktor chemických věd, vědecký pracovník Ústavu fyzikální chemie ČSAV, profesor Univerzity Karlovy. Členem korespondentem ČSAV byl zvolen 16.11.1962. František Link (1906–1984), odborník v oboru astrofyziky, fyziky vysoké atmosféry, astronautiky, doktor fyzikálně matematických věd, vědecký pracovník Astronomického ústavu ČSAV, nositel Eulerovy medaile, docent Univerzity Karlovy. Členem korespondentem ČSAV zvolen 17.11.1955. Otakar Poupá (1916), patolog, doktor lékařských věd, vědecký pracovník Fyziologického ústavu ČSAV, profesor Univerzity Karlovy, členem korespondentem ČSAV od 17.4.1968. Josef Rudinger (1924–1975), doktor chemických věd, vědecký pracovník Ústavu chemie a biochemie ČSAV, profesor Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. Členem korespondentem ČSAV zvolen 26.11.1965. Jiří Sicher (1921) doktor chemických věd, pracovník Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV, profesor Univerzity Karlovy. Členem korespondentem ČSAV zvolen 26.11.1965. Ota Šik (viz poznámku č. 23). Jan Tauc (1922), doktor fyzikálně matematických věd, vědecký pracovník Ústavu fyziky pevných látek ČSAV, profesor Univerzity Karlovy v Praze, členem korespondentem ČSAV zvolen 16.11.1962. Mezi vyzvanými k návratu do Československa byli dále Jaroslav Weiser a Emil Špaldon. Oba se vrátili a jejich další kariéra nebyla narušena. Emil Špaldon (1918), ing., doktor zemědělsko-lesnických věd, profesor Vysoké školy zemědělské v Nitře, akademik Slovenské akademie věd. Členem korespondentem ČSAV byl zvolen 30.3.1962. Později – 29.12.1977 – byl zvolen i akademikem. Jaroslav Weiser (1920), entomolog, doktor biologických věd, vědecký pracovník Entomologického ústavu ČSAV. Členem korespondentem ČSAV zvolen 17.4.1968. V další kariéře v ČSAV byl například mezi nově jmenovanými členy Komise pro organizaci vědeckých společností v roce 1971.

97 Usnesení 59. zasedání prezidia z 12.11.1969. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 61.

bylo federální vládou jejich potvrzení ve funkci prodlouženo a tím aby byli z prezidia ČSAV vyřazeni“.⁹⁸

Signatáři manifestu 2000 slov na svůj postih rovněž nečekali dlouho: na 60. zasedání prezidia ČSAV 10. prosince 1969 předložila stranická skupina návrh, který pak vyústil v usnesení 61. prezidia z 19. prosince 1969, aby signatáři tohoto dokumentu byli k 31.12.1969 zbaveni všech vedoucích funkcí. Tento závěr se týkal kromě jiných Otty Wichterleho, který byl zbaven vedení Ústavu makromolekulární chemie, místopředsednictví vědeckého kolegia chemie a chemické techniky i možnosti zahraničních cest, stejně jako Zdeňka Servita, ředitele Fyziologického ústavu a předsedy vědeckého kolegia lékařských věd. Případ Felixe Vodičky, ředitele Ústavu pro českou a světovou literaturu, byl pouze odsunut do „zlepšení jeho zdravotního stavu“ a posléze řešen obdobně.⁹⁹

Na témže zasedání prezidium učinilo i další zásadní kroky: K 31.12.1969 zrušilo sotva vytvořený Politologický ústav ČSAV a odvolalo jeho ředitele Jiřího Hájka.¹⁰⁰ Ústav pro výzkum veřejného mínění převedlo pod přímé řízení předsednictva vlády ČSSR, schválilo přebudování Historického ústavu na Ústav československých a světových dějin a vytvoření Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, který pohltil smutné pozůstatky Filozofického a Sociologického ústavu a Kabinetu teorie a metodologie vědy (kabinet zaznamenal poměrně krátkou, avšak významnou existenci, spojenou především se jménem jeho ředitele Ladislava Tondla).

V polovině prosince 1969 schválilo předsednictvo ÚV KSČ složení delegace ČSAV na „mezinárodní vědeckou konferenci o boji proti soudobé ideologii antikomunismu“.¹⁰¹ Seznam delegátů lze považovat za jeden z prvních seznamů skutečných aktérů konsolidace na akademické půdě:

Jan Fojtík – vedoucí delegace, tajemník ÚV KSČ

Eudovít Pezlár – zástupce vedoucího delegace, tajemník ÚV KSS

doc. dr. Jindřich Filipec – tajemník delegace, Filozofický ústav ČSAV

čl. kor. Radovan Richta, DrSc., ředitel Filozofického ústavu ČSAV

98 Usnesení 152. schůze předsednictva ÚV KSČ z 1.12.1969. *SÚA*, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 111, a.j. 182/5.

99 Usnesení 61. zasedání prezidia z 19.12.1969. *AAV ČR*, fond Prezidium ČSAV, k. 61.

100 Jiří Hájek (1913–1993), doktor historických věd, profesor Univerzity Karlovy, v době Pražského jara ministr zahraničních věcí. Členem korespondentem ČSAV byl zvolen 26.11.1965.

101 *SÚA*, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 112, a.j. 184/9, Usnesení předsednictva ÚV KSČ z 15.12.1969.

dr. Vladimír Ruml, DrSc., Filozofický ústav ČSAV

doc. dr. Luděk Urban, CSc., Ekonomický ústav ČSAV

dr. Václav Král, DrSc., ředitel Československo-sovětského institutu ČSAV

prof. Karel Galla, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

prof. dr. Oldřich Říha, ředitel Ústavu československých a světových dějin ČSAV

doc. Zdeněk Snítal, vedoucí katedry Vysoké školy politické ÚV KSČ

doc. dr. Vladimír Brett, CSc., Ústav jazyků a literatury ČSAV,

čl. kor. Vojtech Filkorn, místopředseda ČSAV

prof. dr. Michal Topoľský, Komenského univerzita Bratislava

doc. dr. Ján Kvasnička, CSc., Filozofická fakulta Komenského univerzity v Bratislavě

doc. dr. Jozef Hrozienčík, Ústav dějin evropských socialistických zemí SAV

doc. ing. Vladimír Cirbes, Vysoká škola technická Košice

Ladislav Novotný, vedoucí ideologického oddělení ÚV KSČ

Vladimír Gerloch, vedoucí ideologického oddělení byra ÚV KSČ

Antonín Dolejší, pracovník oddělení školství a vědy ÚV KSČ

Karel Beránek, pracovník ideologického oddělení ÚV KSČ.

Ještě krátce před vánočními svátky, 22. prosince 1969, se předsednictvo ÚV KSČ na základě svého usnesení z 1.12.1969 k situaci v Akademii vrátilo a posuzovalo materiál shrnující opatření „nutná pro konsolidaci v ČSAV“, který mu předložili J. Kožešník a B. Rosický.¹⁰² Předsednictvo ÚV KSČ se usneslo, že: „1. hodnotí dosud provedená opatření v ČSAV jako počáteční kroky k politické konsolidaci na tomto úseku, 2. bere na vědomí ustavení komise pro komplexní hodnocení a řešení politické situace v ČSAV s tím, že tato komise předloží návrh novelizace zákona o ČSAV.“¹⁰³ Jejím smyslem měla být „očista od pravicových a kontrarevolučních elementů a jejich platform. Hlavním požadavkem pro tuto očistu bylo důsledně odstranit postavení ČSAV jako nekontrolované politické síly, jak je obsaženo v dosud platném zákoně o Československé akademii věd. Tento zákon, poplatný působení teorie elit, skýtá v současné politické situaci řadu zábran pro důslednou konsolidaci, a proto je nutné provést jeho novelizaci.“¹⁰⁴ Novela zákona měla podle těchto představ „vycházet z jednotlivého uspořádání státu a z jednotného řízení celé československé vědeckovýzkumné základny, v níž

102 Opatření ke konsolidaci politické situace v ČSAV. Příloha IV k usnesení zasedání předsednictva ÚV KSČ z 22.12.1969. *SÚA*, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 112, a.j. 185.

103 *Tamtéž*.

104 *Tamtéž*.

je ČSAV jedním z rovnocenných partnerů [sic!] ostatních vědeckých institucí, dále z integračního pojetí řízení vědy v rámci federativní ČSAV, přičemž Česká akademie věd a Slovenská akademie věd budou její organickou součástí.¹⁰⁵ Jak je zřejmé, myšlenka na federalizaci ČSAV tehdy ještě zcela nepadla. V usnesení pak byla podtržena vedoucí úloha strany jak v řízení vědecké činnosti obecně, tak i v samotné ČSAV. V této souvislosti usnesení obsahuje i pozoruhodný požadavek, z něhož však byla realizována jen jeho horší a obecným poměrům více odpovídající část, totiž „zrušit funkci akademika a člena korespondenta jako doživotní funkce, nezávislé na další jejich činnosti a vývoji, a realizovat bezprostřední vliv strany a státních orgánů na jmenování a odvolání členů ČSAV v závislosti na jejich podílu a rozvoji vědy ve vztahu k socialistickému zřízení na principech marxismu-leninismu“.¹⁰⁶

V únoru 1970 se vyčerpaly i síly agilního Celozávodního výboru ROH, jehož členové se nechťeli podílet na počínajících čistkách, při nichž se stávali již zcela bezmocnými. Na 78. schůzi svého předsednictva 19. února 1970 se v tajném hlasování rozhodli jako celek odstoupit.¹⁰⁷

Na pořadu vědecká kolegia historie, filozofie a sociologie

Ještě před definitivní obměnou prezidia ČSAV přišla na řadu vědecká kolegia historie a filozofie a sociologie. V souladu s přáním ÚV KSČ „v zájmu zlepšení plnění úkolů a zvýšení operativnosti práce“ byla usneseními prezidia ČSAV 4. a 25. února 1970 přetvořena.¹⁰⁸ Tento postup měl svou logiku: aby bylo možné zdánlivě legální cestou likvidovat či „reformovat“ historická a filozofická pracoviště, bylo nutné disponovat sborem odborníků, který by tyto tzv. reorganizace bez připomínek schválil, resp. byl nápomocen k tomu, aby při nich byl zachován dojem „reorganizace zevnitř“ a aby mezi nimi nechyběla ani určitá menšina všeobecně uznávaných vědeckých osobností. Kolegia byla jmenována v této podobě:

¹⁰⁵ *Tamtéž.*

¹⁰⁶ *Tamtéž.*

¹⁰⁷ Zápis z 78. schůze předsednictva CV ROH ČSAV 19.2.1970. *Soukromý archiv J. Jindry.*

¹⁰⁸ AAV ČR, fond Prezidium, k. 65 a 646, 63. zasedání prezidia ČSAV dne 4.2.1970, bod. XIV a 64. zasedání prezidia ČSAV dne 25.2.1970, bod XXVII.

Vědecké kolegium historie

akademik J. Dobiáš
akademik J. Filip
akademik J. Horák
akademik V. Vojtíšek
čl. kor. M. Gosiorovský
čl. kor. E. Holotík
čl. kor. P. Oliva
čl. kor. J. Poulík
čl. kor. J. Procházka
čl. kor. F. Roubík
čl. kor. O. Říha
čl. kor. V. Vaněček
dr. J. Jech, CSc.
dr. V. Král, DrSc.
doc. dr. A. Točík, CSc.
doc. dr. ing. J. Purš, DrSc.
prof. dr. D. Krandžalov
RSDr. Z. Snítal, CSc.
PhDr. V. Peša
prof. dr. J. Kudrna, DrSc.
dr. M. Štěpánek, CSc.
(tajemník, nečlen VK)¹⁰⁹

Vědecké kolegium filozofie a sociologie

akademik L. Szántó
čl. kor. J. Filkorn
čl. kor. R. Richta
prof. dr. J. Bartoš, CSc.
doc. dr. J. Bodnár, CSc.
doc. dr. J. Filipec, CSc.
prof. dr. A. Hodek
dr. I. Hrůza, CSc.
prof. dr. J. Hrzal, CSc.
dr. F. Charvát, CSc.
doc. K. Kára, CSc.
doc. dr. J. Pašiak, CSc.
rof. dr. J. Popelová-Otáhalová, DrSc.
dr. V. Ruml, DrSc.
prof. dr. J. Srovnal, CSc.
prof. dr. L. Tošenovský, CSc.
prof. dr. J. Zelený, DrSc.
čl. kor. A. Sirácky, akademik SAV
prof. dr. K. Galla, DrSc.
PhDr. Z. Javůrek, CSc.
PhDr. M. Svoboda, CSc.
doc. dr. S. Jägerman, CSc.

¹⁰⁹ Josef Dobiáš (1888–1972), doktor historických věd, profesor UK, akademikem jmenován 12.11.1952. Jan Filip (1900–1981), archeolog, doktor historických věd, ředitel Archeologického ústavu ČSAV, profesor UK. Členem korespondentem zvolen 18.11.1952, akademikem 17.11.1955. Jiří Horák (1884–1975), slavista, literární historik, folklorista, doktor historických věd, profesor UK, akademikem zvolen 20.11.1956. Václav Vojtíšek (1883–1974), doktor historických věd, profesor UK, ředitel Archivu ČSAV. Akademikem jmenován 12.11.1952. Miloš Gosiorovský (1920–1978), doktor historických věd, člen korespondentem SAV, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě. Členem korespondentem ČSAV od 16.4.1960, akademikem od 15.3.1973. Ludovít Holotík (1923–1985), doktor historických věd, člen korespondent SAV, ředitel Historického ústavu SAV. Členem korespondentem ČSAV zvolen 16.11.1962. Pavel Oliva (1923), doktor historických věd, pracovník Historického ústavu ČSAV, profesor UK. Členem korespondentem od 26.11.1965. Josef Poulík (1910–1998), archeolog, doktor historických věd, profesor Univerzity J. E. Purkyně v Brně, vedoucí Archeologického ústavu v Brně. Člen korespondent od 17.4.1968, akademik od 16.2.1972. Jaroslav Procházka (1897–1980), historik (specializace dějiny SSSR), profesor UK v Praze, člen korespondent od 16.11.1962.

ing. J. Kučera
doc. dr. J. Loukotka
doc. dr. L. Tomášek, CSc.¹¹⁰

- František Roubík (1890–1974), historik a archivář, ředitel Státního historického ústavu, poté vědecký pracovník Historického ústavu ČSAV, docent Univerzity Karlovy, člen korespondent ČSAV od 23.11.1953. Oldřich Říha (1911–1974), profesor a vedoucí katedry světových dějin a pravěku Filozofické fakulty UK, ředitel Ústavu československých a světových dějin ČSAV, členem korespondentem ČSAV od 16.4.1960, akademikem od 15.3.1973. Václav Vaněček (1905–1985), právník a právní historik, profesor UK, ředitel Ústředního archivu ČSAV, člen korespondent ČSAV od 13.11.1952, akademik od 15.3.1973. Jaromír Jech (1918–1992), etnograf, folklorista, vědecký pracovník Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV. Václav Král (1926–1983), historik, vedoucí katedry československých dějin FFUK, ředitel Československo-sovětského institutu ČSAV. Anton Točík (1922–1994), archeolog, ředitel Archeologického ústavu SAV. Miroslav Štěpánek (1934–1990), historik, vědecký pracovník Historického ústavu ČSAV, resp. Ústavu československých a světových dějin ČSAV, od prosince 1971 ředitel Encyklopedického institutu ČSAV. Jaroslav Purš (1922–1997), historik, doktor historických věd, v té době vědecký pracovník Ústavu československých a světových dějin ČSAV, členem korespondentem od 16.2.1972. Dimitr Krandžalov (1907–1971), historik, profesor Univerzity Palackého v Olomouci. Zdeněk Snítíl (1930), historik, vedoucí katedry Vysoké školy politické při ÚV KSČ, rychlým postupem se stal ředitelem Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ a místopředsedou ČSAV; akademikem od 29.12.1977. Václav Peša (1923), historik, vedoucí pobočky Ústavu československých a světových dějin ČSAV v Brně. Jaroslav Kudrna (1926), historik, doktor historických věd, profesor Univerzity J. E. Purkyně v Brně.
- 110 Ladislav Szántó (1894–1974), filozof, členem korespondentem ČSAV od 16.4.1960, akademikem od 16.11.1962, ředitel Filozofického ústavu SAV. Vojtech Filkorn (1922), filozof a logik, doktor filozofických věd, akademik SAV, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii SAV. Členem korespondentem ČSAV zvolen 16.11.1962. Jaromír Bartoš (1927), filozof, profesor UJEP v Brně, vědecký pracovník Kabinetu pro filozofii ČSAV v Brně. Ján Bodnár (1924), filozof, doktor filozofických věd, vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii SAV, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, člen korespondent SAV od 10.4.1968. Jindřich Filipce (1926), sociolog a filozof, doktor filozofických věd, vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, profesor UK. Antonín Hodek (1903–1985), vědecký pracovník Filozofického ústavu ČSAV, jmenován předsedou kolegia s účinností od 25. února 1970. Ivan Hruža, filozof, pracovník Vysoké školy politické při ÚV KSČ. Ladislav Hrzal (1923), doktor filozofických věd, vědecký pracovník Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ, profesor Vysoké školy politické ÚV KSČ v Praze, členem korespondentem ČSAV od 26.2.1981. František Charvát (1940), filozof, vědecký pracovník a zástupce ředitele Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV. Karel Kára (1923), sociolog, vědecký pracovník Sociologického ústavu ČSAV, posléze Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV. Ján Pašiak

O tom, že z hlediska nastupujících nových členů nebyla jmenování vždycky nesporná, svědčí např. fakt, že dřívější předseda vědeckého kolegia filozofie a sociologie J. Srovnal členství v tomto kolegiu odmítl, protože se „jeho nominace setkala s nesouhlasem některých nově jmenovaných členů VK“.¹¹¹ Srovnání složení obou kolegií jednoznačně ukazuje, že v oboru filozofie a sociologie byl – zjednodušeně řečeno – evidentní nedostatek akademických špiček, jež bylo možné zapojit do konsolidačního procesu. Naproti tomu se mezi historiky našlo dost významných osobností, které – ať vědomě, nebo i z idealistické snahy o záchranu oboru – vytvořily štít pro další normalizaci. Přesto ani v oboru historie nebyla situace příliš jednoduchá, neboť do vedení kolegia bylo nutné postavit osobu, jež by poskytovala plně záruky pro nastoupenou ideovou a politickou linii. Proto se nový ředitel Československo-sovětského institutu Václav Král, který na rozdíl od řady ostatních kolegů ve vědeckém kolegiu nebyl členem Akademie, stal 22. dubna 1970 nejprve místopředsedou a po dalších dvou měsících předsedou vědeckého kolegia historie (s platností od 24.6.1970). Do čela filozofického a sociologického kolegia byl jmenován Antonín Hodek (s platností od 25.2.1970). ÚV KSČ tak získalo důležité spolupráce pro další kroky.

(1929), sociolog, vědecký pracovník Sociologického ústavu SAV. Jiřina Popelová-Otáhalová (1904–1985), filozofka, profesorka Univerzity Palackého v Olomouci, posléze UK v Praze. Vladimír Ruml (1923), filozof, doktor filozofických věd, vedoucí vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, člen korespondent ČSAV 29.12.1977. Jindřich Srovnal (1924), filozof, profesor Vysoké školy politické při ÚV KSČ. Ludvík Tošenovský (1917), filozof, profesor UJEP v Brně. Jindřich Zelený (1922–1997), filozof, doktor filozofických věd, profesor Univerzity Karlovy, vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, člen korespondent ČSAV 26.2.1981. Andrej Sirácky (1900–1988), filozof a sociolog, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, v té době externí ředitel Sociologického ústavu SAV, akademik SAV od 21.12.1955; člen korespondent ČSAV od 16.4.1960, akademik od 16.2.1972. Karel Galla (1901–1987), sociolog a pedagog, doktor věd, profesor UK; na funkci v kolegiu ještě v témže roce rezignoval. Zdeněk Javůrek (1930), filozof, vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV. Miloš Svoboda (1924), sociolog, vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV. Stanislav Jägerman (1920), v té době prorektor Vysoké školy politické při ÚV KSČ (v příloze pro jednání prezidia je jako jeho obor uvedeno: výstavba strany). Jaroslav Kučera (1938), Vysoká škola politická při ÚV KSČ, pracovník ideologického oddělení ÚV KSČ (jeho obor byl charakterizován jako „teorie řízení“). Jiří Loukotka, filozof, ředitel Ústavu marxismu-leninismu veterinární fakulty UJEP v Brně. Ladislav Tomášek (1931), filozof, Vysoká škola politická při ÚV KSČ.

111 Jindřich Srovnal byl předsedou vědeckého kolegia filozofie a sociologie od jeho ustavení v roce 1964. Ke Srovnalovu odmítnutí srv. AAV ČR, fond Sekretariátu předsedy ČSAV J. Kožešnika.

Od Historického ústavu k Ústavu pro české a světové dějiny

Po „normalizaci“ kolegií bylo možné postoupit o stupeň dále: na základě usnesení prezidia z 25. února 1970 byl z funkce ředitele Historického ústavu odvolán Josef Macek a na jeho místo jmenován Oldřich Říha.¹¹² „Normalizace“, jež zde oficiálně začala 1. března 1970, byla pojata jako „transformace“ Historického ústavu do nové podoby Ústavu československých a světových dějin a jak v jedné ze svých zpráv výslovně konstatoval i nový ředitel, byla „motivována především politickými důvody“.¹¹³ O dva roky později zhodnotil sekretariát ÚV KSČ československé dějepisectví slovy: „Historiografie byla jedna z prvních společenských věd, které se mohly opřít o relativně silnou bázi v ČSAV. Zde vznikaly a ve skutečnosti se nejednou pouze opakovaly a oprašovaly staré, konzervativní koncepce národních dějin, např. původní Pekařův pohled na dobu pobělohorskou nebo dokonce dávné buržoazní pohledy na dějiny KSČ jako na jedinou řadu chyb a deformací a na únor 1948 jako na národní neštěstí.“¹¹⁴

„Reorganizace“ postupovala ve staronovém ústavu velmi rychle. K 30. dubnu 1970 bylo zrušeno oddělení nejnovějších dějin a zároveň propuštěno prvních deset zaměstnanců. V první polovině května byly se schválením vědeckého kolegia historie (již 22. dubna) vypsané konkursy na místa všech vědeckých pracovníků a 25. května schválilo prezidium novou koncepci ústavu. Výsledky rekonkursů, které se konaly ještě v květnu, však oddělení školství a vědy ÚV KSČ ještě zcela neuspokojily.

Budování Ústavu pro filozofii a sociologii

Současně s Historickým ústavem byl v rámci „reorganizace“ zrušen Sociologický ústav (ředitel M. Kaláb)¹¹⁵ a Kabinet teorie a metodologie vědy (ve-

112 Usnesení 64. prezidia z 25.2.1970. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 66.

113 Zpráva o výsledcích konkursního řízení v ÚČSSD ČSAV, 19.6.1970, č.j. 884/70. AAV ČR, fond Sekretariátu předsedy ČSAV J. Kožešníka.

114 Usnesení 47. schůze sekretariátu ÚV KSČ z 29. srpna 1972, Rozbor situace ve společenskovědní oblasti ČSAV, předkládal J. Kožešník a J. Obzina. SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 29, a.j. 47.

115 Miloš Kaláb (1920–1994), sociolog a pedagog, profesor UK a Univerzity 17. listopadu v Praze, v letech 1965–1970 ředitel Sociologického ústavu ČSAV, 1974–1990 vědecký pracovník Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

doucí L. Tondl), jejichž úkoly převzal Ústav pro filozofii a sociologii pod vedením Radovana Richty.

Již citované usnesení sekretariátu ÚV KSČ pojednalo Filozofický ústav takto: „Zvláštní místo v tomto procesu zaujímal falešně pojatý problém tzv. ‘dialogu’ mezi marxistickými a nemarxistickými filozofy, založený na nepochopení dialektiky třídního a všelidského momentu ve vývoji soudobého světa a vedoucí k bezprincipiálnímu přizpůsobování módním směrům na Západě. Vedle pseudovědeckých výpadů I. Svitáka sehrála významnou negativní roli Kosíkova knížka ‘Dialektika konkrétního’ a později Kalivodova práce ‘Moderní duchovní skutečnost a marxismus’. V nich byly v podstatě ze západních zdrojů převzaty a rozvinuty filozofické a metodologické základy revize marxismu-leninismu, která široce ovlivnila oblast společenských věd...“¹¹⁶

Velmi pohnuté osudy Filozofického ústavu jsou zevrubně zachyceny v již citované studii Společenské vědy ve svěráku normalizace, jež zmiňuje i trapnou roli, kterou sehrál nový ředitel Radovan Richta. Jeho dopis předsedovi Akademie z listopadu 1971 je smutným svědectvím morálního úpadku nepochybně schopného vědce. Svého kolegu Rudolfa Battěka v něm z vlastní iniciativy, zcela v souladu s novým politickým žargonem a s vědomím fatálních důsledků svého činu, nazval „představitelem pravicových a protisocialistických sil“, přičemž celá „informace“ je podána s neskrývaným potěšením.¹¹⁷

116 Usnesení 47. schůze sekretariátu ÚV KSČ z 11. července 1972, Rozbor situace ve společenskovědní oblasti ČSAV, předkládal J. Kožešník a J. Obzina. SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 29, a.j. 47.

117 Informace R. Richty, datovaná 9.11.1971, adresovaná J. Kožešníkovi. AAV ČR, fond Sekretariátu předsedy ČSAV J. Kožešníka.

„NORMALIZACE“ V PLNÉM PROUDU

Snaha Husákova vedení odstranit ze života společnosti všechny demokratické prvky, které přineslo předcházející reformní období, a obnovit „staré pořádky“, nenacházela v řadách široké veřejnosti očekávanou podporu. Stejně tak vzdorovaly tlaku „shora“ i nižší články komunistické strany. Klíčovou otázkou konsolidace totalitního režimu se proto v roce 1970 stala čistka v KSC pod hlavičkou „výměny členských legitimací“, vyhlášená zasedáním ÚV KSC ve dnech 28.–30. ledna 1970.

Počáteční přílišná liberálnost „prověrek“ však záměry stranického vedení nesplňovala. Proto předsednictvo ÚV KSC schválilo nový dokument – „Závěry předsednictva ÚV KSC ze dne 14. dubna 1970 k dalšímu postupu ve výměně stranických legitimací“, který byl vlastně vyhlášením mimořádného stavu v komunistické straně a zaváděl nová pravidla: stranické orgány mohly pozastavovat členství jednotlivě i hromadně, zrušit celou základní organizaci, členové KSC s pozastaveným členstvím museli o pohovor písemně požádat a pokud tak neučinili, mohli být ze strany vyloučeni. Prověřování měli před komisemi sami dokazovat, čím si zaslouží setrvání ve stranických řadách, jak pomáhají prosazování politiky „normalizace“. Výsledky již uskutečněných „pohovorů“ mohly být zrušeny.¹¹⁸

V centrálních federálních státních a společenských organizacích prováděly prověrky komise ÚV KSC, v obdobných národních institucích komise českého byra ÚV KSC a ÚV KSS, jinak organizace KSC příslušné podle územního principu. Podkladem pro jednání pohovorových komisí byly zpravidla „analýzy“ předchozího vývoje, které vypracovávali pověřeni funkcionáři vyšších stranických orgánů za pomoci „zdravých sil“ ze základních organizací KSC. Jak výstižně uvádí Jiří Maňák, byly vlastní pohovory pouhým „rituálem, který měl dát připraveným závěrům formální zdůvodnění a konečnou podobu“.¹¹⁹ Výsledkem pohovorů s půldruhým milionem členů KSC v říjnu

118 Blíže viz MAŇÁK, J.: *Čistky v Komunistické straně Československa (1969–1970)*. Praha, ÚSD 1997, Sešity sv. 28.

119 *Tamtéž*.

1970 bylo zrušení členství v 17 % případů a vyloučení 4,5 % komunistů. Byla to vůbec nejsilnější vlna postihů v dějinách KSC. Za zmínku nepochybně stojí, že vědeckí a výzkumní pracovníci tvořili druhou nejpostiženější skupinu (za umělci a kulturními pracovníky).¹²⁰

Komunistická strana tak byla změněna v pouhý poslušný nástroj svého vedení, což názorně demonstroval její XIV. sjezd v květnu 1971, a stala se hlavním nástrojem další konsolidace totalitního režimu.

Již v létě 1970 vedení KSC konstatovalo, že se dosavadní očista týkala vlastně jen členů komunistické strany. Federální vláda proto 27. srpna 1970 rozhodla (usnesením č. 202) provést tzv. pracovní politické zhodnocení příslušníků nekomunistických stran a nestraníků pracujících ve státní a hospodářské správě.

Volby do zastupitelských sborů v listopadu 1971 pak již jen potvrdily, že se režimu podařilo společnost „zpacifikovat“.

Novelizace zákona o ČSAV

Tzv. konsolidačnímu procesu, ve skutečnosti ovšem hluboké destrukci všech pozitivních hodnot života společnosti, bylo nutno rovněž v ČSAV dodat zdání zákonnosti i po lednu 1970, kdy ztratilo platnost výše citované opatření „o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku“.

Jednou z překážek, které stály v cestě snaze Husákova vedení KSC o znovuzískání naprosté kontroly nad situací v Akademii věd a o potrestání či likvidaci politických odpůrců, kteří v ní byli soustředěni, byly platné právní normy, jimiž se koncem šedesátých let a ještě na počátku roku 1970 řídily uspořádání i činnost ČSAV, totiž zákon o Československé akademii věd z roku 1963 a na něj navazující Stanovy ČSAV.¹²¹ I když tyto normy nijak zásadně nevybočovaly z obecných principů, jimiž se řídily všechny tehdejší akademie věd tzv. socialistických zemí, přece jen se do nich podařilo prosadit i nezanedbatelné demokratické a samosprávné prvky, které se v nových politických poměrech staly značně nepohodlnými.

120 *Tamtéž*. Podle propočtů J. Maňáka byli vědci mezi vyloučenými z KSC dva a půlkrát více zastoupeni, než by odpovídalo jejich podílu v členské základně před započatím pohovorů.

121 Zákon č. 54 ze dne 9. července 1963, o Československé akademii věd. Stanovy ČSAV přijaté valným shromážděním členů ČSAV dne 15.11.1963 byly schváleny usnesením vlády č. 1071 ze dne 20.12.1963 s účinností od 1.1.1964.

Proto bylo na přelomu let 1969/1970 jedním z prvních úkolů příslušného oddělení ÚV KSČ a nových, tehdy jen provizorně dosazených vedoucích funkcionářů ČSAV připravit takovou novelu zákona o ČSAV, která by otevřela cestu dalším zamýšleným „normalizačním“ krokům. Příznačné bylo, že na rozdíl od všech předchozích důležitých legislativních kroků navrhované změny v zákonu a stanovách tentokrát neprocházely širší diskusí odborné veřejnosti. Novela zákona o ČSAV se připravovala zcela uzavřeně a tajně, dokonce i bez vědomí většiny členů tehdejšího prezidia ČSAV. Pro urychlení a zjednodušení legislativního procesu byla navíc pro novelu zvolena nikoli forma běžného zákona, ale tzv. zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění, tedy forma mimořádná, která měla být podle ústavy uplatněna pouze tehdy, hrozilo-li vážné nebezpečí z prodlení.

Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění, kterým byl změněn a doplněn zmíněný zákon o Československé akademii věd, bylo přijato 19. března 1970.¹²² Ve srovnání s dosavadním zákonem přinesla novela tyto hlavní změny:

1. Pokud jde o členy Akademie, nebyli již voleni valným shromážděním a vládou toliko potvrzováni, ale byli jmenováni i zbavováni členství rozhodnutím vlády. Tomuto jejich jmenování i odvolání měl sice zpravidla předcházet jakýsi návrh valného shromáždění, avšak ten nebyl obligatorní a neměl konstitutivní význam. Důsledky tohoto opatření není obtížné si představit: umožnilo jmenovat do sboru členů Akademie politicky žádoucí osoby bez ohledu na jejich vědecké výsledky a naopak zbavit členství v Akademii vynikající, avšak politicky nepohodlné vědce včetně těch, kteří se po srpnu 1968 rozhodli pro emigraci.

2. Stálý ústřední řídicí orgán Akademie, prezidium, přestal být demokraticky voleným orgánem, vzešlým z voleb valného shromáždění členů, kterému za svou činnost odpovídal, a jehož složení vláda toliko potvrzovala. Napříště byli členové prezidia jmenováni státními orgány podle následujících pravidel:

- předsedu Akademie jmenoval a odvolával na návrh vlády prezident republiky,
- místopředsedy Akademie, jejího generálního sekretáře a jeho náměstky jmenovala a odvolávala vláda na návrh předsedy Akademie,
- další členy prezidia jmenovala a odvolávala vláda. Jejich jmenování měla zpravidla předcházet volba valným shromážděním.

122 Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 26/1970 Sb. nabylo účinnosti dnem vyhlášení.

Funkční období takto utvářeného prezidia nebylo pevně stanoveno. V tomto ohledu obsahuje novela jen kuriozní ustanovení, že funkční období prezidia potrvá až do doby, než nový zákon o Československé akademii věd funkční období upraví. Na naplnění této podmínky bylo pak třeba čekat téměř osm let, do přijetí další novely zákona o ČSAV,¹²³ již bylo prezidiu stanoveno pětileté funkční období.

3. Novela důsledně odstranila samosprávné prvky dřívější ČSAV: jak předseda Akademie, tak i prezidium jako celek od této chvíle odpovídaly za svou činnost výlučně směrem „nahoru“, tj. vládě ČSSR. Valnému shromáždění členů Akademie je sice zachována aureola „vrcholného orgánu Akademie“, avšak jeho úloha se snížila a zformalizovala.

4. Novela podrobněji upravila uspořádání výkonného aparátu Akademie a rozdělila jej na dvě složky – sekretariát prezidia Akademie a Ústřední správu pracovišť Akademie. Na rozdíl od jiných ustanovení novely však tato její část nesledovala širší politický záměr a byla spíše odrazem vnitřních mocenských sporů nových vládců Akademie.

5. Poslední, avšak věcně nejzávažnější změnou, která měla v daných politických poměrech tragické důsledky pro stovky pracovníků Akademie, bylo doplnění § 20 zákona, kterým se zaváděly časově omezené – nejdéle čtyřleté – pracovní poměry vědeckých pracovníků Akademie a v tomto duchu bylo nařízeno i jednorázové uzavření nových pracovních smluv se všemi dosavadními pracovníky. Toto ustanovení, ve vědeckém světě jinak obvyklé a účelné, umožnilo ve zcela nenormálních poměrech tzv. normalizace „suchou cestou“, prakticky bez jakéhokoliv odůvodnění, vyhnat z Akademie a zbavit možností další vědecké práce stovky politicky nepohodlných vědců a na další stovky vyvinout těžko snesitelný psychický a existenční tlak formou neustálého sjednávání nových pracovních smluv na velmi krátké časové úseky (nikoli výjimečně byly smlouvy uzavírány na měsíc či na čtvrt roku).

Na novelu zákona o Akademii navázaly nové prozatímní stanovy Československé akademie věd, které schválilo již patřičně „znormalizované“ valné shromáždění členů Akademie 25. července 1970.¹²⁴ Přes deklarovanou prozatímnost byly tyto smlouvy ve skutečnosti nejdéle platnými stanovami v celé čtyřicetileté historii ČSAV (platily až do 31.12.1979). Důsledně provedly výše uvedená ustanovení novely zákona a v některých dílčích záležitostech přispěly k ještě větší centralizaci uvnitř Akademie. Jako příklady

123 Novela zákona o ČSAV č. 91/1977 Sb. ze dne 15.12.1977.

124 Prozatímní stanovy Československé akademie věd vláda schválila svým usnesením č. 254 z 25.10.1970 s účinností od 1.11.1970.

lze uvést zřízení užšího a de facto rozhodujícího sboru v rámci prezidia, tzv. byra prezidia, a podstatné posílení pravomoci předsedy vůči prezidiu a prezidia vůči valnému shromáždění: vzájemná demokratická nadřízenost a podřízenost těchto orgánů byla totiž zrušena a o eventuálních rozporech mezi nimi měla v případě potřeby rozhodovat vláda.

Přijetím těchto norem byl tedy vytvořen odpovídající „právní“ rámec pro dění, které lze bez nadsázky označit za nejhorší období v celé historii Československé akademie věd.

K doplnění legislativních změn zcela podřizujících Akademii stranickému dohledu byl v lednu 1971 upraven tzv. kádrový pořádek.¹²⁵ Podle této normy se rozhodovací pravomoci orgánů KSČ rozšířily na všechny důležité funkce na všech úrovních života Akademie (prezidium, vědecká kolegia, ředitelé ústavů, redakce odborných časopisů, obhajoby kandidátských prací atd.).

Čistky začínají: Výměna stranických legitimací v základních organizacích KSČ řídicího aparátu Akademie

Jak už jsme uvedli, byla pod Kožešnickovým vedením provizorně vyřešena situace v prezidiu ČSAV. Za nositele pravicově oportunistických názorů však byly pokládány i bezprostřední výkonné orgány prezidia, tj. Sekretariát prezidia a Ústřední správa pracovišť. Proto byly jejich stranické organizace (64. a 101. ZO KSČ) k prověrkám vybrány jako první. Celou akci řídilo přímo oddělení školství a vědy ÚV KSČ, územně příslušný obvodní výbor KSČ Praha 1 se účastnil pouze formálně.

Ačkoli měly stranické organizace obou institucí celkem 112 členů, jejich „zdravé jádro“ tvořilo pouze šest lidí. V květnu 1970 byla usnesením předsednictva OV KSČ Praha 1 činnost obou organizací pozastavena a byl ustanoven tzv. přípravný výbor a komise pro pohovory k výměně stranických legitimací. Prověrková komise pracovala ve složení J. Kožešník, J. Sedlák, F. Sudek (ÚKRK ÚV KSČ) a K. Šiška.

Komise neměla jednoduchou pozici: analýzy, připravené původním vedením základních organizací, byly pro sledovaný účel nepoužitelné a část kádrových materiálů, která měla doložit „škůdcovství“ jednotlivých členů,

125 Projednáno na zasedání předsednictva ÚV KSČ 22. ledna 1971. SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 150, a.j. 231 – Usnesení PÚV KSČ a zprávu tajemníka ÚV KSČ J. Fojtíka obsahuje příloha č. 13.

byla podle dříve platných akademických usnesení skartována. Zdání zákonného postupu muselo tedy být zkonstruováno; byly vypracovány nové „analýzy“, které již „nositele pravicového oportunismu“ uváděly jmenovitě. Na tomto základě prošlo sítem prověrek pouhých 46 členů KSČ (41,1 %), členství bylo zrušeno ve 48 případech (42,8 %) a vyloučeno bylo 18 členů (16,1 %). Nový stranický výbor byl zvolen na plenární schůzi 17. září 1970, kde byly rovněž potvrzeny výsledky prověrek. Závěry komise rozhodly nejen o stranické příslušnosti prověřovaných, ale i o jejich budoucnosti v ČSAV. Verdikt byl jasný: „...pracovníci, kteří na své protistranické platformě vědomě setrvávají, budou muset z prezidia ČSAV [zde se rozumí Sekretariát prezidia] odejít.“¹²⁶

Již 1. července 1970 byl v rámci výkonného aparátu prezidia znovu ustaven odbor pro kádrovou a personální práci ČSAV (v září 1968 byly tyto organizační útvary prezidiem rozpuštěny). Vedle „čistek“ v řídicím aparátu byli „po zásluze“ postiženi i hlavní viníci zničení kádrových spisů a ostatních kádrových podkladů a dokladů (dr. Šmidák, dr. Bolina, dr. Běhalová, dr. Mach, J. Hýbl, R. Grygar a bývalý vědecký sekretář ČSAV prof. Pluhař).¹²⁷

„Pohovory“ se členy ČSAV

Na jaře 1970 zahájila svou činnost i komise pro pohovory se členy ČSAV. Ačkoli by se dalo očekávat, že pro toto elitní grémium bude s ohledem na domácí a především mezinárodní renomé prověřovaných osobností zvolen opatrnější postup, způsob prověrek byl stejně brutální jako na všech ostatních úrovních.

Prověrková komise pracovala ve složení J. Sedlák (předseda), J. Obzina, J. Pospíšil a z členů Akademie J. Bačkovský, J. Kožešník, B. Rosický a K. Šiška. Její počínání osobně sledoval J. Lenárt.

Před zahájením pohovorů bylo členy KSČ 124 akademiků a členů korespondentů. Ze 115 členů ČSAV-komunistů, s nimiž se pohovory konaly (ostatní pobývali v zahraničí), „obstálo“ 84 členů Akademie, 18 jich bylo z KSČ vyloučeno a třinácti bylo členství zrušeno. Členská legitimace KSČ nebyla tedy vydána celkem 27 % členů Akademie.¹²⁸

126 SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 57, a.j. 102.

127 Zpráva o realizaci usnesení PÚV KSČ z 6.11.1970. Zasedání Prezidia 20.10.1971 (bod XXX). AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 46.

128 SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 48, a.j. 85 – Sekretariát ÚV KSČ 19.6.1970, bod 5,

Dva dny před uzavřením „pohovorů se členy“, 29. dubna 1970, schválilo předsednictvo ÚV KSČ Kožešníkův návrh, aby byly zbaveny členství v ČSAV ty osobnosti, které dlely v zahraničí.¹²⁹ členové korespondenti Josef Rudinger, Alexander Isačenko, Jiří Sicher, Otakar Poupá, František Graus, Josef Plíva, Bořivoj Keil a akademik Ota Šik, kteří neuposlechli odvolání ze zahraničních studijních pobytů zpět do Československa. Předsednictvo ovšem zdůraznilo, že Rudinger, Isačenko, Sicher, Graus a Keil, kteří byli členy KSČ, musí být nejdříve vyloučeni z řad strany a až posléze ze sboru členů ČSAV.

Celkově tedy bylo v roce 1970 z původního počtu 27 akademiků-členů KSČ 19 prověřeno a osmi bylo zrušeno členství, z 96 členů korespondentů-komunistů bylo 29 členství ve straně zrušeno.¹³⁰ O dva roky později byli se souhlasem předsednictva ÚV KSČ¹³¹ vyloučeni ještě člen korespondent ČSAV Jaroslav Koutecký, František Link a Jan Tauc, kteří rovněž emigrovali.

Konečná rekonstrukce prezidia a sboru členů ČSAV

Právo jmenovat členy prezidia ČSAV dostala podle zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění z 19. března 1970 vláda. Jeho složení však samozřejmě nejdříve podléhalo schválení oddělení školství a vědy ÚV KSČ, ÚV KSS a byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích. Předsednictvo ÚV KSČ nejprve 24. dubna 1970 projednalo návrh na jmenování dosavadního zastupujícího místopředsedy Jaroslava Kožešníka předsedou ČSAV a uložilo mu, aby urychleně připravil návrh na složení nového prezidia. Jeho návrh pak projednalo předsednictvo ÚV KSČ 22. května 1970.¹³² Zcela v souladu se stranickými pokyny navrhl J. Kožešník těchto třináct členů, jimž pak připadla role hlavních aktérů „konsolidačního“ procesu v ČSAV:

Informace o průběhu a výsledcích pohovorů k výměně členských legitimací u členů ČSAV, předkládal J. Fojtík 19.6.1970.

129 Předsednictvo ÚV KSČ 29. dubna 1970. *SÚA*, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 125, a.j. 201.

130 Zpráva o současném stav provádění politicko-odborné očisty v ČSAV a návrh na další postup 28.12.1970. *AAV ČR*, fond Kádrově-personálního útvaru prezidia ČSAV, neuspořádáno (dosavadní uložení k. 76).

131 Zasedání předsednictva ÚV KSČ 14.1.1972. *SÚA*, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 27, a.j. 28/13.

132 Zasedání předsednictva ÚV KSČ 22.5.1970. *SÚA*, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 127, a.j. 203/15.

1. předseda Jaroslav Kožešník
2. místopředseda Karol Šiška
3. místopředseda člen korespondent Bohumír Rosický
4. generální sekretář prof. ing. Karel Friml
5. zástupce gen. sekretáře RNDr. Vladimír Landa, DrSc.

členové prezidia:

6. akademik Bedřich Heller
7. čl. kor. Radovan Richta
8. prof. MUDr. Bedřich Švestka, rektor UK
9. akademik Vladimír Zoubek
10. čl. kor. Josef Poulík
11. čl. kor. Jindřich Bačkovský
12. akademik SAV, čl. kor. ČSAV Vojtech Filkorn
13. čl. kor. ČSAV Vojtech Kellö¹³³

Prakticky současně (25. května 1970) – aby všichni členové tohoto vrcholného akademického grémia byli na žádoucí úrovni a jistě i za odměnu – vláda jmenovala B. Rosického akademikem a B. Švestku a Vl. Landu členy korespondenty.

Nové prezidium bylo od prvních kroků své činnosti nejen povolným, ale velmi horlivým a snaživým nástrojem v rukou oddělení školství a vědy ÚV KSČ, s nímž konzultovalo všechny své kroky a opatření. Ve Zprávě o plnění

---

133 Jaroslav Kožešník – viz pozn. č. 67. Karol Šiška (1906–1980), chirurg, doktor lékařských věd, profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, akademik SAV a ředitel Ústavu experimentální chemie SAV, člen korespondent ČSAV od 16.4.1960, akademik od 16.11.1962. Bohumír Rosický – viz pozn. č. 89. Karel Friml (1916), chemik, od října 1971 do července 1984 ředitel Ústavu makromolekulární chemie ČSAV, pak profesor Vysoké školy chemicko-technologické v Pradubicích, členem korespondentem ČSAV od 16.2.1972. Vladimír Landa – viz pozn. č. 39. Bedřich Heller (1906–1983), odborník v silnoproudé elektrotechnice, profesor Českého vysokého učení technického v Praze, vědecký pracovník Ústavu pro elektrotechniku ČSAV, člen korespondent od 18.11.1952, akademik od 16.4.1960. Radovan Richta – viz. pozn. č. 24. Bedřich Švestka (1912–1990), odborník v pracovním lékařství, profesor UK v Praze, člen prezidia ČSAV, poslanec Federálního shromáždění, člen korespondent od 25.5.1970, akademik od 2.10.1975. Vladimír Zoubek viz pozn. č. 38. Josef Poulík viz pozn. 109. Jindřich Bačkovský (1912), fyzik, doktor matematicko-fyzikálních věd, vědecký pracovník Fyzikálního ústavu ČSAV, člen korespondent ČSAV od 20.11.1956, akademik od 15.3.1973. Vojtech Filkorn viz pozn. 110. Vojtech Kellö (1919), fyzikální chemik, profesor Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě, akademik SAV a její vědecký sekretář, člen korespondent ČSAV od 26.11.1965, akademik ČSAV od 15.3.1973.

usnesení pléna ÚV KSČ o očistě státního aparátu z července 1970 se o novém vedení ČSAV dočteme, že „v čele s předsedou ČSAV akademikem J. Kožešníkem přistoupilo k realizaci očisty Akademie jako celku bezprostředně, s plnou rozhodností a nečekalo až na výsledky pohovorů k výměně stranických průkazů (očista výkonného aparátu prezidia, složení členů prezidia a dalších)“.¹³⁴

Všeobecná reorganizace vědeckých kolegií

Po změnách v prezidiu, po přijetí novely zákona o ČSAV a po výměně členských legitimací KSČ se normalizace „úspěšně“ šířila i v dalších orgánech ČSAV a ve vedení akademických pracovišť. K 30. červnu 1970 byli odvoláni všichni funkcionáři vědeckých kolegií (s výjimkou dvou vědeckých kolegií – historie a filozofie a sociologie – „znormalizovaných“ již v únoru) a ředitelé ústavů.

Nové členy kolegií navrhovali členové prezidia, odpovědní za jednotlivé vědní oblasti. Po projednání s oddělením školství a vědy ÚV KSČ vznikl následující návrh na obsazení funkcí předsedů vědeckých kolegií (dále též VK), jejichž funkční období bylo rovněž limitováno přijetím nového zákona o ČSAV:¹³⁵

matematika:	akademik Josef Novák
fyzika:	čl. kor. Miroslav Trlifaj
geologie a geografie:	čl. kor. Ladislav Čepek
astronomie, geofyzika, geodezie, meteorologie:	čl. kor. Alois Zátopek
jaderný výzkum:	ing. Arnošt Komárek, CSc.
nauka o materiálu:	čl. kor. Přemysl Ryš
kybernetika a elektrotechnika:	čl. kor. Bohumil Kvasil
mechanika a energetika:	ing. Otakar Maštovský, DrSc.
chemie a chemická technika:	čl. kor. Vladimír Bažant
organická chemie a biochemie:	čl. kor. Vlastimil Herout
obecná biologie:	prof. František Sládeček, DrSc.

¹³⁴ Zpráva o plnění usnesení pléna ÚV KSČ o očistě státního aparátu ze září 1969 k 31.7.1970. AAV ČR, fond Kádrové personálního útvaru prezidia ČSAV, neuspořádáno (dosavadní uložení k. 76).

¹³⁵ V platnost vstoupil tento návrh na základě usnesení 4. zasedání prezidia ČSAV 17.7.1970, bod X. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. II/4.

speciální biologie:	čl. kor. Bohumil Ryšavý
teoretické základy zemědělství:	akademik Antonín Klečka
lékařské vědy:	prof. Emerich Polák, DrSc.
ekonomie:	čl. kor. Felix Oliva
vědy o státu a právu:	doc. dr. Ján Pješčak, CSc.
pedagogiky a psychologie:	prof. dr. Josef Linhart, DrSc.
vědy o umění:	akademik Ladislav Štoll
jazykověda:	PhDr. Miloš Dokulil, DrSc. ¹³⁶

¹³⁶ Josef Novák (1905), matematik-topolog, doktor matematicko-fyzikálních věd, profesor UK v Praze, ředitel Matematického ústavu ČSAV v letech 1972–1976, akademik ČSAV od 12.11.1952. Miroslav Trlifaj (1921–1982), teoretický fyzik, profesor UK v Praze, vědecký pracovník Fyzikálního ústavu ČSAV, člen korespondent ČSAV od 16.4.1960. Ladislav Čepek (1899–1974), doktor geologických věd. Člen korespondent ČSAV od 18.11.1952. Alois Zátopek (1907–1985), geofyzik, doktor fyzikálně matematických věd, profesor Univerzity Karlovy, nositel Řádu práce. Členem korespondentem ČSAV od 23.11.1953, akademikem od 17.4.1968. Arnošt Komárek (původně místopředseda kolegia). Přemysl Ryš (1919), doktor technických věd (obor fyzikální metalurgie), ředitel Ústavu vlastností kovů ČSAV, profesor Vojenské akademie A. Zápotockého v Brně. Členem korespondentem ČSAV od 16.4.1960. Bohumil Kvasil (1920–1985), odborník v oblasti radiové elektroniky, doktor technických věd, profesor ČVUT. Členem korespondentem ČSAV zvolen 16.11.1962, akademikem 15.3.1973. V letech 1980–1985 předseda ČSAV. Otakar Maštovský (1900–1985), odborník v oblasti tepelných turbin a energetiky, doktor technických věd, profesor ČVUT. Členem korespondentem ČSAV od 20.9.1956. Vladimír Bažant (1920–1973), doktor chemických věd (obor organická chemie a technologie), ředitel Ústavu teoretických základů chemické techniky ČSAV, profesor VŠCHT v Praze. Členem korespondentem ČSAV od 16.11.1962. Vlastimil Herout (1921), doktor chemických věd (obor organická chemie), pracovník Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV, profesor VŠCHT v Praze. Členem korespondentem ČSAV od 16.4.1960. František Sládeček (1916), zoolog a embryolog, doktor biologických věd, profesor na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Bohumil Ryšavý (1921), parazitolog, doktor biologických věd, profesor UK v Praze, člen prezidia ČSAV (80. léta), členem korespondentem od 26.11.1965, akademikem od 29.12.1977. Antonín Klečka (1899–1986), agrobiolog, doktor zemědělsko-technických věd, profesor Vysoké školy zemědělské v Praze. Členem korespondentem ČSAV od 18.11.1952, akademik od 30.3.1962. Emerich Polák (1901–1980), lékař, chirurg, profesor UK v Praze (do roku 1971 přednosta chirurgické kliniky lékařské fakulty hygienické v Praze). Felix Oliva (1897–1977), ekonom, profesor Vysoké školy ekonomické v Praze. Členem korespondentem od 16.4.1960, akademikem od 15.3.1973. Ján Pješčak (1925), právník, profesor UK. Členem korespondentem ČSAV od 29.12.1977. Ve své další kariéře dosáhl postavení generálního prokurátora ČSSR. Josef Linhart (1917), psycholog, doktor psychologických věd, profesor UK. Ředitel Psychologického ústavu ČSAV. Členem korespondentem ČSAV od 16.2.1972. Ladislav Štoll (1902–1981), literární teoretik, patřil k hlavním reformátorům akade-

(V čele vědeckých kolegií historie a filozofie, sociologie již stáli Václav Král a Antonín Hodek.)

Příznačné je, že funkce předsedů vědeckých kolegií v oblasti přírodních a technických věd tehdy ještě přijali i někteří významní a zasloužilí vědci, snad v naději, že tím „normalizační“ dopady na své vědní disciplíny pomohou zmírnit.

Místopředsedové a členové kolegií byli jmenováni usnesením 7. zasedání prezidia 14. října 1970 (s platností od 15. října). Předkládaný návrh, jehož vypracování řídil nový sekretář ČSAV K. Friml, byl tradičně projednán nejprve s oddělením školství a vědy ÚV KSČ a podle jeho připomínek upraven. Z členství ve vědeckých kolegiích byli vyloučeni „členové ČSAV, jejichž členství v kolegiu se nejeví žádoucí z důvodů politických“.¹³⁷ Z vysokých škol bylo kromě jiných jmenováno i 11 pracovníků Vysoké školy politické při ÚV KSČ. Prověřovacím sítím ÚV KSČ prošlo v této souvislosti celkem 118 členů.

„Normalizace“ akademických pracovišť

Na jaře 1970 probíhala výměna stranických legitimací v základních organizacích KSČ ústavů ČSAV. V roce 1968 v nich pracovalo 64 stranických organizací s 2400 členy, jejichž počet k 1. lednu 1970 klesl zhruba o 300 členů. Oddělení školství a vědy ÚV KSČ spolu s příslušnými územními orgány pokládalo většinu těchto organizací za „silně zasaženou pravicovým oportunismem“. Proto činnost 52 organizací zastavilo a počítalo s tím, že pod vedením „zdravého jádra“ obnoví činnost jenom 34 základních organizací KSČ. Po ukončení prověrek a sumarizaci jejich výsledků se členská základna KSČ na pracovištích ČSAV výrazně proměnila. Z původních 2040 členů, z nichž bylo 1915 prověřováno, zbylo pouhých 787 (pokles o 61,5 %).

Celkový přehled o zbavení členství v důsledku výměny stranických legitimací KSČ (podle Analýzy členské základny strany v ČSAV a SAV, kterou

mického života v 50. letech. Ředitel Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV. Členem korespondentem od 20.11.1956, akademikem od 16.4.1960. Miloš Dokulil (1912), lingvista, doktor filologických věd, vědecký pracovník Ústavu pro jazyk český ČSAV.

137 Příloha 2 k bodu III. 7. zasedání prezidia ČSAV ze 14.10.1970. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. II/4.

vypracovalo roku 1972 oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ) je tento:¹³⁸

Zrušené členství	1088
– z toho vědeckých pracovníků	228
Vyloučení	435
– z toho vědeckých pracovníků	140

Nejvyšší pokles v absolutních číslech zaznamenaly ústavy z oblasti chemických věd (70,4 %). Vědečtí pracovníci se zrušeným členstvím tvořili zhruba pětinu vyškrtnutých, v samotných společenských vědách však plných 25 %.

V přepočtu na celkový počet pracovníků tvořili pracovníci ze zrušeným členstvím 10,1 % a vyloučení 3,9 %. V kategorii vědeckých pracovníků tvořili pracovníci se zrušeným členstvím 8,5 % a vyloučení 6,9 % celkového počtu vědeckých pracovníků.

Takzvaný diferencovaný přístup, který prověřkové komise dodržovaly mj. i fázováním čistek podle potřeby, způsobil rozštěpení názorové jednoty, neboť apeloval na pud sebezáchovy těch pracovníků, jimž byla dána příležitost setrvat. Řečeno slovy pamětníků „kritérium prověřenosti či neproověřenosti mohlo být použito ve společenských vědách proto, že celá tato generace... byla až na malé procento (např. u oborů z hlediska ideologie méně zainteresovaných) organizována v KSČ“.¹³⁹

Ještě před ukončením výměny stranických legitimací v základních organizacích byli k 30. červnu 1970 odvoláni všichni ředitelé akademických pracovišť.¹⁴⁰ Trvale bylo odvoláno 11 ředitelů, 37 jich bylo pověřeno vedením pracoviště prozatímně do doby, než bude vyhledán vhodný kandidát, a 45 pracovníků bylo pověřeno vedením s tím, že pokud se „osvědčí“, budou jmenováni definitivně. Čtyři ředitelé – prověření členové KSČ – byli ustanoveni prezidiem už v roce 1970, a jejich funkce dotčena nebyla.¹⁴¹

138 SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 27, a.j. 43. Analýza členské základny strany v ústavech ČSAV a SAV.

139 PREČAN, V.: Společenské vědy ve svěráku „konsolidace“. In: *V kradeném čase*. Brno, Doplněk 1994, s. 272–301.

140 3. zasedání prezidia ČSAV z 24.6.1970, b. I. Návrh kádrových změn ve vedení pracovišť ČSAV. Druhým bodem byl návrh na reorganizaci některých ústavů. Na toto zasedání byli „přizváni“ i zástupci ÚV KSČ (mj. J. Obzina).

141 Zpráva o současném stav provázení politicko-odborné očisty v ČSAV a návrh na další postup z 28.12.1970. AAV ČR, fond Kádrové personálního útvaru prezidia ČSAV, neuspořádáno (prozatímně uloženo v k. 76).

Sotva založený Politologický ústav byl zrušen již k 31. prosinci 1969, přičemž stranická skupina prezidia ČSAV, již pod vedením akademika B. Rosického, došla k závěru, že jeho řediteli „členu korespondentu J. Hájkovi bude... zabezpečeno další vědecké uplatnění na vhodném pracovišti Akademie bez přerušení pracovního poměru“.¹⁴² I tento závěr ovšem zůstal jen na papíře.

„Normalizace“ narazila na značné problémy i v ústavech mimo oblast společenských věd. Nejmarkantnějším příkladem je v této souvislosti Ústav pro jaderný výzkum, který se do přímého zorného pole ÚV KSČ dostal nejen pro svůj strategicky významný obor výzkumu, ale i pro složitou situaci, která zde nastala při prověrkách spojených s „výměnou členských legitimací KSČ“. Přestože byla část pracovníků, mezi nimi i František Janouch,¹⁴³ který se Pražského jara aktivně účastnil jako místopředseda CZV KSČ, propuštěna, nový ředitel Stanislav Šafrata,¹⁴⁴ postavený do čela „konsolidačního procesu“, „velmi zklamal důvěru“ strany a tvrdě se střetl s celozávodním – již „konsolidovaným“ – výborem KSČ. Stanovisko CZV KSČ a výboru ZO KSČ k politické situaci ve straně a ÚJV je odstrašujícím příkladem, z něhož dnešního čtenáře zamrazí. Tamní normalizátoři hrdě prohlašovali: „...A těmito zásadami soudruha Lenina platnými po tolika letech jsme byli vedeni v očistě strany v našem ústavu, a to ve spolupráci s Okresním výborem strany a s bezprostřední pomocí KV KSČ. Věrní odkazu s. Lenina se domníváme, že jsme tomuto cíli se ctí dostáli a oportunisty jsme v těžkém zápase ze strany vyhnali!“¹⁴⁵ V tomto dokumentu, který se svým charakterem spíše blíží udání, se o pravomocích ředitele tvrdí: „A jestliže dříve než bylo usnesení přijato, měl možnost se vyjádřit a neučinil tak, pak má jednu povinnost jako každý jiný komunista: plnit důsledně toto usnesení.“ Výbor žádal Šafratův okamžitý odchod z funkce ředitele, protože „1. neuskutečňoval aktivní kádrovou politiku, 2. brzdil uskutečnění navrhovaných kádrových opatření, 3. jeho řízení ústavu bylo apolitické, 4. byl nedůsledný v řešení politických

142 Záznam ze schůze stranické skupiny prezidia ČSAV 18.12.1969. AAV ČR, osobní fond Miroslava Katětova, neuspořádáno.

143 František Janouch (1931), fyzik, vědecký pracovník Ústavu jaderného výzkumu (v letech 1959–1970), v roce 1974 emigroval do Švédska.

144 Stanislav Šafrata (1925), fyzik, vědecký pracovník Ústavu jaderného výzkumu, dočasně pověřen jeho vedením, pracoval později v jeho reorganizovaném zbytku – v Ústavu pro jadernou fyziku ČSAV v Řeži jako vedoucí oddělení, odkud přešel do Fyzikálního ústavu ČSAV, kde byl mj. zástupcem ředitele.

145 AAV ČR, fond Sekretariát předsedy ČSAV J. Kožešníka.

akcí pravice“ atd.¹⁴⁶ Primitivně nenávistný jazyk, kterým bylo formulováno stanovisko výboru ústavní komunistické organizace, zaskočil i nadřízené orgány. Šafrata sice odvolán byl, ale jeho místo nebylo obsazeno podle návrhu CZV KSČ. Ústav byl nakonec převeden mimo resort ČSAV, v rámci Akademie zůstaly pouze dva jeho úseky, transformované posléze na samostatná pracoviště.¹⁴⁷

Na žádost předsednictva ÚV KSČ předložili 31. srpna 1970 J. Kožešník a B. Rosický „Plán hlavních úkolů konsolidační politiky a opatření v ČSAV a program práce stranické skupiny prezidia ČSAV na II. pololetí 1970“.¹⁴⁸ V tomto dokumentu najdeme již sumáře prvních čistek: „Ze všech vedoucích funkcí v ČSAV odešli signatáři 2000 slov a hlavní nositelé pravicových tendencí. Celkem bylo zbaveno funkcí 13 členů prezidia, 11 ředitelů pracovišť ČSAV... Byl rozvázán pracovní poměr s 322 pracovníky, kteří emigrovali... Prezidium odvolalo z funkce všechny funkcionáře a členy vědeckých kolegií kromě zmíněných dvou a budou jmenována nová... V rámci reorganizace... byli odvoláni ze svých funkcí všichni ředitelé pracovišť kromě tří nedávno reorganizovaných“ (tj. Čs.-sovětského institutu, Ústavu čs. a světových dějin a Ústavu pro filozofii a sociologii).

Vědecké společnosti při ČSAV

Na konci roku 1970, po „konsolidaci“ prezidia, vědeckých kolegií a vedení ústavů přišly na program vědecké společnosti,¹⁴⁹ které sdružovaly široké

146 *Tamtéž*.

147 Delimitační dohoda o převodu části Ústavu jaderného výzkumu ČSAV v Řeži z Akademie do působnosti Československé komise pro atomovou energii byla schválena na 20. zasedání prezidia ČSAV (b. III/2) 8.9.1971. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 44. Zároveň byla vytvořena ze zbytků původního Ústavu v ČSAV dvě samostatná pracoviště – Ústav jaderné fyziky z dosavadního fyzikálního úseku ÚJV (rovněž na 20. zasedání prezidia, b. III/3) a Laboratoř radiologické dosimetrie z úseku radiologické dosimetrie ÚJV od 1.1.1972 (schváleno definitivně na 25. zasedání prezidia z 22.12.1971, b. XXX). *Tamtéž*, k. 48.

148 „Plán hlavních úkolů konsolidační politiky a opatření v ČSAV a program práce stranické skupiny prezidia ČSAV na II. pololetí 1970“. SÚA, ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 53, a.j. 94/6. Srv. přílohu č. 14.

149 Konsolidace vědeckých společností byla jako bod VIII. projednána na 10. zasedání prezidia ČSAV 16.12.1970. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 8.

spektrum vědeckých pracovníků všech oborů bez ohledu na to, ve kterých resortech a institucích pracovali. K 1.12.1970 pracovalo při ČSAV 42 vědeckých společností s více než 15 tisíci členy. Koordinace jejich činnosti a řešení organizačních otázek patřily do kompetence „Komise pro organizaci vědeckých společností při ČSAV – KOVS“. Normalizace vědeckých společností se soustředila na hodnocení jejich politických postojů v letech 1968–1969 a na výměnu jejich vedení, a to za aktivního přispění tehdy již „spolehlivých“ vědeckých kolegií: „Některé společenskovední společnosti, které byly zasaženy nejvíce, zhodnotily již samy nebo z podnětu a za pomoci vědeckých kolegií svou činnost a vyvodily z výsledků hodnocení první důsledky. Je to Československá společnost historická, Československá společnost sociologická, Československá společnost pro politickou vědu a Československá společnost pedagogická.“¹⁵⁰

Jak vypadalo tzv. sebezhdnocení „nejzasaženějších vědeckých společností“, ilustruje příklad Československé společnosti historické. V polovině roku 1970 charakterizoval zřejmě Václav Král, hlavní „reorganizátor“ historické obce, činnost původní Historické společnosti slovy: „Modelem i pro historiky se stal Svaz spisovatelů. Projevilo se to zvýšeným zájmem pravicových oportunistů o ovládnutí Československé společnosti historické, která až do roku 1966 byla vcelku mrtvým útvarem. Na sjezdu historiků v září 1966 v Brně se podařilo skupině Hübl, Křen, Kládava, Kavka¹⁵¹ a spol. ovládnout Historickou společnost. V roce 1968 se Křen stal předsedou této společnosti (české části). Touto cestou se dostala nejagresivnější skupina pravicově orientovaných historiků do pozice, kdy si osobovala právo mluvit za celou historickou obec.“¹⁵² O dva roky později, kdy se již nemusela některá jména odborníků důsledně vyřazených z vědeckého života připomínat, používala hodnocení nápadně podobných klišé, jako např.: „Do čela Československé společnosti historické a různých komisí vytvořených pro zpracování jednotlivých otázek dějinného vývoje, jakož i redakčních rad histo-

150 *Tamtéž*.

151 Milan Hübl (1927–1989), historik, publicista, politik, vědecký pracovník Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV (od roku 1964), během Pražského jara rektor Vysoké školy politické ÚV KSČ v Praze. Jan Křen (1930), historik na Vysoké škole politických věd. Jaroslav Kládava (1919–1987), historik, profesor UK (vedoucí katedry mezinárodního dělnického hnutí – dějin KSČ na filozofické fakultě). František Kavka (1920), historik, profesor UK, v letech 1971–1980 pracovník Státního židovského muzea v Praze.

152 Situace v historických vědách od XIII. sjezdu KSČ, zejména v letech 1968–1969, 9.6.1970. AAV ČR, fond Vědecké kolegium historie (neuspořádaná část).

rických časopisů se postupně dostávali lidé vystupující s apriori koncipovaným revizionistickým programem, který historická věda měla pouze dokazovat. Bezprincipiální ideové kompromisy vedly krok za krokem skupinu profilujících historiků kolem Macka a Grause a dalších do spolku s otevřenými revizionisty.“¹⁵³ Ke spokojenosti nadřízených orgánů se Historická společnost záhy stala opět „vcelku mrtvým útvarem“.

Nová komise prezidia pro organizaci vědeckých společností byla ustavena pod předsednictvím prof. Emila Hadače, DrSc.¹⁵⁴

Normalizace vědeckých společností pak probíhala podle již osvědčeného schématu – historie (včetně dějin věd a techniky), filozofie a sociologie byly tradičně „konsolidovány“ s předstihem před ostatními obory. Tentokrát vedle výborů těchto společností rezignovalo i vedení Čs. společnosti mikrobiologické, ekonomické a psychologické a vědeckými kolegiemi byly jmenovány jejich přípravné výbory. Byla zastavena činnost České společnosti estetické, částečně bylo vyměněno vedení v biochemické, demografické, zeměpisné, filologické, orientalistické a politologické společnosti, u ostatních nebyl shledán důvod k okamžitému zásahu. Proti tomuto postupu – reorganizaci shora – protestovala pouze vedení dvou společností, a sice Čs. společnosti pro dějiny vědy a techniky a Čs. společnosti zeměpisné. Jak se postupovalo, dokumentuje výňatek z odmítavého stanoviska prof. Jana Kořana, DrSc. ze Společnosti pro dějiny věd a techniky, které v květnu 1971 adresoval předsedovi vědeckého kolegia historie Václavu Královi a na vědomí členům hlavního výboru Společnosti: „Podle Vašeho dopisu mělo vedení Společnosti vypracovat zprávu o její činnosti za léta 1968–1969 a podle dopisu prof. Hadače mělo vejít ve styk s referentem Společnosti, členem KOVS doc. dr. J. Křížkem, DrSc. Zpráva o činnosti Společnosti byla vypracována a v příloze ji přikládám. Dosud se mi však nepodařilo vejít ve styk s doc. J. Křížkem, ačkoli jsem se o to několikrát pokoušel. Nechápal jsem to do té doby, dokud jsem nebyl informován o tom, že dr. Křížek podal kolegiu historie zprávu o situaci ‘vzniklé odstoupením předsednictva Společnosti pro dějiny vědy a techniky’. O čem dr. Křížek informoval kolegium historie mi není známo, protože nejednal ani se mnou, ani s žádným od-

153 Projednávalo na schůzi sekretariátu ÚV KSČ 11.7.1972 jako součást bodu Rozbor situace ve společenskovední oblasti ČSAV, předloženého J. Obzinou a J. Kožešníkem. SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 29, a.j. 47.

154 Zpráva o konsolidaci vědeckých společností, přidružených k ČSAV, byla projednána na 10. zasedání prezidia 16.2.1970, bod VIII. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 77. Emil Hadač viz poznámka č. 62.

povědným orgánem Společnosti. Jde tedy o informaci jednostrannou, a to od člověka, který, pokud je mi známo, činnost Společnosti nikdy nesledoval.¹⁵⁵ Profesor Kořan dále konstatoval, že výbor neodstoupil a že návrhy vědeckého kolegia jsou v rozporu se stanovami Společnosti. Docent Křížek se obsahem této stížnosti nezabýval. Jednoduše navrhl, „aby záležitost Společnosti pro dějiny vědy a techniky byla řešena obdobným způsobem, jako byla řešena záležitost historické společnosti, tj. jmenováním správní komise...“, protože „dosavadní kádrové složení odstupujícího předsednictva a celého hlavního výboru neodpovídá plně kádrovým požadavkům, které by respektovaly současnou politickou situaci“.¹⁵⁶

Postup v ostatních společnostech byl obdobný, snad jen s tím rozdílem, že probíhal bez zjevného odporu.

Zahraniční styky – národní komitáty

Zhruba ve stejné době, kdy byly „reorganizovány“ vědecké společnosti, rozhodlo se ÚV KSČ prostřednictvím prezidia razantně zasáhnout do oblasti zahraničních vědeckých styků. Jistý stupeň otálení je v tomto případě zcela pochopitelný. Bylo nutné počkat, až opadne hlavní vlna solidarity a protestů zahraničních vědců vůči politickým událostem v Československu,¹⁵⁷ a tak všechna předcházející diskriminační opatření byla – pokud možno – přísně utajována.

Jednou z nejvýznamnějších mezinárodních vědeckých organizací, s níž ČSAV udržovala styky a v níž si v 60. letech vybudovala velmi dobrou pozici, byla Mezinárodní rada vědeckých unií (*International Council of Scientific Unions – ICSU*). Koordinačním orgánem národních komitátů, které reprezentovaly československou vědu v jejich jednotlivých vědeckých uniích, byla Komise prezidia ČSAV pro spolupráci s ICSU.

Bilance československé aktivity v ICSU a jejích uniích byla do té doby velmi uspokojivá: v Mezinárodní unii geodetické a geofyzikální (IUGG) působilo ve funkcích sedm československých vědců, v Mezinárodní radiologické unii (URSI) dva, v Mezinárodní unii biologických věd (IUBS) byl I. Málek členem výkonného výboru a od roku 1969 viceprezidentem, v Mezinárodní astronomické unii (IAU) L. Perek generálním sekretářem, další dva česko-

155 AAV ČR, fond Vědecké kolegium historie (neuspořádaná část).

156 *Tamtéž*.

157 WICHTERLE, O: *Vzpomínky*, 261 s.

slovenští vědci byli předsedy a tři místopředsedy komisí, tři vědci členy organizačních komitátů a dalších 43 vědců bylo členy jednotlivých odborných komisí této unie. V Mezinárodní krystalografické unii (IUCR) byl A. Línek zvolen do výkonného výboru (do r. 1972) a současně působil jako prezident subkomise pro kalendář unie, v Mezinárodní unii čisté a aplikované fyziky (IUPAP) pracovalo osm československých zástupců v komisích, v Mezinárodní matematické unii (IMU) jeden, v Mezinárodní unii geografické (IGU) byl V. Zoubek viceprezidentem pro Mezinárodní korelační program (od 1969), v Mezinárodní unii pro čistou a aplikovanou chemii (IUAC) byli dva zástupci – V. Herout a O. Wichterle, který byl navíc členem výkonného výboru.

Praktická činnost komise prezidia pro spolupráci s ISCU i národních komitátů byla srpnovou okupací zmrazena. Její předseda A. Zátopek pracoval od listopadu 1968 po celý rok 1969 na misi UNESCO v Japonsku.¹⁵⁸ Po návratu již nemohl činnost komise obnovit, protože zahraniční vědecké styky byly v rámci „konsolidačního procesu“ reorganizovány, tj. důsledně přeorientovány na SSSR a země východního bloku. Do Madridu na generální shromáždění ICSU v září 1970 již A. Zátopek nebyl delegován a z funkce v komisi byl odvolán. Přes všechna zahraniční pozvání, jak sám říká, „zůstal sedět v Praze“ a na protest proti nové politice zahraničních vědeckých styků odmítl členství v Americké geofyzikální unii, v Americké geologické unii, v Německé geofyzikální a v Německé geologické společnosti. Ve své výroční zprávě za rok 1970 celou „konsolidaci zahraničních styků“ rozhořčeně komentoval: „Nemá cenu vykládat hluchým uším o škodách vědě tím vzniklých. Nikdy bych nežádal o nic, co nepovažuji za nezbytné, to ne pro sebe, ale pro reprezentaci naší vědy... Zodpovědnost nechtě nesou ti, kdo mají moc“.¹⁵⁹

Činnost Komise prezidia ČSAV pro ICSU byla obnovena rozhodnutím prezidia ČSAV z 23.11.1970¹⁶⁰ a jejím předsedou byl jmenován V. Landa, který měl do konce roku 1970 podat návrhy na doplnění komise o další členy. Již na předcházející významnou mezinárodní akci, zmíněné Valné shromáždění ICSU v Madridu, odjela československá delegace ve složení D. Blaškovič, B. Rosický a V. Landa. Na tomto shromáždění odstoupil z funk-

158 Ohlasy zahraničí zmiňují např. Zprávy o činnosti A. Zátopy za léta 1968–1970. AAV ČR, sbírka osobních spisů člena ČSAV.

159 *Tamtéž*.

160 Usnesení 9. zasedání prezidia ČSAV z 23.11.1970 (bod XI.). AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. II/7.

ce viceprezidenta ICSU L. Perek. Madridské výroční shromáždění ukončilo nejspěšnější etapu československého členství v ICSU a zahájilo novou, méně radostnou.

V rámci tzv. konsolidačního procesu byla rozhodnutím prezidia ČSAV ze dne 27.1.1971 k témuž dni ukončena činnost československých národních komitétů a z funkcí byli odvoláni jejich předsedové a další členové.¹⁶¹ Téhož dne byli schváleni členové nového Československého národního komitétu pro ICSU. Vedle předsedy V. Landy, který byl jmenován již dříve, se členy stali J. Gažo, E. Holotík, M. Matyáš, V. Bumba, F. Sládeček a J. Balaš.¹⁶² Současně se jednalo o reorganizaci 16 národních komitétů unií sdružených v ICSU. Aby bylo vyhověno požadavku jednotného celostátního zastoupení ČSSR v ICSU a v ostatních mezinárodních uniích, bylo rozhodnuto koncipovat komitétu reprezentativně jako celostátní orgány s odpovídajícím zastoupením vědeckých pracovníků obou republik.

Návrhy na složení nových čs. národních komitétů a komise pro ICSU předložil V. Landa ke schválení prezidiu ČSAV 28. dubna 1971. Podklady byly vypracovány v dohodě normalizovaných vědeckých kolegií ČSAV a SAV, připomínkami je opatřila obě prezidia a oddělení školství a vědy ÚV KSČ. Z projednávání byly vyňaty návrhy Čs. národního komitétu pro dějiny věd a techniky a dalších komitétů, které zastupovaly ČSSR v organizacích mimo ICSU.¹⁶³

161 12. zasedání prezidia ČSAV (b. 5) z 27.1.1971. Návrh opatření k zvýšení úrovně účasti ČSAV a československých národních komitétů na činnosti ICSU a mezinárodních vědeckých unií. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 40.

162 Ján Gažo (1929–1983), chemik, doktor chemických věd, člen korespondent SAV, profesor Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě, člen korespondent ČSAV od 29.12.1977. Ludovít Holotík (1923–1985), historik, doktor historických věd, člen korespondent SAV, vědecký pracovník Historického ústavu SAV, člen korespondent ČSAV od 16.11.1962. Miloš Matyáš (1923), fyzik, doktor fyzikálně-matematických věd, vědecký pracovník Ústavu fyziky pevných látek, resp. Fyzikálního ústavu SAV, člen korespondent ČSAV od 2.10.1975. Václav Bumba (1925), astrofyzik, doktor fyzikálně-matematických věd, ředitel Astronomického ústavu ČSAV, člen korespondent od 15.3.1973. František Sládeček (1916), viz pozn. 136. Ján Balaš (1923), odborník v oblasti teoretické a experimentální mechaniky, doktor technických věd, akademik SAV, vědecký pracovník Ústavu stavebnictva a architektury SAV, člen korespondent ČSAV od 29.12.1977.

163 Tato agenda byla projednávána později. Mimo ICSU působilo ještě 14 dalších národních komitétů ostatních unií a nevládních organizací, které jsou jmenovány v zápise z 12. zasedání prezidia ČSAV 27.1.1971/bod V, jako Čs. národní komitét dějin umění, pro výzkum horských tlaků, pro automatizaci (IFAC), pro optiku ad. Jejich agenda se projednávala později. AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 40.

Za předsedy československých národních komitétů byli navrženi:

astronomický	– dr. B. Šternberk
geodetický a geofyzikální	– prof. ing. J. Krajčí
chemický	– čl. kor. V. Herout
radiologický	– akademik J. Stránský
pro čistou a užitou fyziku (IUPAP)	– prof. dr. M. Valouch
pro biologické vědy (IUBS)	– ing. J. Kolek, CSc.
geografický	– doc. dr. E. Mazúr, DrSc.
krystalografický (IUCr)	– čl. kor. A. Kochanovská
pro teoretickou a aplikovanou mechaniku (IUTAM)	– čl. kor. J. Jerie
pro matematiku	– akademik J. Novák
pro biochemii	– prof. MUDr. J. Hořejší
geologický	– ing. J. Slávik, CSc.
pro biofyziku (IUPAB)	– doc. MUDr. Z. Karpfel, DrSc.
pro výzkum mozku (IBRO)	– čl. kor. J. Hrbek ¹⁶⁴

164 Bohumil Šternberk (1897–1983), astronom, ředitel Astronomického ústavu ČSAV. J. Krajčí (1910–1985), geodet a geofyzik, kartograf, profesor Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě. Vlastimil Herout (1921), doktor chemických věd, vědecký pracovník Ústavu organické chemie a biochemie, profesor VŠCHT v Praze, člen korespondent od 16.4.1960. Josef Stránský (1900–1983), odborník v oblasti radioelektroniky a sdělovací techniky, doktor technických věd, profesor ČVUT v Praze, člen korespondent od 18.11.1952, akademik od 26.11.1965. Miloslav Valouch (1903–1976), fyzik, stranický a státní úředník, ředitel Kabinetu pro modernizaci vyučování matematice a fyzice ČSAV, profesor UK. Jozef Kolek (1923–1990), biolog-botanik, ředitel Botanického ústavu SAV. Emil Mazúr (1925–1991), doktor geografických věd (geomorfologie a krajinná ekologie), člen korespondent SAV, ředitel Geografického ústavu SAV, mř. profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, člen korespondent ČSAV od 2.10.1975. Adéla Kochanovská (1907–1985), doktorka fyzikálně-matematických věd (fyzika pevných látek), profesorka ČVUT v Praze, členka korespondentka od 17.4.1968. Jan Jerie (1913), doktor technických věd (tepelná technika), profesor ČVUT v Praze, člen korespondent od 17.11.1955. Josef Novák – viz pozn. 136. Jaroslav Hořejší (1905–1997), internista, klinický biochemik, doktor lékařských věd, profesor UK v Praze, člen korespondent od 16.11.1962. Ján Slávik (1932–1974), doktor geologických věd, ředitel Slovenského geologického úřadu v letech 1969–1974. Zdeněk Karpfel (1929), biofyzik, doktor biologických věd, ředitel Biofyzikálního ústavu, člen korespondent od 29.12.1977. Jaromír Hrbek (1914–1992), neurolog, doktor lékařských věd, profesor Univerzity Palackého v Olomouci, člen korespondent od 16.4.1960.

Na stejném zasedání prezidium schválilo také návrh programu činnosti Čs. komise pro ICSU.

Podle směrnic a vládních a stranických usnesení, která byla v několika následujících letech přijata,¹⁶⁵ se hlavním kritériem pro vytváření československé reprezentace stala politická spolehlivost. Dosavadní úspěšný československý podíl na mezinárodním vědeckém životě byl přehodnocen takto: „Pod vlivem mezinárodní situace vzrostla sice účast československých pracovníků v řídicích orgánech mezinárodních organizací, do funkcí se však dostala řada pracovníků politicky neúnosných, s osobními ambicemi a známostmi...“ Proto byli „...eliminováni politicky neúnosní pracovníci z významnějších funkcí v mezinárodních organizacích“.

„Pracovně politické zhodnocení“ členů nekomunistických stran a nestraníků

Usnesením vlády ČSSR č. 202/1970 byla ve všech složkách ČSAV zahájena vlna „pohovorů“ s nestraníky a členy nekomunistických stran. Účelem bylo donutit řadové pracovníky, aby uznali svoji „pomýlenost“ a distancovali se od vlastních reformních stanovisek a od kolegů, kteří své názory změnit nemínili. Hloubil se tak postupně příkop mezi „prověřenými“ a „neproověřenými“. Definitivní výsledky těchto prověrek byly projednány 26. zasedáním prezidia ČSAV dne 12. ledna 1972 (bod XXII), kde padl i návrh na ukončení celé akce. V průběhu roku 1972 probíhaly ještě „pohovory“ se zaměstnanci sekretariátů vědeckých společností a končila přerušovaná kontrola v Ústavu pro jaderný výzkum ČSAV, jehož vedení nebylo ochotno spolupracovat s „prověřovateli“, a tak v konečné fázi museli být přizváni zástupci vyšších stranických orgánů – OV KSČ, KV KSČ i ÚV KSČ a vedení Akademie.

Podle dostupných údajů bylo uskutečněno celkem 11 576 pohovorů, z toho 2686 v SAV. Jejich bezprostředním výsledkem byly následující postihy:¹⁶⁶

165 Vládní usnesení č. 154 z 2.7.1970, rozpracované ve Směrnících prezidia k přípravě a provádění vědeckých styků ČSAV se zahraničím schválených s připomínkami 19. zasedáním prezidia 30.6.1971 (AAV ČR, fond Prezidium ČSAV, k. 43); usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 3.5.1974 rozpracované v Koncepti účasti čs. základního výzkumu na socialistické integraci a návrh jednotného zastoupení čs. vědy v mezinárodních organizacích – schváleno prezidiem ČSAV na 70. zasedání 7.11.1974, bod II (tamtéž, k. 72).

166 Analýza členské základny strany v ústavech ČSAV a SAV (viz přílohu č. 18). SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 27, a.j. 43.

Na nižší funkci bylo převedeno	107 pracovníků ČSAV,
	z toho 64 SAV;
Pracovní poměr dohodou byl rozvázán s	94 pracovníky ČSAV,
	z toho 23 SAV;
Pracovní poměr výpovědí byl rozvázán s	26 pracovníky ČSAV,
	z toho 11 SAV;
Časově omezené smlovy byly uzavřeny se	142 pracovníky ČSAV,
	z toho 12 SAV.

V ÚJV ČSAV v Řeži bylo provedeno 1320 pohovorů, z toho na nižší funkci bylo převedeno 13 pracovníků, pracovní poměr dohodou byl rozvázán s 22 pracovníky, pracovní poměr výpovědí dostalo 5 pracovníků a časově omezené smlovy byly uzavřeny s 13 pracovníky.

Pokračování čistek a celková bilance

Podle první statistiky kádrového odboru rozvázala ČSAV v roce 1970 pracovní poměr celkem s 1510 pracovníky ČSAV. „Politicky“ však byly výpovědi odůvodněny pouze u devadesáti z nich, ačkoli politické postoje byly nepochybně příčinou rozvázání pracovního poměru u naprosté většiny. Oficiálně však byly uváděny zástupné důvody: reorganizace (154), pracovní důvody (20), „jiné“ důvody (1146 pracovníků). Připočítáme-li 322 zaměstnanců Akademie, kteří do 31. července 1970 emigrovali, opustilo Akademii jen do konce roku 1970 téměř dva tisíce pracovníků. Perzekuce v neztenčené míře pokračovaly i v roce 1971, kdy odešlo z Akademie (včetně Slovenské akademie věd) dalších 1634 pracovníků. Celkově v letech 1968–1971 odešlo v ČSAV (bez SAV) 3788 pracovníků, z toho 661 pracovníků s vědeckou hodností doktora nebo kandidáta věd a 1536 odborných pracovníků s vysokoškolskou kvalifikací.¹⁶⁷ O tom, jakou devastaci znamenaly tyto postihy pro kvalitu i kvantitu vědecké činnosti jednotlivých pracovišť i Akademie jako celku, není třeba se šířit.

Zejména v případě bývalých, nyní vyloučených nebo vyškrtnutých členů komunistické strany však perzekuce pokračovaly i nadále prakticky po celá sedmdesátá léta. Proti mnohým takto postiženým pracovníkům se totiž postupovalo „po etapách“, v několika fázích – např. od odvolání z vedoucí funkce přes přemístění na jiné pracoviště až po vyhození. K určitému časovému fázování propouštění vedl i čistě pragmatický důvod – okamžitým vy-

167 Viz přílohu č. 15.

hazováním všech pracovníků obviněných z tzv. oportunistické činnosti by byla vážně ohrožena činnost i sama existence řady zejména menších společenskovědních pracovišť.¹⁶⁸

Posledním celoakademickým opatřením k personálním čistkám byl pokyn generálního sekretáře ČSAV ze dne 5. září 1972, kterým se ředitelům a vedoucím pracovišť vytýkala jejich nedostatečně principiální a polovičatá personální politika a ukládalo se jim, aby vypracovali návrh na snížení počtu zbývajících vyloučených a vyškrtnutých pracovníků i nestraníků, kteří „působili destruktivně v letech 1968–1969“. V praxi to znamenalo, že s vyloučenými členy KSČ se pracovní smlouvy měly uzavírat maximálně na jeden rok a s vyškrtnutými na dobu dvou let. Počítalo se s tím, že tímto způsobem opustí do konce roku 1974 pracoviště ČSAV 300 dalších pracovníků.

Je však nutno konstatovat, že přes množství zpráv a statistických údajů, které o personálních čistkách existuje v dokumentech ČSAV i ÚV KSČ, nelze se v této chvíli dopracovat k přesným a konečným závěrům. Tyto podklady jsou totiž neúplné, vzájemně rozporné a evidentně účelově upravované, zvláště pokud jde o uváděné důvody rozvázání pracovního poměru.

Konečným krokem normalizačního procesu bylo vnesení „pořádku“ do vydávání a šíření vědecké literatury. Usnesením předsednictva ÚV KSČ z 11. února 1972¹⁶⁹ bylo uloženo zajistit provedení revize a „čistky“ knihoven a bylo stanoveno, že vydávané společenskovědní publikace musí schvalovat Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ.

Po všech těchto drastických opatřeních bylo konečně možno zahájit „pochod obráceným směrem“, tj. přistoupit k tomu, aby se činnost Akademie znovu stala nástrojem politiky komunistické strany. Pro společenskovědní disciplíny to konkrétně znamenalo aktivní zapojení do tvorby a šíření normalizační ideologie.

Prvním výrazným krokem k tomu se stal aktiv komunistů ze společenskovědních pracovišť uspořádaný 29. června 1971, na němž promluvili J. Kožešník a J. Fojtík a jemuž se dostalo široké vnitrostranické publicity. Směrnice pro příští období byla na aktivu vyjádřena takto: „Před společenskovědní frontou, která byla hluboce zasažena revizionistickými a oportunistickými deformacemi, která ve zkouškách doby, v podmínkách společen-

168 Při analýze situace ve společenských vědách se ukázalo, že počet vyloučených a vyškrtnutých mnohde převažuje nad počtem zbylých členů KSČ. V Orientálním, Archeologickém, Slezském ústavu a v Ústavu etnografie a folkloristiky byl počet „neprověřených“ dokonce více než dvakrát vyšší.

169 SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 31, a.j. 32.

ské krize neobstála, stojí úkol: dovršit počáteční úder proti antisocialistickým silám důkladným rozбором všech revizionistických teorií a přejít od všeobecné kritiky do očí bijících deformací (a jejich hlavních představitelů) k všestranné, vědecky podložené analýze a pozitivnímu výkladu naší sociální reality.“¹⁷⁰

Jako aktuální schválil aktiv následující úkoly:

- provést „všestrannou analýzu“ činnosti stranických organizací v minulých letech včetně veškeré práce společenskovědních ústavů,
- dokončit „očistu“ společenskovědních pracovišť,
- zapojit společenské vědy do „ideologického boje“ proti „revizionismu“ a všem formám „nepřátelské ideologie“,
- koncentrovat síly na plnění státního plánu výzkumu v oblasti společenských věd.¹⁷¹

Na výsledky tohoto aktivu pak navázalo usnesení předsednictva ÚV KSČ z 11. února 1972 o pořádání celostátních seminářů v oblasti společenských věd. V letech 1972 a 1973 se pak konalo sedm takových seminářů: „k aktuálním úkolům vývoje“ ekonomické vědy, historiografie, filozofie a sociologie, státu a práva, pedagogiky a psychologie, uměnovědy a jazykovědy. Jejich hlavním obsahem byla bez ohledu na jejich oborové zaměření kritika „buržoazních a revizionistických teorií“ a „závažných chyb a teoretických omylů“, jichž se věda údajně dopustila v letech šedesátých, a stanovení konkrétních úkolů do budoucna v duchu závěrů uvedeného celostátního aktivu. O tom, jak byla jistota normalizátorů tehdy ještě slabá, svědčí skutečnost, že adresáře účastníků seminářů sestavovalo přímo oddělení školství a vědy ÚV KSČ.

Za jakési symbolické završení celého procesu „konsolidace ČSAV“ lze označit Kožešníkův projev, přednesený na zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa ve dnech 20. a 21. února 1973, v němž se předseda Československé akademie věd přihlásil k bezvýhradnému provádění závěrů XIV. sjezdu a k soustavnému plnění direktivních úkolů, které byly na jejich základě pro vědu stanoveny.

170 SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 2, a.j. 3, s. 3.

171 SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 4, a.j. 6.

Závěrem

Vzdor této i četným dalším podobným proklamacím však nelze „proces normalizace“ v Československé akademii věd pokládat k určitému datu za ukončený. I tehdy, když pominul bezprostřední tlak stranických a státních orgánů, našla se řada „obzvláště věrných“, kteří v různých perzekučních krocích pokračovali již „ve vlastní režii“. Tzv. politické důvody mohly totiž vždy sloužit k vyrovnávání osobních účtů a k postupu ve vědecké kariéře i při naprosté absenci odborných schopností.

K devastaci vědy a vědecké sterilitě řady pracovních týmů tedy přispěl nejen odchod tisíců pracovníků, ale i demoralizace části těch, kteří v Akademii zůstali. Častým jevem se stalo, že pod práce „trpěných“ pracovníků, kteří byli vystaveni neustálému nebezpečí nuceného odchodu, se podepisovali lidé neschopní, avšak politicky „spolehliví“, nebo se publikovaly pod smyšlenými jmény. Část společenskovědních ústavů zmizela, jiným byla „upravena“ pracovní náplň. Zahraniční styky se důsledně zúžily na SSSR a jeho satelity. Pozice získané v mezinárodních vědeckých organizacích byly velmi rychle ztraceny. Hlavním měřítkem pro stávající pracovníky se stala jejich prověřenost pro nastupující členství v KSČ. Hovořili-li se v souvislosti se situací společenských věd v Československu o „Biaffe ducha“, pak jde právě o toto období sedmdesátých let, poznamenané strachem, kariérismem a morálním úpadkem.

Rubem tohoto pochmurného období bylo, že Husákova politika vytvořila ve vědecké obci vrstvu „nerovnoprávných“,¹⁷² z nichž mnozí vytvořili řadu cenných prací v disentu nebo dosáhli v exilu významných vědeckých ocenění.

¹⁷² *Svědectví o duchovním útlaku*, s. 18.

PŘEHLED RUŠENÍ A REORGANIZACE ÚSTAVŮ ČSAV V RÁMCI „NORMALIZACE“

Ústav dějin východní Evropy byl přetvořen v Československo-sovětský institut, jeho skupina byzantologie a starověkých dějin byla převedena do Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská;
zrušen Politologický ústav;
zrušeny Sociologický ústav a Kabinet teorie a metodologie vědy a dosavadní Filozofický ústav přetvořen v Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV;
Historický ústav přetvořen na Ústav československých a světových dějin;
Ústav dějin umění přeměněn v Ústav teorie a dějin umění;
zřízen Archeologický ústav v Brně (osamostatnění dosavadní brněnské pobočky Archeologického ústavu v Praze);
sloučeny Ústav pro českou literaturu a literárněvědný sektor Ústavu jazyků a literatur a vytvořen Ústav české a světové literatury;
sloučeny Kabinet teorie architektury a tvorby životního prostředí a Ústav pro tvorbu a ochranu krajiny ČSAV a jejich spojením vytvořen Ústav krajinné ekologie; sociologická skupina přešla do Ústavu pro filozofii a sociologii;
reorganizován Ekonomický ústav, do něhož byl včleněn dosavadní Ústav světové ekonomiky ČSAV jako jeho integrální složka s názvem Kabinet pro výzkum mezinárodní dělby práce a socialistické integrace;
reorganizován Pedagogický ústav J. A. Komenského, do něhož byl začleněn Kabinet pro vydání díla J. A. Komenského;
projednány nové koncepce práce Psychologického ústavu, Psychologické laboratoře, Ústavu státu a práva, Orientálního ústavu a Ústavu pro etnografii a folkloristiku, které byly východiskem pro reorganizaci obsahového zaměření a organizační struktury těchto pracovišť a schválena koncepce další činnosti Ústavu pro jazyk český;
zrušen Ústav pro výzkum veřejného mínění a jeho pracovní náplň zabezpečena v rámci Federálního statistického úřadu;
sloučen dosavadní jazykovědný sektor Ústavu jazyků a literatur a Katedry jazyků a vytvořen Kabinet pro výzkum cizích jazyků;
zrušen Ústav pro hudební vědu a převážná část jeho úkolů převedena do Ústavu teorie a dějin umění;
Kabinet pro filozofii v Brně přetvořen v Ústav vědeckého ateismu v Brně;
Ústav jaderného výzkumu delimitován, z jeho fyzikálního úseku zřízen Ústav jaderné fyziky a z úseku radiologické dozimetrie Laboratoř radiologické dozimetrie.

DOKUMENTY

1

1968, 22. října, Praha. – Akční program Československé akademie věd schválený XXV. valným shromážděním členů ČSAV.

I. ÚVOD

1. Společenské a politické funkce základního výzkumu v Československu

Základní výzkum v malé zemi, jakou je Československo, se musí rozvíjet jako nedílná součást světové vědy a tvořit teoretickou základnu pro široké sféry aplikací a vývoje, kterým umožňuje pracovat na dostatečně vysoké úrovni a s dostatečným předstihem. Základní výzkum, který je v Československu rozvíjen především v Akademii věd a na vysokých školách, má tedy přímo nebo nepřímo velký význam pro hospodářský a kulturní rozvoj země a růst životní úrovně. Jednotlivé země nemohou spoléhat pouze na vlastní výzkumnou a vývojovou základnu, ale musí se cílevědomě opírat o výsledky světové vědy. To nikterak nezeslabuje význam vlastní výzkumné základy a zejména základního výzkumu, jehož úloha je v mnohém náročnější a složitější než ve velkých vyspělých zemích.

Kapacita základního výzkumu v každé zemi má zabezpečit i vysokou kultivovanost v oblastech odkázaných na rychlé přebírání perspektivních výsledků světové vědy. Z toho vyplývá potřeba těsnějšího spojení s výukou vysoce kvalifikovaných odborníků a výchovou vědeckých pracovníků i potřeba dobře fungujícího systému vědeckých a technických informací. Ve velkých vyspělých zemích tvoří základní výzkum 10 %–15 % z celkových nákladů na výzkum a vývoj; ve většině ostatních vyspělých zemích je to 20 %–30 %. Struktura československé výzkumné a vývojové základny v některých oblastech neodpovídá zcela objektivním potřebám a je zčásti poplatná nezdravým představám průmyslové, vědecké a informační autarkie.

Úspěšný vývoj základního výzkumu vyžaduje soustředění tvůrčích sil a prostředků – vedle oborů specificky vázaných k příslušnému území a jeho společnosti – především na úseky, kde je možno udržet si přední místo ve světové vědě; předpokládá to i zajištění bezprostředních kontaktů s nejvy-

spělejšími výzkumnými centry, včetně uplatnění našich vědců na zahraničních pracovištích. Světová integrace vědy postoupila tak daleko, že rozvoj mnoha úseků nelze spouštět regionálními ani jinými hranicemi. Proto se nemá omezovat výchova vědeckých pracovníků v těch úsecích vědy, kde jsme dosáhli vynikající vědecké úrovně a kde je nezbytné usilovat o udržení a rozvíjení vědeckých tradic. Světová integrace vědy samozřejmě neznamená bagatelizování podílu a významu národní vědy pro technickou kultivovanost země, pro rozvoj vlastní kultury, vzdělanosti i životního stylu. Ani tyto úlohy základního výzkumu by však neměly být izolovány od celosvětových měřítek.

2. Problematika rozhodování o vědě

O vědě mají rozhodovat především vědeckí pracovníci sami. Problémem jsou formy a prostředky, kterými má být zásada realizována. Je nezbytné respektovat zejména tyto požadavky:

Diferencovat tematiku rozhodování o vědě. O specifických problémech jednotlivých oborů vědy by měli rozhodovat odborníci i příslušné orgány daných oborů. Působnost ústředních orgánů řízení vědy (např. valného shromáždění Akademie, presidia Akademie) by se měla týkat především komplexních problémů vědy, vědecké politiky, strategie vědy a všech otázek společných různým oblastem vědy.

Při rozhodování se dále musí uplatnit demokratické principy volby a výběru řídicích orgánů a vyloučit mimovědecké mocensko-politické, ideologické nebo ekonomické formy nátlaků.

Jiným okruhem rozhodovacích problémů jsou vnější podmínky vývoje vědy, sociálně ekonomické stimuly, společenské objednávky apod. I v této oblasti rozhodování by se měl zvýšit aktivní podíl vědeckých pracovníků. Aktivní účast i angažovanost vědy a vědců se musí zvýšit i ve všech sférách společenského života, kde rozhodnutí nebo výběr z možných alternativ vyžaduje odborné znalosti a vědeckou informovanost.

Při rozhodování o vědě je zvlášť významná a citlivá otázka celostátního uspořádání, organizace a řízení vědy. Z hlediska postavení a společenské funkce vědy je naprosto nepřijatelná jakákoliv forma byrokratické reglementace vědy. Odpovědnost za řízení vědy a zabezpečení jejího rozvoje musí být svěřena přímo příslušným vědeckým institucím (akademiím věd, vysokým školám a orgánům, spravujícím další výzkumná pracoviště), které budou zavázány k těsné vzájemné spolupráci a k přímé, na demokratických zásadách založené koordinaci své činnosti. Zároveň je třeba zachovat přímou vazbu Akademií věd na vlády, jejich odpovědnost vůči vládám i účast předsedů akademií věd (federální i národních) na jednání příslušných vlád.

3. Autonomie a svoboda vědeckého bádání

Kritiky tzv. vědeckého akademismu, autonomie vědy, tzv. objektivismu a kosmopolitismu ve vědě, proklamované u nás od počátku padesátých let (např. brněnská ideologická konference), i série ideologických kampaní proti řadě směrů i celých vědních oborů vnesly do našeho vědeckého života mnoho deformací. Je třeba vidět rozpornost tohoto období: V době, kdy rychle rostl počet vědeckých pracovníků i ústavů a byla zakládána Akademie věd, byly současně prováděny administrativní zásahy do vědeckého života, které zpravidla s vědeckými zájmy neměly mnoho společného.

Zkušenosti jasně prokázaly, že vědě a kultuře neslouží kampaně, že vědu nelze řídit pomocí jednoduchých hesel. Uvedené jevy byly do vědeckého života zanašeny zvenčí. Věda, jakožto tvůrčí poznávací činnost, má své vlastní zákony rozvoje, které musí být respektovány, má-li plnit své společenské funkce, a neprospívají jí mocenské monopoly vědeckých škol, koncepcí, skupin či jednotlivců.

Vědci jako občané a tvůrčí pracovníci musí mít plnou svobodu. Autonomie vědy a svoboda tvůrčí práce neznamená však nezávislost vědy na společnosti, neznamená přezíravý či lhostejný postoj ke konfliktům a problémům každodenní praxe a politického života, ani vyloučení kritiky vědy ze strany společnosti. Společnost, která věnuje značný díl národního důchodu na výzkum, má právo sledovat efektivnost výsledků vědecké práce. Vztah vědecké, politické a hospodářské činnosti nemůže být v žádném případě vztahem jednostranné podřízenosti, nýbrž musí být vztahem vzájemné spolupráce. Jakékoliv narušení této spolupráce škodí celku společenského života.

Tvůrčí vědecká práce vyžaduje prostor a čas, jenž by poskytl dostatečné pole pro hledání nových cest bez ohledu na to, zda je současná praxe objednává či nikoliv. Vedle toho však věda potřebuje pro svůj plodný rozvoj i sepětí se životem, společenský ohlas, aplikaci svých výsledků a společenskou objednávku. Věda se nemůže úspěšně rozvíjet bez naprosto svobodného a nerušeného toku informací. Pro závažná rozhodnutí společnosti je třeba prosazovat stanovisko a podíl vědy a vědců.

II. HLAVNÍ FUNKCE AKADEMIE

1. Akademie jako učená společnost

Akademie kromě jiných funkcí plní tradiční úlohu vrcholné učené společnosti. Její členská základna musí být živá a neustále doplňována tajnými volbami.

Věda se nemůže rozvíjet bez stálé konfrontace názorů, hodnocení výsledků a promýšlení perspektiv. Již tím byl podmíněn vznik vědeckých sborů jako institucí, které byly schopny si uchovávat žádoucí nezávislost na vládnoucích ideologiích a mocenských vlivech.

I nyní u nás trvá potřeba sboru učenců principiálně nezávislých na vládních a politických institucích. Jedině takový sbor může pružně a zodpovědně zajistit, aby vědecké ústavy, které učená společnost zřizuje a řídí, plnily úkoly, jež stát a společnost potřebuje. Vědeckým pracovníkům a pracovištím Akademie přitom zabezpečuje svobodu vědeckého názoru a metod práce, bez níž se věda nemůže rozvíjet, jakož i maximální objektivnost hodnocení vědecké práce i vědeckých pracovníků. Sbor nezávislých vědců může vytvořit hráz proti nežádoucím vnějším tlakům. Tak se věda stává společenským vědomím a uvědomováním, společenským intelektem.

2. Akademie jako badatelské centrum

Zcela novou funkci nabyla Akademie jakožto badatelské centrum se souborem vlastních vědeckých pracovišť. Tato pracoviště se ve své tematice neřídí přímými požadavky praxe. Ve svém souboru však dávají příležitost k rozvoji téměř všech teoretických i experimentálních metodik a k získávání poznatků, které jsou nezbytným základem i pro aplikovaný výzkum. Jejich nezávislá vědecká produkce představuje především vklad naší společnosti do pokladnice světové vědy, bez kterého bychom nemohli být rovnocenným partnerem vyvinutých zemí na cestě sociálního a technického pokroku.

V současné době mají vědecké instituce Akademie též význam v tom, že soustřeďují vědecké a odborné pracovníky. Vyrovnává se tím dočasně nezájem naší praxe o vědu a vytvářejí se podmínky k udržení vědeckého potenciálu na vyšší, která má odpovídat stavu vyvinutých zemí i naší tradici.

Významným rysem většiny pracovišť Akademie je řešení rozsáhlých problémů základního výzkumu, koordinace různorodých činností zúčastněných pracovníků, rozvíjení pracovních metod a metodologie tvůrčí vědecké práce. Příznivou podmínkou úspěchu řešení takových úkolů je týmová práce v rámci jednoho oboru i na základě integrace různých profesí a plné pracovní soustředění celého týmu.

Koordinace a pracovní kázeň je nezbytným znakem velkých vědeckých center. Tato omezení však nebudou pocítována jako omezení badatelské svobody, když vyplnou ze vzájemného porozumění a respektu a ne z autoritativního prosazování názoru jednotlivců nebo vedoucích skupin. Směry, resp. i cíle vědecké práce mají být hledány a stále zdokonalovány za aktivní účasti všech složek, jichž se týkají.

3. Funkce Akademie ve výchově vědeckých pracovníků

Z úkolů Akademie jako badatelského centra vyplývá i její funkce při výchově vědeckých pracovníků. Ústavy, pokud jsou teoreticky vyspělými centry badatelského rozvoje, mají povinnost umožnit i pracovníkům vně Akademie stáž, aspirantury, dočasnou účast (na podkladě konkursů) na řešení některých výzkumných úkolů a vychovávat pracovníky všemi formami.

Právo výchovy vědeckých pracovníků mají mít ta vědecká pracoviště, která jsou s to zajistit dostatečnou úroveň této výchovy.

4. Akademie jako sbor expertů

Akademie sborem svých členů – předních vědců různých oborů – i štábem vědeckých pracovníků v souboru svých pracovišť základního výzkumu představuje nejen koncentrovaný vědecký potenciál, ale i maximálně nezávislý a universální zdroj dosaženého vědeckého poznání pravdy o přírodě a společnosti. Proto velmi významnou formou jejího působení navenek – směrem k společnosti, by měla být vědecká expertisa a oponentura všech návrhů zásadních rozhodnutí vrcholných politických i hospodářských orgánů. Rozbory dosavadního hospodářského, technického i společenského vývoje u nás ukazují, jaké škody vznikají z nerespektování vědeckých stanovisek při řízení našeho společenského rozvoje. Proto by se vědecká expertisa a oponentura měla stát závaznou podmínkou vědeckého řízení pro jednotlivé rozhodující orgány a sama přinášet další návrhy a doplňky.

Smyslem expertisy by měla být analýza vytyčených cílů i kritické zhodnocení metod, cest a prostředků k jejich dosažení na základě posledních vědeckých poznatků a kritérií. Rozhodování řídicích orgánů se pak může opírat o vědecké poznání a s přísně vědeckou kritičností směřovat k předvídaným cílům.

Dalším společenským přínosem vědecké expertisy a oponentury je bezprostřední realizace některých konkrétních výsledků vědecké práce v praxi.

Je ovšem nutné, aby si věda uvědomila své možnosti a neposkytovala hodnocení, umožňující subjektivistickou interpretaci. Sbor vědců musí být morálním strážcem a garantem poskytovaných soudů.

III. VZTAH AKADEMIE K OSTATNÍM VĚDECKÝM INSTITUCÍM

1. Vztah k československým vědeckým institucím

Akademie věd nehodlá napříště ani proklamovat, ani uplatňovat formálně nadřazené postavení vůči ostatním vědeckým institucím, vyjádřené v záko-

nu o ČSAV č. 54/1963 zejména formulací o vědeckém a metodickém usměrňování základního výzkumu na vysokých školách a ostatních výzkumných pracovištích. Akademie bude usilovat o vytvoření rovnoprávných partnerských vztahů svých pracovišť a orgánů s ostatními vědeckými institucemi. Tyto vztahy by se měly týkat především koordinace badatelského výzkumu s cílem dosáhnout efektivní spolupráce všech partnerů v jednotlivých vědních oborech i účelné vazby mezi různými vědními obory. Akademie bude ze svého hlediska a svými prostředky maximálně přispívat k demokratickému, dobrovolnému soustředění veškerého vědeckého úsilí a udržení žádoucí jednoty československé vědy.

Pro Akademii je účelné vytvářet v Akademii jednotný plán badatelského výzkumu, který vychází z rozsáhlé vědecké báze pracovišť Akademie. Plán zahrnuje určení perspektivních směrů, stává se hlavním nástrojem účinné spolupráce pracovišť obou Akademií a je zásadně otevřen pro dobrovolný přístup všem zájemcům z jiných resortů, pro něž má taková spolupráce řadu výhod.

K problematice vztahů Akademie k jiným vědeckým institucím patří i pohyb vědeckých pracovníků mezi institucemi. Zlepšení podmínek takového pohybu by mohlo být stimulováno přijetím některých zásad, jejichž prosazení není však interní věcí Akademie.

2. Vztah k zahraničním vědeckým institucím

Hlavním úkolem dalšího vývoje zahraničních vědeckých styků bude jejich oprostění od vnějších zásahů a formálnosti, decentralizace jejich řízení na pracoviště a jejich maximální zpružnění. Bude třeba zdůraznit i účast vědeckých společností na zahraničních stycích. Dále je třeba podporovat dlouhodobou účast zahraničních vědeckých pracovníků na práci ústavů Akademie. Celková koncepce vědeckých zahraničních styků Akademie musí vycházet zásadně z vědeckých potřeb a bude v Akademii uplatňována především ekonomickými prostředky (rozhodováním o přijetí mezinárodních garantů a závazků a podporou určité problematiky, spolupráce či kontaktů, posilováním prostředků pracovišť z ústřední rezervy).

Lze očekávat, že současný vývoj ve světě, směřující k integraci vědy ve větších územních a ekonomických celcích, povede zejména v oblastech, které jsou nositeli velkých komplexních mezinárodních programů, k vytváření mezinárodních center. Tato centra, která představují nejúčinnější formu mezinárodní vědecké spolupráce, by měla vznikat na bázi vynikajících národních ústavů; v některých oborech jsou i u nás pro ně základní podmínky.

IV. CELOSTÁTNÍ USPOŘÁDÁNÍ AKADEMÍÍ

Jako celostátní instituce konstituovaná federálním zákonem se zřídí Československá akademie věd (ČSAV) tvořená dvěma národními Akademiemi, jejichž právní poměry upraví národní zákony.

Členskou základnu ČSAV tvoří členové obou národních Akademií.

ČSAV nemá vlastní vědecká pracoviště.

Úlohou ČSAV je

- a) určovat základní směry výzkumu v Akademiích v zájmu rozvoje vědy v celostátním měřítku,
- b) být v zásadních vědeckých otázkách hlavním vědeckým poradcem federálních orgánů,
- c) vytvářet koncepci zahraniční vědecké politiky a organizovat a koordinovat vědecké styky s akademii věd a obdobnými vědeckými institucemi v zahraničí, pokud celostátní reprezentace bude nutná nebo účelná,
- d) zastupovat československou vědu v mezinárodních vědeckých organizacích (vládních i nevládních), ve kterých je možná pouze jediná reprezentace z každého členského státu,
- e) koordinovat a evidovat činnost vědeckých společností při národních Akademiích, které vytvoří orgán, představující společné vedení těchto společností ve vztahu k zahraničí,
- f) vytvářet podmínky pro spolupráci národních Akademií,
- g) zajišťovat jednotnou koncepci výchovy vědeckých pracovníků,
- h) koordinovat ediční činnost národních Akademií.

Nejvyšším orgánem ČSAV je valné shromáždění členů. Účastníci valného shromáždění hlasují paritně podle příslušnosti k národním Akademiím s výjimkou procedurálních otázek. O vědeckých otázkách se nerozhoduje hlasováním.

1. Presidium ČSAV je tvořeno presidentem ČSAV, jeho zástupcem a paritně hlavními funkcionáři národních Akademií. President ČSAV a jeho zástupce jsou voleni valným shromážděním ČSAV, a to jeden z členů ČAV a druhý z členů SAV. Vykonnávají svoji funkci střídavě a mohou být zvoleni nejvýše na dvě funkční období za sebou. Také hlavní vědecký sekretář ČSAV a jeho zástupce, z nichž jeden je členem ČAV a druhý SAV, se ve funkcích střídají po polovině funkčního období.

2. Presidium je složeno z delegátů předsednictva ČAV a SAV. Presidentem ČSAV se stává předseda ČAV (SAV), který se po uplynutí poloviny funkčního období střídá s předsedou SAV (ČAV).*

K projednávání nejdůležitějších celostátních otázek vědy zřizuje valné shromáždění nebo presidium ČSAV komise jako své pomocné orgány.

Usnesení valného shromáždění ČSAV a usnesení presidia ČSAV zavazují obě národní Akademie k projednání věci.

Výdaje na činnost kryjí národní Akademie.

Sídlem ČSAV je Praha jako hlavní město státu.

Činnost ČSAV zabezpečuje sekretariát se sídlem v Praze a v Bratislavě.

Vědecká činnost obou národních Akademií se bude podle potřeby koordinovat na úrovních dalších orgánů národních Akademií (sekcí, vědeckých kolegií, ústavů a komisí).

V. NÁRODNÍ AKADEMIE VĚD

Obě hlavní stránky činnosti, které Akademie představuje (tj. Akademie jako učená společnost a Akademie jako badatelské centrum), kladou některé odlišné specifické požadavky na organizační strukturu i způsob řízení. Proto struktura Akademie musí odrážet a spojovat jak potřeby voleného, do vysoké míry demokraticky samosprávného sboru vědců, tak potřebu do statečné účasti jejich vědeckých pracovníků na tomto řízení. Přitom je zároveň důležité i účelné zachovat z dosavadní organizace Akademie ty rysy a instituce, které se ukázaly účelné.

Do všech volených funkcí v Akademii mohou být funkcionáři voleni zásadně nanejvýše po dvě funkční období za sebou.

1. Vrcholným orgánem Akademie je *valné shromáždění*, které jedná a rozhoduje o všech zásadních otázkách rozvoje vědy i pracovišť akademie.

Valné shromáždění se skládá

1 – z členů Akademie, ředitelů pracovišť a volených delegátů vědeckých pracovníků.

Všichni účastníci mají hlasovací právo s výjimkou volby nových členů Akademie, které přísluší pouze členům Akademie.

(2 – z členů Akademie. Přizvání hosté nemají hlasovací právo.)

2. V období mezi valnými shromážděními řeší vědecké, hospodářské i správní otázky Akademie *předsednictvo* Akademie.

Předsednictvo Akademie se skládá z předsedy, místopředsedy, hlavního vědeckého sekretáře a jeho zástupců, předsedů sekcí (při menším počtu sekcí též místopředsedů sekcí), dalších členů pověřených péčí o výchovu vědeckých pracovníků, ediční a kulturně politické otázky, tisk a propagaci, zahraniční styky apod. (pokud nejsou některé tyto otázky svěřeny např. zástupci hlavního vědeckého sekretáře). K jednání je zván zástupce celoakademické odborové organizace a předseda Rady vědeckých společností.

3. Pro skupiny věd – stanovené valným shromážděním – se zřizují *sekce* jako vědecké orgány, které projednávají zásadní vědecké otázky daných skupin věd.

Sekce se skládá

1 – ze všech členů Akademie příslušné skupiny věd, z ředitelů ústavů sekce a z dalších vědeckých pracovníků příslušných pracovišť Akademie, přičemž počet vědeckých pracovníků zpravidla odpovídá počtu členů Akademie v sekci. Kandidáty na členy sekce z řad vědeckých pracovníků volí vědecká pracoviště, a to ve větším počtu než bude členů sekce z řad vědeckých pracovníků. Z takto navržených kandidátů zvolí členy sekce ti členové Akademie, kteří jsou členy dotyčné sekce.

(2 – ze všech členů Akademie příslušných vědních oblastí).

Sekce volí předsedu, který musí být členem Akademie, popříp. další funkcionáře podle potřeby.

Sekce si sama vytváří svou strukturu, tzn. vytváří nebo nevytváří stálé orgány (kolegia, komise atd.), dočasné orgány (komise, rady apod.) a rozhoduje o jejich složení. Členy těchto orgánů mohou být též vědeckí pracovníci mimo Akademii.

Počet sekcí stanoví valné shromáždění tak, aby skupiny věd sdružené v sekcích umožnily žádoucí integraci vědy v určitých přirozených celcích; tento počet nemá pokud možno přesáhnout 8.

O zařazení ústavů s hraniční problematikou do sekce rozhoduje předsednictvo Akademie po slyšení kolektivu vědeckých pracovníků příslušného pracoviště a po vyjádření v úvahu přicházejících sekcí.

4. Zásadní hospodářské, správní a provozní otázky pracovišť Akademie po projednání v *Radě ústavů*.

Rada ústavů se skládá z ředitelů (vedoucích) všech pracovišť Akademie a ze zástupců pracovníků Akademie volených podle klíče, který stanoví valné shromáždění.

Činnost Rady ústavů řídí hlavní vědecký sekretář Akademie.

5. Základní jednotkou Akademie jako badatelského centra je vědecké pracoviště, tj. ústav, laboratoř nebo kabinet.

V čele je ředitel (vedoucí), který plně odpovídá za odbornou úroveň i hospodářský chod a činnost pracoviště a je jmenován předsednictvem Akademie na návrh sekce na základě konkursu.

Ústavní rada je poradním orgánem ředitele. Je složena převážně z vědeckých pracovníků, které z poloviny jmenuje ředitel, z poloviny volí pracovníci. Jednání ústavní rady se účastní zástupce odborové organizace.

Ředitel pracoviště může zřídit vědeckou radu, resp. další orgány, např. k účelům oponentským, koordinačním, pro styk s mimoakademickými institucemi daného oboru.

6. Vědecké společnosti, dobrovolně přičleněné k Akademii, si vytváření *Radu vědeckých společností* k propojení společných otázek vědeckých, organizačních a hospodářských.

Rada vědeckých společností se skládá z předsedů vědeckých společností.

Rada si volí svého předsedu, popřípadě další funkcionáře, přičemž předseda Rady je zván na zasedání předsednictva Akademie.

Vědecké společnosti udržují ve vědeckých otázkách kontakt s nejbližšími odpovídajícími vědeckými orgány Akademie.

AAV ČR, dílčí fond Valná shromáždění ČSAV, k. 23.

* Alternativy uvedené v kapitolách IV a V měly být řešeny v návrzích nových zákonů a stanov federální a národních Akademii věd.

2

1969, 13.–14. května, Praha. – Návrh osnovy zákona Federálního shromáždění o Československé akademii věd přednesený předsedou Akademie Františkem Šormem na XXVI. valném shromáždění ČSAV.*

Jednou z podmínek rozvoje vědy v Československé socialistické republice a účinného uplatňování jejích výsledků ve všech oblastech hospodářského, společenského a kulturního života je koordinace a integrace činnosti národních Akademii věd – České akademie věd a Slovenské akademie věd. Tato koordinace a integrace je hlavním posláním Československé akademie věd.

Federální shromáždění Československé socialistické republiky se proto usneslo na tomto zákoně:

Postavení a úkoly Československé akademie věd

§ 1

Československá akademie věd (dále jen „Akademie“) je vrcholnou vědeckou společností Československé socialistické republiky a vědeckou institucí s celostátní působností. Ve své činnosti Akademie navazuje na tradice dřívějších celostátních a národních vědeckých institucí.

§ 2

(1) Posláním Akademie je:

a) účastnit se vytváření koncepce, určující zaměření a rozvoj vědy v Československé socialistické republice;

b) být v zásadních vědeckých otázkách poradcem nejvyšších orgánů Československé socialistické republiky;

c) vytvářet podmínky pro všestrannou spolupráci Československé akademie věd a Slovenské akademie věd (dále jen „národní akademie věd“), koordinovat základní směry výzkumu v těchto akademiích, napomáhat realizaci jeho výsledků v celostátním měřítku a zabezpečovat spolupráci národních akademií věd na úseku ediční činnosti;

d) vytvářet koncepci zahraniční vědecké politiky akademií věd; v případech, kdy je nutná nebo účelná jednotná reprezentace v zahraničí, organizovat a koordinovat vědecké styky se zahraničními akademii věd a obdobnými vědeckými institucemi a v dohodě s příslušnými ústředními orgány zastupovat českou a slovenskou vědu v mezinárodních vládních i nevládních organizacích;

e) v dohodě s příslušnými ústředními orgány vytvářet celostátní koncepci a stanovit zásady výchovy vědeckých pracovníků a dalšího prohlubování jejich kvalifikace; napomáhat realizaci těchto koncepcí.

(2) K Akademii mohou být přiřčeny společné orgány zřizované vědeckými společnostmi, přidruženými k národním akademiím věd.

(3) Akademie nemá vlastní vědecká pracoviště.

§ 3

(1) Akademie je socialistickou organizací (právníkou osobou). Jejím sídlem je Praha.

(2) Činnost Akademie je financována přímo ze státního rozpočtu Československé socialistické republiky.

§ 4

(1) O své činnosti Akademie podává každoročně zprávu vládě Československé socialistické republiky.

(2) President Akademie je oprávněn účastnit se schůzí vlády Československé socialistické republiky.

§ 5

Členové akademie

Členy akademie jsou

a) řádní členové, jimiž jsou řádní členové (akademici) národních akademií věd;

b) mimořádní členové, jimiž jsou mimořádní členové národních akademií věd;

c) zahraniční členové, které volí valné shromáždění Akademie na návrh z národních akademií věd.

Orgány Akademie

§ 6

(1) Nejvyšším orgánem Akademie je valné shromáždění členů Akademie.

(2) Valné shromáždění členů Akademie:

a) rozhoduje o zásadních otázkách, jež se týkají úkolů a činnosti Akademie, zejména přijímá stanovy Akademie a projednává zprávy presidia Akademie o její činnosti;

b) volí zahraniční členy Akademie;

c) volí a odvolává presidenta a vicepresidenta Akademie, hlavního vědeckého sekretáře Akademie a jeho zástupce;

d) zřizuje komise Akademie pro plnění určitých úkolů.

(3) Valné shromáždění je svoláváno presidiem Akademie, a to zpravidla jednou do roka.

(4) Při hlasování na valném shromáždění členů Akademie hlasují členové obou národních akademií věd odděleně; usnesení je přijato, hlasuje-li pro ně většina přítomných členů každé z národních akademií věd.

§ 7

Presidium Akademie svolává podle potřeby shromáždění členů Akademie, popřípadě dalších vědeckých pracovníků k projednání závažných vědeckých i jiných otázek.

§ 8

(1) Stálým řídicím a výkonným orgánem Akademie je presidium Akademie.

(2) Presidium Akademie tvoří

a) president a vicepresident Akademie, které volí na dobu dvou let valné shromáždění členů Akademie, přičemž jeden z nich je volen z řádných členů (akademiků) České akademie věd a druhý z řádných členů (akademiků) Slovenské akademie věd; je-li v určitém období zvolen presidentem Akademie člen České akademie věd, volí se v příštím období presidentem Akademie z členů Slovenské akademie věd a naopak;

b) hlavní vědecký sekretář Akademie a jeho zástupce, o jejichž volbě platí obdobně ustanovení písm. a) s tím, že hlavní vědecký sekretář Akademie a jeho zástupce mohou být voleni též z mimořádných členů národních akademií věd;

c) další členové presidia, které delegují ve stejném počtu ze svých členů na dobu svého funkčního období presidia národních akademií věd.

(3) K platnosti usnesení presidia je třeba, aby pro ně z členů presidia hlasovala většina přítomných členů každé z národních Akademií věd.

§ 9

Organizační, správní a hospodářské věci Akademie obstarává výkonný aparát, který zřizuje presidium Akademie; tento aparát působí zčásti v Praze a zčásti v Bratislavě.

§ 10

Podrobnější úpravu práv a povinností členů Akademie, složení a působnosti jejich orgánů, jakož i zřizování pomocných orgánů obsahují stanovy Akademie, jež přijímá valné shromáždění členů akademie.

Ustanovení přechodná a závěrečná

§ 11

(1) Zrušuje se zákon č. 54/1963 Sb. o Československé akademii věd.

(2) Řádní členové – akademici Československé akademie věd (odstavec 1), pokud nejsou zároveň členy Slovenské akademie věd, stávají se dnem účinnosti tohoto zákona prvními řádnými členy (akademiky) České akademie věd; členové korespondenti Československé akademie věd se za téže podmínky stávají prvními mimořádnými členy České akademie věd. Do tří měsíců ode dne účinnosti tohoto zákona ti z dosavadních členů Československé akademie věd, kteří v důsledku ustanovení předchozí věty a podle zákona Slovenské národní rady o Slovenské akademii věd budou členy Slovenské akademie věd, mohou této akademii prohlásit, že volí členství v České akademii věd; tímto prohlášením nastane změna členství.

(3) Zahraniční členové Československé akademie věd (odstavec 1) stávají se dnem účinnosti tohoto zákona zahraničními členy Akademie.

(4) Pracoviště Československé akademie věd (odstavec 1) stávají se dnem účinnosti tohoto zákona pracovišti České akademie věd. Majetek a závazky Československé akademie věd přecházejí na Českou akademii věd.

§ 12

(1) Tento zákon nabývá účinnosti dne...

AAV ČR, dílčí fond Valná shromáždění, k. 25.

* Návrh zákona byl vypracován na základě usnesení XXV. valného shromáždění ČSAV a akčního programu Akademie, v březnu 1969 prošel posudkovým řízením členů a pracovníků ČSAV a SAV, vědeckých kolegií a vědeckých společností při ČSAV a společenských organizací Akademie.

3

1969, 13.–14. května, Praha. – Návrh osnovy zákona České národní rady o České akademii věd předložený XXVI. valnému shromáždění Československé akademie věd.*

Významným činitelem v rozvoji socialistické společnosti je svobodné vědecké bádání a uplatňování jeho výsledků ve všech oblastech hospodářského, společenského a kulturního života.

V českém vědeckém životě bude mít důležitou úlohu Česká akademie věd, která jako autonomní vědecká instituce navazuje na tradice dřívějších národních vědeckých institucí (Královská česká společnost nauk, Česká akademie věd a umění, Masarykova akademie práce), jakož i Československé akademie věd, jež vznikla jejich přebudováním.

Česká národní rada se proto usnesla na tomto zákoně:

Hlava první

Postavení a úkoly České akademie věd

§ 1

Česká akademie věd (dále jen „Akademie“) je vrcholnou vědeckou společností, sdružující jako své členy nejvýznamnější představitele vědy České socialistické republiky. Zároveň je badatelskou institucí se soustavou vědeckých pracovišť.

§ 2

(1) Posláním Akademie je

a) účastnit se spolu s vysokými školami a jinými vědeckými institucemi vytváření koncepce zaměření a rozvoje vědy v České socialistické republice;

b) řešit na svých vědeckých pracovištích základní, pro rozvoj vědy, společnosti a hospodářství významné problémy přírodních, technických, lékařských, zemědělských a společenských věd a napomáhat realizaci výsledků tohoto výzkumu;

c) být v zásadních vědeckých otázkách poradcem nejvyšších orgánů České socialistické republiky;

d) vychovávat pro vlastní potřebu i pro potřebu jiných vědeckých pracovišť a praxe vědecké pracovníky, udělovat podle příslušných předpisů vědecké hodnosti a pečovat o další prohlubování kvalifikace vědeckých pracovníků;

e) v rámci jednotné koncepce zahraniční vědecké politiky akademií věd zajišťovat styky se světovou vědou a rozvíjet mezinárodní vědeckou spolupráci;

f) zveřejňovat výsledky své činnosti a napomáhat popularizaci výsledků výzkumu.

(2) K Akademii mohou být přičleněny vědecké společnosti.

§ 3

(1) Ve své činnosti se Akademie řídí zásadou svobody vědeckého bádání a vědecké diskuse, vychází z celostátní koncepce rozvoje vědy, opírá se o koordinační činnost Československé akademie věd a úzce spolupracuje se Slovenskou akademií věd, s vysokými školami a jinými vědeckými institucemi.

(2) O své činnosti Akademie podává každoročně zprávu vládě České socialistické republiky.

(3) President Akademie je oprávněn účastnit se schůzí vlády České socialistické republiky.

§ 4

(1) Akademie je socialistickou organizací (právníckou osobou). Jejím sídlem je Praha. Stanovy Akademie určují, které její organizační útvary jsou způsobilé nabývat práv a zavazovat se.

(2) Správu národního majetku svěřeného Akademii vykonávají jménem Akademie její organizační útvary.

(3) Činnost Akademie je financována přímo ze státního rozpočtu České socialistické republiky.

§ 5

Akademie je oprávněna v oboru své činnosti vydávat a rozšiřovat periodické a neperiodické publikace, zajišťovat dovoz a vývoz potřeb pro svou vědeckou práci a zřizovat k těmto účelům potřebné organizace.

Hlava druhá Členové Akademie

§ 6

(1) Členové Akademie jsou

- a) řádní členové (akademici)
- b) mimořádní členové.

(2) Členství v Akademii se nabývá volbou, kterou provádí valné shromáždění Akademie. Řádní členové (akademici) jsou zpravidla voleni z mimořádných členů.

§ 7

(1) Členové Akademie jsou povinni pracovat ve svých vědních oborech, napomáhat realizaci výsledků výzkumu, podílet se na výchově vědeckých pracovníků, účastnit se činnosti Akademie, zejména plnit úkoly, které jim

Akademie uložila, jakož i vykonávat funkce, do nichž byli zvoleni nebo jmenováni.

(2) Členům Akademie přísluší pravidelná měsíční odměna, její výši stanoví vláda České socialistické republiky.

§ 8

Člen Akademie může být zbaven členství usnesením valného shromáždění Akademie, jestliže byl pravomocným rozsudkem soudu odsouzen pro trestný čin, který je v rozporu se ctí vědeckého pracovníka, nebo jestliže bez závažné příčiny soustavně neplní povinnosti člena Akademie a ani po upozornění orgánu Akademie nezjedná nápravu.

Hlava třetí Orgány Akademie

§ 9

(1) Největším orgánem Akademie je valné shromáždění Akademie, jež tvoří členové Akademie, ředitelé pracovišť Akademie a volení zástupci vědeckých pracovníků Akademie.

(2) Valné shromáždění Akademie

Varianta I.

a) rozhoduje o zásadních otázkách, jež se týkají úkolů a činnosti Akademie, zejména určuje hlavní směry badatelské činnosti a dalšího rozvoje Akademie, přijímá stanovy Akademie, projednává zprávy presidia Akademie o její činnosti, určuje, pro které vědní oblasti se zřizují třídy Akademie, jakož i pro které skupiny vědních oborů popřípadě, pro které jednotlivé vědní obory se zřizují vědecká kolegia Akademie;

Varianta II.

a) rozhoduje o zásadních otázkách, jež se týkají úkolů a činnosti Akademie, zejména určuje hlavní směry badatelské činnosti a dalšího rozvoje Akademie, přijímá stanovy Akademie, projednává zprávy presidia Akademie o její činnosti, určuje, pro které vědní oblasti se zřizují třídy Akademie;

b) volí členy Akademie a rozhoduje o zbavení členství v Akademii; hlasovací právo mají v těchto případech pouze členové Akademie.

c) volí a odvolává členy presidia Akademie.

(3) Valné shromáždění Akademie je svoláváno presidiem Akademie nejmeně jednou do roka.

Poznámka: Varianty ustanovení odst. 2 písm. a) souvisí s variantami § 12.

§ 10

Presidium Akademie svolává podle potřeby shromáždění členů a pracovníků Akademie k projednání závažných vědeckých i jiných otázek.

Varianta I.

(1) Stálým ústředním řídicím orgánem Akademie je presidium Akademie, jež tvoří prezident Akademie, viceprezident, hlavní vědecký sekretář a jeho zástupce (zástupci) a další členové.

(2) Členy presidia Akademie volí valné shromáždění Akademie z členů Akademie na dobu 4 let. Presidentem a viceprezidentem Akademie mohou být zvoleni pouze řádní členové (akademici).

(3) Presidium Akademie odpovídá za svou činnost valnému shromáždění Akademie.

Varianta II.

(1) Stálým ústředním řídicím orgánem Akademie je presidium Akademie, jež tvoří prezident, viceprezident, hlavní vědecký sekretář a jeho zástupce (zástupci), předsedové tříd a další členové.

(2) Členy presidia Akademie volí valné shromáždění Akademie z členů Akademie na dobu 4 let. Presidentem a viceprezidentem Akademie mohou být zvoleni pouze řádní členové (akademici). Předsedové tříd jsou voleni na návrh příslušných tříd.

(3) Presidium Akademie odpovídá za svou činnost valnému shromáždění Akademie.

Poznámka: Varianty ustanovení §11 souvisí s variantami § 12.

Varianta I.

(1) Vědeckými orgány Akademie jako vědecké společnosti pro určené vědní oblasti jsou třídy Akademie. Členy tříd jsou členové Akademie, pracující v příslušných vědních oblastech. Hlavním úkolem tříd je projednávat koncepci rozvoje vědních oblastí a hodnotit výsledky badatelské činnosti.

(2) Vědeckými orgány pro řízení a koordinaci činnosti soustavy vědeckých pracovišť Akademie a pro zajišťování spolupráce s jinými vědeckými institucemi jsou vědecká kolegia; jsou zřizována pro určené skupiny vědních oborů, popřípadě pro jednotlivé vědní obory. Členy kolegia jsou členové Akademie, ředitelé vědeckých pracovišť Akademie, volení zástupci vědeckých pracovníků těchto pracovišť a podle potřeby i další vynikající vědečtí pracovníci.

Varianta II.

(1) Vědeckými orgány Akademie pro určené vědní oblasti jsou třídy Akademie. Tvoří je členové Akademie, ředitelé vědeckých pracovišť Akademie, volení zástupci vědeckých pracovníků těchto pracovišť a podle potřeby i další vynikající vědečtí pracovníci příslušných vědních oblastí.

(2) Pro skupiny vědních oborů, popřípadě pro jednotlivé vědní obory mohou třídy zřizovat vědecká kolegia.

(1) Orgánem pro řešení společných hospodářských a správních otázek pracovišť Akademie je Rada pracovišť Akademie, složená z ředitelů všech pracovišť Akademie a z volených zástupců pracovníků Akademie; předsedou Rady pracovišť je hlavní vědecký sekretář Akademie.

(2) Orgánem pro řešení společných hospodářských a organizačních otázek vědeckých společností přidružených k Akademii je Rada vědeckých společností.

Do téže funkce je možno v Akademii zvolit tutéž osobu nejvýše ve dvou po sobě následujících obdobích.

Organizační, správní a hospodářské věci Akademie obstarává výkonný aparát, který zřizuje presidium Akademie.

Hlava čtvrtá
Pracoviště Akademie

(1) Středisky výzkumné činnosti Akademie jsou její vědecká pracoviště, která při rozvíjení své činnosti úzce spolupracují s vysokými školami a ostatními výzkumnými pracovišti; pracoviště vychovávají nové vědecké pracovníky, přispívají k realizaci výsledků výzkumných prací a podílejí se na vědecko-popularizační a kulturně politické činnosti.

(2) Pro obstarávání činností sloužících celé Akademii se zřizují společná pracoviště Akademie.

(3) Pracoviště Akademie zřizuje a zrušuje presidium Akademie.

Varianta I.

(1) V čele pracoviště je ředitel, kterého jmenuje a odvolává presidium Akademie; ředitelé vědeckých pracovišť jsou jmenováni na návrh příslušného vědeckého kolegia Akademie po vyjádření vědeckých pracovníků pracoviště.

Varianta II.

(1) V čele pracoviště je ředitel, kterého jmenuje a odvolává presidium Akademie; ředitelé vědeckých pracovišť jsou jmenováni na návrh příslušné třídy po vyjádření vědeckých pracovníků pracoviště.

(2) Řízení činnosti pracoviště se aktivně účastní jeho pracovníci, a to ve vědeckých pracovištích zejména prostřednictvím ústavní rady, v ostatních pracovištích prostřednictvím obdobného orgánu.

Poznámka: Varianty ustanovení odst. 1 souvisí s variantami § 12.

Hlava pátá
Ustanovení přechodná a závěrečná
§ 18

Podrobnější úpravu vnitřních poměrů Akademie, zejména práv a povinností členů a pracovníků Akademie, složení a působnosti jejích orgánů, zřizování pomocných orgánů, postavení a struktury organizačních útvarů obsahují stanovy Akademie, jež přijímá valné shromáždění Akademie.

§ 19

Zákon Federálního shromáždění Československé socialistické republiky o Československé akademii věd stanoví, které osoby se stávají prvními členy Akademie.

§ 20

Členové zaniklých vědeckých institucí (Královská česká společnost nauk, Česká akademie věd a umění, Masarykova akademie práce) jsou oprávněni užívat označení bývalého členství v těchto institucích.

§ 21

Tento zákon nabývá účinnosti dnem...

AAV ČR, dílčí fond Valná shromáždění, k. 25.

* Návrh byl zpracován Přípravnou komisí České akademie věd po projednání námětů vzešlých z připomínkového řízení, které proběhlo v březnu 1969 stejným způsobem jako v případě návrhu zákona o ČSAV.

1969, 21. dubna, Praha. – Stanovisko Společného výboru základních organizací pracovišť KSČ Československé akademie věd k zasedání ÚV KSČ 17. dubna 1969.

Společný výbor spolu s předsedy organizací pracovišť ČSAV projednali na společné schůzi dne 21. dubna 1969 dokumenty ze zasedání ÚV KSČ 17. dubna 1969 a přijali toto stanovisko:

Považujeme za bezúčelné vyjadřovat se dodatečně ke kádrovým změnám, které ÚV schválil. I když jsme si vědomi, že v celém minulém období byl pojem polednové politiky a demokratického socialismu spojen v myslích našich občanů především s určitými osobnostmi, které nyní postupně odcházejí z vedoucích míst ve straně i ve státu, víme současně, že hlavní otázka je zachování základních politických principů, jak byly formulovány v Akčním programu a v dalších hlavních dokumentech minulého období. Proto jsme uvítali ujištění, obsažené v Provolání ÚV KSČ, o pevném odhodlání i nadále prosazovat polednovou politiku. Jsme si plně vědomi, že uskutečňování této linie v naší reálné situaci je spojeno s obtížemi a že si vyžaduje rozvážný a promyšlený postup. Chápeme, že strana musí hledat cestu k zvýšení akceschopnosti vedení a k realizaci jeho řídicí funkce.

Současně nás však zkušenosti minulých let dostatečně poučily o tom, že akceschopnost vedení je dána především tím, do jaké míry je schopno získat pro svou politickou linii masovou podporu členů strany a široké veřejnosti. Směr dalšího politického postupu, jak jej naznačil zejména závěrečný projev nově zvoleného 1. tajemníka s. Husáka, v nás však vyvolává vážné obavy, zda zvolená cesta může tuto podporu získat. Trpké zkušenosti minulosti nás přesvědčily, že v této vyspělé společnosti nelze skutečně vládnout bez zachování základních občanských svobod, bez aktivní účasti občanů na tvorbě politického života, bez názorové konfrontace a otevřené kontroly na všech stupních stranického i občanského života. Představy, že tuto společnost lze násilně uzavřít všestranným informacím a pomocí přísně řízených sdělovacích prostředků a represí usměrnit její mínění a dosáhnout touto cestou „jednoty“, je nejen iluzorní, ale vysloveně zhoubné pro postavení a vážnost strany. Stejně iluzorní je představa, že za těchto podmínek bude možné provést skutečný obrat v řešení našich vážných hospodářských problémů; dlouholetá historie bezúspěšných pokusů o ekonomickou reformu prokázala, že její řešení je bezprostředně závislé na demokratizaci politického systému.

Jako vědečtí pracovníci, kteří se zabývají nejrůznějšími úseky našeho společensko-ekonomického a duchovního života, jsme povinni vzít si po-

učení ze zkušeností minulého vývoje strany i země i ze zkušeností své vlastní minulosti a z výsledků vědecké práce. Z toho důvodu nemůžeme a nebudeme mlčet, a tím méně souhlasit tam, kde se cítíme povinni vyjádřit své obavy a nesouhlas. Nemůžeme se ztotožnit s hodnocením a s analýzami, které nerespektují fakta, nemůžeme akceptovat a podporovat politickou taktiku, opírající se o vědomí zkreslování a falšování skutečnosti. Jsme povinni hájit pravdivé poznání a možnost zveřejňovat jeho výsledky. Vyjádření s. Husáka o tzv. Černé knize, která neobsahuje nic víc než autentické dokumenty a která je přitom označena za součást antisovětské kampaně, považujeme za velmi nebezpečný precedens pro postup proti jiným vědeckým publikacím a proti svobodě vědeckého poznání vůbec, a musíme je proto rozhodně odmítnout. Vážné obavy o zachování svobody v oblasti vědecké práce, kulturní tvorby i na dalších úsecích veřejného života v nás vzbuzuje také prohlášení anonymního výboru Klubu přátel sovětské vědy a kultury a přípravného výboru marxisticko-leninského sdružení Levá fronta, žádající otevřené represe a čistku v politice a kultuře, které bylo otištěno bez komentáře v Rudém právu právě den po zasedání ÚV.

Vážné znepokojení, které v nás vyvolávají náznaky nového kursu, znamená, že chceme přejít do pasivity. Budeme nadále na svých místech pracovat v duchu Akčního programu strany pro realizaci demokratického socialismu a v tomto smyslu znovu nabízíme straně svoje síly. Jsme si vědomi, že bez aktivní účasti vědy nelze vybudovat moderní socialistickou společnost. Tato aktivní účast vědy je ovšem podmíněna svobodným rozvojem poznání a myšlení; obhajujeme-li jej, obhajujeme zároveň elementární zájem této společnosti.

Společný výbor ZO KSČ pracovišť ČSAV

AAV ČR, dílčí fond Sekretariát akademika J. Kožešníka, k. 19, 2 s., s.d. (duben 1969).

1969, duben – květen, Praha. – Prohlášení čtyř pracovníků Československé akademie věd publikované v Rudém právu 30. dubna a ohlasy na něj.

Prohlášení pracovníků Československé akademie věd

Někteří funkcionáři tzv. celoakademického výboru KSČ a ROH používají svého postavení k tomu, aby rozšiřovali různá cyklostylovaná stanoviska k současné situaci, která jsou v rozporu s úsilím strany a vlády o uklidnění a konsolidaci našeho veřejného života a vyřešení naší složité situace. Stavějí se tak nepřímou podporou nezodpovědných pravicově oportunistických živlů a tendencí právem odsouzených listopadovým i dubnovým zasedáním pléna ústředního výboru KSČ i v mnoha prohlášeních našich představitelů.

Tyto nezodpovědné skupiny i jednotlivci skrytě i otevřeně zneužívali od ledna minulého roku úsilí strany o překonání a nápravu chyb a přehmatů předchozího období a vlasteneckého a demokratického smýšlení našich občanů pro své protisocialistické a protisovětské cíle, cizí pokrokovým tradicím a skutečným zájmům obou našich národů. Tím způsobili dočasné ztroskotání lednového směru a mají tak i podstatný díl viny na vývoji, který vedl k 21. srpnu. Od konce minulého roku využívají pak všech příležitostí, aby narušovali pokračující uklidnění, vyvolávali konfliktní situace a stimulovali nacionalistické nálady a protisovětskou psychózu.

Stavíme se s veškerou rozhodností proti těmto dobrodružným tendencím a prohlašujeme, že plně podporujeme opatření dubnového pléna ÚV KSČ a vyslovujeme všestrannou důvěru novému předsednictvu ústředního výboru v jeho úsilí o upevnění strany, překonání současných potíží, obnovu prosperity našeho hospodářství a další socialistický rozvoj naší země. Jen taková politika je podle našeho přesvědčení předpokladem postupného uskutečňování pozitivního přínosu lednového směru.

Jako vědečtí pracovníci se plně hlásíme k vědeckému socialismu, tj. marxismu-leninismu, a nemůžeme proto brát v úvahu ani jen příznivé, ani jen nepříznivé stránky předlednového i polednového období. Chceme-li nedostatky našeho dosavadního vývoje překonat, je nutné pečlivě analyzovat jejich příčiny a vyvodit závěry z úspěchů i neúspěchů. Při hodnocení padesátých let přes všechny jejich chyby a nedostatky i nemístnou tvrdost nemůžeme přehlížet, že to byla i léta upevnění socialismu v naší zemi a mohutného rozvoje našeho hospodářství i všech oblastí veřejného života. V té době byla mj. založena i Čs. akademie věd jako moderní vědecká instituce u nás do té doby nemyslitelná, v níž byly vychovány stovky nových vědec-

kých pracovníků, z nichž mnozí dosáhli světové úrovně i výsledků dalekosáhlého významu pro naše hospodářství v mnoha vědních oborech.

Jsme si též plně vědomi, že nemůžeme pokračovat v úspěšném budování socialismu v naší zemi bez nejužší bratrské spolupráce s ostatními socialistickými státy, v první řadě se Sovětským svazem. Jen na tomto podkladě můžeme také přispět k dalšímu rozvoji a konečnému vítězství socialismu, demokracie a trvalého míru na celém světě svým vlastním osobitým příspěvkem.

Obracíme se na všechny čestné pracovníky ČSAV, pro něž není pojem socialismus prázdným pojmem a jimž není lhostejné dobré jméno československé vědy a naší akademie, aby se připojili k našemu prohlášení a podpořili tak úsilí strany a vlády o překonání všech dosavadních potíží a trvalé zlepšení naší situace.

Prohlášení podepsali za skupinu členů a pracovníků Československé akademie věd:

RNDr. Vladimír Novák, DrSc., laureát státní ceny K. G., 1968,
RNDr. Eva Klozová, CSc.,
prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc.,
RNDr. Jan Prokopič, CSc.*

Rudé právo, roč. 49, č. 101 (30.4.1969) s. 3.

* Rudé právo 16. května 1969 oznámilo (s. 2), že k prohlášení čtyř pracovníků ČSAV z 30. dubna se dále přihlásili: Dr. Čestmír Amort, Csc., doc. dr. Vladimír Brett, DrSc., prof. MUDr. Jaromír Hrbek, DrSc., člen korespondent ČSAV, J. Hrůzová, dokumentátorka, Josef Kloz, CSc., akademik Josef Kožešník, místopředseda ČSAV, dr. Miroslava Mattušová, vedoucí odborná pracovnice, prof. dr. Felix Oliva, DrSc., člen korespondent ČSAV, dr. Jaromír Pospíšil, CSc., akademik Ladislav Štoll, DrSc.

5a

Stanovisko Celoakademického výboru a předsedů závodních výborů ROH k „Prohlášení pracovníků ČSAV“

Plénium CV ROH ČSAV rozšířené o předsedy ZO ROH ČSAV projednalo dne 5.5.1969 článek uveřejněný 30.4.1969 v Rudém právu pod titulkem „Prohlášení pracovníků ČSAV“. Vyslovili svůj zásadní nesouhlas jak s formou,

tak s obsahem tohoto prohlášení. V této souvislosti schválilo dosavadní postupu svého předsednictva a pověřilo je, aby dle vlastního uvážení a s ohledem na vývoj situace zejména:

1. ve spolupráci s Ústavem státu s práva ČSAV využilo všech zákonných prostředků k prosazení publikace tiskové opravy v RP;
2. požadovalo podporu ÚVOS pracovníků ve školství a vědě proti všem útokům ve zmíněném prohlášení;
3. požádalo s. Vaňka o vysvětlení jeho dosavadního postupu v celé záležitosti;
4. požádalo o svolání mimořádného zasedání předsednictva ÚVOS k projednání celé záležitosti v tomto týdnu;
5. koordinovalo své akce s akcemi společného výboru KSČ pracovišť ČSAV a presidia ČSAV.

Účastníci znovu vyslovují podporu polednové politice strany a vlády vyjádřenou v Akčním programu KSČ z roku 1968.

Celoakademický výbor a předsedové ZV ROH ČSAV

Osobní archiv J. Jindry.

5b

Stanovisko stranické skupiny Přípravné komise České akademie věd k tzv. „Prohlášení pracovníků Československé akademie věd“, uveřejněnému v Rudém právu dne 30. dubna 1969

Stranická skupina Přípravné komise České akademie věd se na své schůzi dne 7. května 1969 zabývala tzv. „Prohlášením pracovníků Československé akademie věd“, publikovaným v Rudém právu dne 30.4.1969 a podepsaným – za nejmenovanou skupinu členů a pracovníků ČSAV – čtyřmi pracovníky z různých ústavů Akademie, z nichž žádný není členem ČSAV.

Stranická skupina nesouhlasí s formou ani s podstatnou částí obsahu „prohlášení“ čtyř pracovníků, kteří nikoho a nic nerepresentují, k jejichž názorům se nikdo další nehlasí a nepřipojuje a kterým byla dána možnost vystupovat jakoby jménem mnohatisícové obce členů a pracovníků Akademie věd, a pozastavuje se nad výraznou publicitou tohoto textu.

„Prohlášení“ zejména ve své první polovině obsahuje nepravdivá tvrzení, vedoucí až k absurdním závěrům, zkrsluje situaci v Akademii a názory jejích členů a pracovníků a pokouší se vyvolávat pochybnosti o jejich vztazích k socialismu a ke státnímu a stranickému vedení.

Československá akademie věd ve své činnosti vychází z úkolů, které pro vědu vyplývající z akčního programu strany a z listopadové resoluce ÚV KSČ, protože je upřímně přesvědčena o jejich správnosti. Chce i nadále svými vědeckými výsledky maximálně přispívat k prospěchu společnosti a k překonání těžkostí na všech úsecích.

Stranická skupina Přípravné komise České akademie věd považuje neodpovědná „prohlášení“, jimž se dostává neúměrné publicity, za škodlivá, narušující klid a pozitivní práci.

V Praze dne 7. května 1969

Stranická skupina
Přípravné komise ČAV

AAV ČR, osobní fond M. Katětova (neuspořádáno, dosavadní uložení k. 5, složka Stranická skupina presidia ČSAV 1966–1969).

5c

Stanovisko společenských organizací
Ústavu teorie informace a automatizace ČSAV
k „Prohlášení pracovníků Československé akademie věd“
(Rudé právo 30.4.1969)
a k „Další podpisy k prohlášení 4 pracovníků ČSAV“
(Rudé právo 16.5.1969)

Společenské organizace Ústavu teorie informace a automatizace projednaly situaci, která vznikla po uveřejnění zmíněných zpráv a přijaly tajným hlasováním toto stanovisko:

Důrazně odmítáme „Prohlášení pracovníků ČSAV“, protože jeho hlavním cílem a duchem je útok proti řádně ustavenému Celoakademickému výboru ROH a Společnému výboru ZO KSČ, které mají naši plnou důvěru a podporu. Oba tyto orgány jsou obviňovány z akcí proti klidu a konsolidaci veřejného života, z nepřímé podpory nezodpovědných, pravicově oportunistických živlů a nesouhlasu s principem socialistického rozvoje naší země. Jsou tedy obviňovány z úmyslů právě opačných, než bylo podle našich zkušeností vždy cílem těchto výborů, neboť od okamžiku ustavení se plně stávaly a staví ve svých prohlášeních za myšlenky a realizaci Akčního programu strany a za programová prohlášení našich vlád.

Jestliže se pod formulací „K podstatě politického obsahu prohlášení 4 vědeckých pracovníků ČSAV... se přihlásili tito soudruzi:“ rozumí připojení se

k tomuto útoku, potom s politováním konstatujeme, že se k tomuto útoku připojil svým dopisem i náš externí ředitel akademik J. Kožešník. Považujeme za nutné zdůraznit, že svým podpisem vyjadřuje pouze své osobní stanovisko, se kterým se zaměstnanci ÚTIA neztotožňují.

Jestliže se pod formulací „K podstatě politického obsahu prohlášení 4 vědeckých pracovníků ČSAV... se přihlásili tito soudruzi:“ rozumí, že se připojují pouze k některým obecným politickým tvrzením, přičemž podepsaní současně odsuzují útok proti výše zmíněným výborům, potom konstatujeme, že podobná nejasná stanoviska naopak rozvracejí klid na pracovištích Akademie.

Při tajném hlasování bylo odevzdáno 103 platných hlasů, z toho 101 bylo pro stanovisko, 2 se zdrželi hlasování.

V Praze dne 16.5.1969

Zaměstnanci Ústavu teorie informace a automatizace

AAV ČR, osobní fond M. Katětova (neuspořádáno, dosavadní uložení k. 5, složka Stranická skupina presidia ČSAV 1966–1969).

6

1969, 17. září, Praha. – Záznam z návštěvy rady velvyslanectví SSSR S. I. Prasolova u předsedy Československé akademie věd akademika Františka Šorma.*

Na základě pozvání předsedy ČSAV navštívil dne 17. září 1969 presidium ČSAV rada velvyslanectví SSSR v ČSSR S. I. Prasolov. Na žádost S. I. Prasolova se za sovětskou stranou setkání zúčastnili dva další pracovníci velvyslanectví SSSR, kteří nebyli oficiálně představeni a v průběhu rozhovoru, jehož se zúčastnil pouze akademik F. Šorm a S. I. Prasolov, pořizovali zápis. Setkání byl též přítomen dr. I. Karamitov, vedoucí oddělení socialistických zemí zahraničního odboru ÚHSP-ČSAV.

V úvodu informoval akademik F. Šorm pracovníky velvyslanectví SSSR o tom, že na základě rozhodnutí presidia ČSAV odeslal dne 15. září t.r. prezidentu Akademie věd SSSR akademiku M. V. Keldyšovi dopis, týkající se návštěvy delegace presidia ČSAV a předsednictva SAV v SSSR. Tento dopis navazuje na pozvání delegace ČSAV a SAV uskutečnit v březnu–dubnu t.r. přátelskou návštěvu AV SSSR a jejich ústavů, které jménem presidia AV SSSR tlumočil prezident AV SSSR ve svých dopisech ze dne 26. února t.r.

předsedovi ČSAV a předsedovi SAV. (Dopis předsedovi ČSAV byl doručen osobně radou velvyslanectví SSSR v Praze S. I. Prasolovem dne 19. března t.r.). Presidium ČSAV a předsednictvo SAV ve své odpovědi ze dne 15. dubna toto pozvání s díky přijaly, doporučily však setkání delegací uskutečnit až v závěru roku, nejlépe v období říjen–prosinec, kdy již měla být uskutečněna federativní přestavba Akademie a zvoleny její nové řídicí orgány. Nyní, vzhledem k tomu, že k federativní přestavbě dojde proti původním termínům později, rozhodlo presidium ČSAV v dohodě s předsednictvem SAV návštěvu dále neodkládat a doporučilo presidiu AV SSSR její uskutečnění v říjnu t.r. V tomto smyslu byl písemně informován i velvyslanec SSSR v ČSSR S. V. Červonenko a v kopii velvyslanec ČSSR v SSSR V. Koucký.

Akademik F. Šorm by uvítal, kdyby se návštěva v Akademii věd SSSR mohla uskutečnit v termínu mezi 14.–21. říjnem t.r., neboť poté se pravděpodobně zúčastní Pugwashské konference v Soči. Kromě toho je již vázán jako představitel ČSAV reprezentačními povinnostmi v zahraničí kolem 20. listopadu t.r.

S. I. Prasolov potvrdil, že velvyslanec SSSR v ČSSR dopis akademika F. Šorma již obdržel. Vyjádřil překvapení, že presidium ČSAV změnilo své stanovisko (které bylo ještě v červenci t.r. potvrzeno u příležitosti návštěvy v ČSSR delegace ÚV KSSS, vedené s. N. V. Pilipenkem) vyslat delegaci do SSSR až po zvolení nového presidia ČSAV a v souvislosti s tím požádal o podrobnější vysvětlení důvodů, které k této změně stanoviska vedly.

Akademik F. Šorm uvedl, že rozhodnutí presidia bylo motivováno snahou dodržet jím navrhovaný termín návštěvy (říjen–prosinec t.r.), jednak přátelského setkání delegací obou presidií využít k rozhovorům o tom, jak odstranit některé překážky, které ještě stojí v cestě dalšímu rozvíjení oboustranně prospěšných styků. Současnou situaci ve vzájemných stycích nelze ještě pokládat za zcela normální, existují však dobré předpoklady pro další pozitivní vývoj. Ujistil, že tak jako dosud i v budoucnu udělá vše, co je v jeho možnostech pro úplnou normalizaci a další zlepšení rozsahu a úrovně vzájemných styků.

K tomu, aby velvyslanectví SSSR mohlo přijetí delegace ČSAV v SSSR posoudit a dát k jejímu uskutečnění příslušným orgánům SSSR své vyjádření, požádal S. I. Prasolov nejprve upřesnění posledního stanoviska presidia ČSAV v těchto otázkách: zda odeslaný dopis vyjadřuje kolektivní názor s rozhodnutím presidia ČSAV; zda byla k této otázce odlišná stanoviska jednotlivých členů presidia; zda byla tato otázka projednána s ÚV KSČ.

Akademik F. Šorm k tomu uvedl, že presidium ČSAV se vysláním delegace ČSAV a SAV do SSSR znovu zabývalo na základě jeho osobní iniciativy jako předsedy ČSAV, a to v dohodě s předsedou SAV akademikem

Št. Schwarzem. Projednání v presidiu ČSAV se uskutečnilo formou „per rolam“ a dopis odeslaný AV SSSR vyjadřuje jednomyslné rozhodnutí presidia. Při tomto projednávání požádal místopředseda ČSAV akademik J. Kožešník, aby na některém z nejbližších zasedání presidia ČSAV byla projednána obsahová příprava návštěvy v zájmu jednotného postupu členů delegace ČSAV a SAV; tuto připomínku pokládá akademik F. Šorm za přirozenou a s takovým postupem se počítá. O otázce vyslání delegace presidia ČSAV do SSSR informoval akademik F. Šorm osobně člena předsednictva ÚV KSČ a předsedu byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích L. Štrougala, který vzal tuto informaci bez připomínek na vědomí. Předpokládá, že obdobně předseda SAV akademik Št. Schwarz informoval 1. tajemníka ÚV KSS Št. Sádovského.

K tomu S. I. Prasolov podotkl, že se velvyslanectví SSSR bude ještě informovat na ÚV KSČ, i když on osobně nemá důvodu nevěřit, že informace akademika F. Šorma je správná.

S. I. Prasolov poté konstatoval, že dosavadní rozhovor se zatím dotýkal sice důležitých, převážně však procedurálních otázek. Jde-li o odstranění překážek, jež stojí v cestě normalizaci a dalšímu rozvíjení styků mezi vědci obou zemí, je nutno především vyjasnit otázky principiálního charakteru. Jak je známo, po 21. srpnu m.r. řada ředitelů a představitelů společenských organizací pracovišť ČSAV a dokonce samo presidium ČSAV a osobně předseda ČSAV zaujali veřejně publikovaná stanoviska, v nichž je srpnová akce spojeneckých vojsk v ČSSR charakterizována jako akt narušení norem mezinárodního práva, násilí a zločů, okupace a agrese. Setrvávání na těchto stanoviscích představuje nejvážnější překážku, která znemožňuje na zdravých základech a především i ku prospěchu čs. vědy rozvíjet vzájemnou spolupráci. S. I. Prasolov řekl, že prohlašuje zcela oficiálně, že nevidí účelnost setkání delegací obou akademií, pokud presidium ČSAV výše uvedená stanoviska veřejně s omluvou neodvolá.

Akademik F. Šorm zdůraznil, že presidium ČSAV a on osobně vždy důsledně vycházel ze zásady, že místo socialistického Československa je ve společenství socialistických zemí. Z této zásady vycházely vždy i naše snahy o všestranné rozvíjení vzájemně prospěšné spolupráce socialistických zemí v oblasti vědy, jež je objektivní nutností. Stanoviska přijatá presidiem ČSAV v srpnových dnech m.r. i jeho osobní dopis akademiku M.V. Keldyšovi nejsou v rozporu s touto zásadou, upozorňují však naléhavě na tragické důsledky srpnové akce spojeneckých vojsk v Československu pro vztahy mezi národy našich zemí, pro prestiž socialismu a komunismu ve světě. Nehledě na rozdílnost názorů na nutnost a oprávněnost tohoto vojenského zásahu, je nutno společně vykonat vše potřebné pro další rozvoj spolupráce.

S. I. Prasolov prohlásil, že ÚV KSSS a sovětská vláda, přijímající se svými spojenci rozhodnutí o nezbytnosti vojenské akce v ČSSR, si byly plně vědomy i některých vážných negativních důsledků, které budou tuto akci provázet: další vzednutí vlny nacionalismu a antisovětskosti v Československu, zintenzívnění antisovětského a antikomunistického štvání imperialistických kruhů na Západě i dočasnou dezorientaci části členstva komunistických a dělnických stran kapitalistických zemí. Jde však vesměs o důsledky dočasného a pomíjivého charakteru, zatímco v ČSSR byla v sázce trvalá ztráta socialistických vymožeností čs. lidu. Rozhodnutí o vojenské akci bylo přijato v situaci, kdy byly již vyčerpány jiné formy a možnosti, zejména když se ukázalo, že dlouhotrvající trpělivá jednání nevedou ke kladným výsledkům, v situaci, kdy čestní komunisté, zaujímající pevná internacionální stanoviska, byli veřejně napadáni, skandalisováni a persekvoáni, zatímco antisovětským a antikomunistickým silám byly tolerantně poskytovány stále větší možnosti masového působení. Antisovětská a ve svých důsledcích antikomunistická stanoviska zaujaly k srpnové akci spojeneckých vojsk v Československu kromě jiných i některé nejvyšší stranické a státní orgány v ČSSR. Tato stanoviska jsou nyní příslušnými orgány sebekriticky posuzována a odvolána, přičemž rozhodné slovo k této otázce lze očekávat na nastávajícím plénním zasedání ÚV KSČ. V tomto kontextu by k těmto antisovětským a antikomunistickým stanoviskům mělo příslušnou pozici zaujmout i presidium ČSAV.

Akademik F. Šorm se vši rozhodností odmítl obvinění, že by osobně někdy vystupoval antisovětsky a antikomunisticky. Celý svůj dosavadní život komunisty i vědce plně zasvětil vítězství komunistických idejí nejen v Československu, ale i ve světovém měřítku. Ve své veškeré vědecké a vědeckoorganizační činnosti vždy usiloval o to, aby byly prokázány přednosti vědy socialistické nad vědou kapitalistickou, vždy rázně vystupoval proti jakémukoli poklonkování před kapitalistickou vědou. S. I. Prasolovi je ostatně osobně znám jeho vřelý vztah k Sovětskému svazu a k sovětské vědě i úsilí, které akademik F. Šorm vynakládal pro všestranné efektivní rozvoj spolupráce mezi vědci obou našich zemí. Je známo, že do srpna m.r. byl některými osobami napadán a osočován, a osobně tedy nemá důvodu posuzovat polednový vývoj v ČSSR nekriticky. To však nic nemění na zásadním stanovisku k srpnové akci spojeneckých vojsk, které zcela upřímně se snažil vyjádřit v dopise akademiku M. V. Keldyšovi a jež je obsaženo i v srpnových stanoviscích prezidia ČSAV. Nemělo by smysl formálně toto stanovisko odvolat, když on sám, a jak věří, i většina členů prezidia a 95 % obyvatelstva ČSSR zůstává tohoto mínění. Obrátil se k S. I. Prasolovovi jako k historiku, zabývajícimu se dějinami Československa, aby se snažil pochopit historic-

kou podmíněnost národního cítění Čechů a Slováků, pro něž národní svébytnost a svoboda nikdy nebyly prázdnyými pojmy, ale ideálem, o jehož naplnění naše národy vždy usilovaly.

S. I. Prasolov poděkoval akademiku F. Šormovi za upřímná slova a zdůraznil, že při posuzování otázky přijetí delegace ČSAV v SSSR bude jeho stanovisko vzato do úvahy. Znovu zdůraznil, že podle jeho názoru nelze dále rozvíjet spolupráci mezi oběma akademiemi, pokud presidium ČSAV setrvá na antisovětském a antikomunistickém hodnocení loňské akce spojeneckých vojsk v Československu.

Současně oznámil, že velvyslanectví SSSR hodlá organizovat setkání s jednotlivými členy prezidia ČSAV, při nichž si chce vyjasnit jejich osobní stanovisko k této otázce. Informuje o tom akademika F. Šorma, aby snad nevznikl dojem, že se tak děje za jeho zády. Dne 18. září se uskutečnil první takové setkání, a to s místopředsedou ČSAV akademikem J. Kožešnikem.

Akademik F. Šorm vzal tuto informaci na vědomí a ujistil S. I. Prasolova, že o obsahu jejich rozhovoru bude informovat presidium ČSAV.

Akademik Šorm se přitom domnívá, že by bylo správné určitým způsobem objasnit vzájemnou situaci obou akademií. V tom smyslu předložil i návrh prezidiu ČSAV.

Beseda byla zahájena ve 14.05 a ukončena v 15.20 hod.

AAV ČR, dílčí fond Presidium ČSAV, k. 60.

* Informace v rozsahu 5 s. strojopisu zapsaná I. Karamitovem a ověřená F. Šormem byla přiložena k zápisu z 56. mimořádného zasedání prezidia ČSAV z 24. září 1969.

7

1969, 24. září, Praha. – Návrh dopisu prezidia ČSAV akademiím věd SSSR, PLR, MLR, NDR a BLR projednaný na zasedání prezidia ČSAV.*

Vážení soudruzi,

[v naší vzájemné spolupráci]** v posledním období jsme se v některých případech setkali s [Vašimi]** upozorněními a obavami, zda ze strany Československé akademie věd nejsou v souvislosti s nedávnými událostmi redukovány a oslabovány naše vzájemné vědecké styky. Přitom bývají jako důvod mimo jiné uváděna stanoviska a prohlášení, která přijalo presidium Československé akademie věd bezprostředně po 21. srpnu 1968.

Ve snaze přispět ke konečnému vyjasnění těchto problémů si Vám presidium Československé akademie věd dovoluje sdělit toto stanovisko:

Prohlášení presidia Československé akademie věd, přijatá ve dnech 21.–28. srpna 1968, vycházela ze stanovisek, zaujatých tehdejšími vedoucími orgány Komunistické strany Československa a ústavními orgány Československé socialistické republiky, jakož i z informací, které mělo presidium ČSAV v tehdejší situaci k dispozici. Žádné z těchto prohlášení však nebylo zaměřeno proti stykům československé vědy s vědou bratrských socialistických zemí a nesměřovalo k narušení naší tradiční, oboustranně užitečné spolupráce. Naopak, okamžitě po obnovení normální činnosti Československé akademie věd počátkem září 1968 vyzvalo presidium ČSAV ředitele všech ústavů ČSAV k čestnému a důslednému plnění úkolů a závazků, vyplývajících z našich dohod o vědecké spolupráci. Pokud snad tato směrnice nebyla vždy dodržena, je třeba pochopit to jako důsledek dočasného psychického stavu některých pracovníků. Presidium ČSAV se snažilo a nadále snaží působení těchto vlivů soustavně a trpělivě překonávat.

Vážení soudruzi, prosím, abyste přijali toto naše vysvětlení spolu s ujištěním, že Československá akademie věd jako v minulosti, tak i nyní pokládá nejtěsnější styk a spolupráci s vědou bratrských socialistických zemí za jednu z klíčových, neodmyslitelných podmínek úspěšného rozvoje československé vědy a je ze své strany připravena tuto osvědčenou spolupráci nadále všestranně rozvíjet a prohlubovat v duchu opravdového internacionalismu. Bude přitom cílevědomě překonávat všechny překážky a věří, že v tomto úsilí nalezne i Vaše pochopení a podporu.

Jménem presidia Československé akademie věd
akademik F. Šorm
předseda ČSAV

AAV ČR, dílčí fond Presidium ČSAV, k. 60.

* Návrh dopisu tvořil přílohu k bodu II (Zpráva o situaci ve stycích ČSAV s akademiiemi věd socialistických zemí a návrh opatření). Na jednání byl schválen s připomínkou a předsedovi ČSAV bylo uloženo, aby ho zaslal presidiím uvedených zemí.

** Slova v hranatých závorkách jsou škrtnuta perem.

1969, 9. října, Praha. – Informace o současné politické situaci ve vedení Československé akademie věd předložená Vasilem Biľakem předsednictvu ÚV KSČ a usnesení předsednictva.

Dosavadní politická situace ve vedení akademie věd je neuspokojivá. Vedení akademie neřeší vážné politické problémy v akademii, nebo jejich řešení oddaluje. Z dosavadních vážných problémů presidium nevyřešilo situaci vzniklou vydáním a zneužitím tzv. „Černé knihy“. Zcela formálně a až na upozornění oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ a pokyn vlády činilo opatření proti šíření ilegálních tiskovin na pracovištích akademie. Dosud se nevypořádalo důsledně ani s problémy vztahů k akademii věd socialistických zemí. Nezaujalo stanovisko k představitelům pravicových sil ve vedoucích funkcích v akademii, jako jsou signatáři pamfletu 2000 slov apod. Dosud neuplatnilo § 99 ze dne 22. srpna 1969 Sb. a nejevilo ani snahu jej uplatňovat.

Presidium samo není v tomto ohledu jednolitý celek, jsou v něm členové, kteří mají k jeho činnosti kritický postoj, ale dosud neměli možnost jej uplatnit. Zatím neúčinným nástrojem při řešení těchto problémů je i stranická skupina presidia ČSAV. V žádném z uvedených případů stranická skupina nezaujala zásadní postoj. Zvláště svůj netřídní, politicky nesprávný postoj projevila stranická skupina v případě prohlášení některých pracovníků akademie, zveřejněném koncem dubna t.r. v Rudém právu, v němž byla řada vážných upozornění na situaci na pracovištích akademie věd, ale především ke všem usnesením ÚV KSČ od listopadu 1968.

Vedoucí stranické skupiny akademik Katětov má neustále principiální výhrady k opatřením státních i stranických orgánů, jež projevuje i při jednání presidia. Oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ doporučilo s. Katětovovi, aby z funkce vedoucího stranické skupiny presidia rezignoval, což však dosud neučinil a ani neprovedl sebekritický rozbor své práce.

Ani předseda akademie s. Šorm neprojevoval dostatečnou iniciativu v řešení politických problémů akademie, ale často je zakrýval a jejich řešení oddaloval. Např. při projednávání návrhů zákonů o novém uspořádání akademie byl upozorněn na připomínky k podstatě materiálů, ale přesto se snažil zajistit projednávání návrhů v zákonodárných sborech bez projednání ve stranických orgánech. Situace vyvrcholila jeho odchodem z ÚV KSČ na zářijovém plénu ÚV KSČ. K jeho postupu se připojil pouze akademik Málek, někteří členové akademie podobný postup přímo odmítli. Za této situace, po pohovoru akademika Šorma u tajemníka ÚV KSČ s. Biľaka a na oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ, se rozhodl s. Šorm vzdát se funkce před-

sedy ČSAV. Přitom projevil přání zůstat členem presidia. Současně slíbil, že bude působit na členy presidia v tom směru, aby s. akademik Kožešník, místopředseda presidia byl pověřen funkcí úřadujícího předsedy, dále aby ostatní členové presidia neabdikovali a presidium v tomto složení pracovalo až do voleb podle nového zákona o ČSAV. Současně přislíbil, že bude působit na akademika Katětova, aby se vzdal funkce vedoucího stranické skupiny presidia. Poté oddělení provedlo konzultaci s akademikem Kožešníkem, který je ochoten přijmout tuto funkci a pracovat v ní pro ozdravení politické situace v akademii. Akademik Kožešník po celou dobu vystupoval zásadově, přísně v souladu se stranickou politikou a veřejně nekompromisně hájil internacionální principy naší politiky. Přitom se jedná o jednoho z blízkých osobních spolupracovníků zesnulého Zdeňka Nejedlého a vynikajícího vědce s vysokou autoritou doma i za hranicemi.

O vzniklé situaci byl průběžně informován tajemník ÚV KSČ s. Biřak a po projednání kádrových otázek se s. Šormem a s. Kožešníkem i předseda federální vlády s. Oldřich Černík.

Dne 8. října v dopoledních hodinách byli na oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ přijati společně s. Šorm a s. Kožešník. Oznamovali, že se 7. října neformálně sešli členové presidia ČSAV a projednali současnou situaci. Došli k závěru, že je vhodné, bude-li akademik Šorm abdikovat, aby jeho funkci vykonával s. akademik Kožešník.

V průběhu jednání bylo dohodnuto:

- a) že s. Šorm předloží písemně svou abdikaci a kopii této abdikace předá s. Biřakovi;
- b) v pátek 10.10.1969 v 10.00 hodin se seje presidium ČSAV:
  1. projedná abdikaci s. Šorma s tím, aby o abdikaci s. Šorma byla informována vláda ČSSR s doporučením, aby abdikace byla přijata;
  2. doporučí, aby řízením ČSAV byl až do voleb podle nového zákona o ČSAV pověřen presidiem ČSAV a federální vládou ČSSR potvrzen místopředseda akademik Kožešník;
- c) příští pracovní schůzi presidia ČSAV svolat až pod řízením akademika Kožešníka s tím, že se jednání zúčastní místopředseda federální vlády s. Hruškovič, který oficiálně oznámí presidiu přijetí abdikace s. Šorma a uvede do funkce úřadujícího předsedy akademika Kožešníka;
- d) s. Šorma přijme odpoledne 8.10.1969 s. Biřak a převezme od něho kopii abdikace listu s tím, že bude požádán, aby podal informaci o prováděných opatřeních předsednictvu ÚV KSČ dne 9.10.1969.

V diskusi jak akademik Šorm, tak akademik Kožešník vyjádřili své výhrady k postoji akademika Katětova a s uspokojením souhlasili s názorem oddělení na nutnost provedení kádrové změny v této funkci.

Usnesení

145. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 9. října 1969

k bodu 28: Informace o současné politické situaci ve vedení Československé akademie věd (s. V. Biřak – ústně).

Usnesení:

Předsednictvo ÚV KSČ

- I. bere na vědomí informaci o současné politické situaci v Československé akademii věd;
- II. souhlasí s rezignací s. F. Šorma na funkci předsedy ČSAV;
- III. ukládá
  1. komunistům-členům presidia ČSAV zajistit:
    - a) přijetí abdikace s. F. Šorma
    - b) pověření výkonem funkce úřadujícího předsedy akademika J. Kožešníka;
  2. s. O. Černíkovi
    - a) zrušit na základě abdikace potvrzení s. F. Šorma ve funkci předsedy ČSAV,
    - b) potvrdit ve funkci úřadujícího předsedy ČSAV dosavadního místopředsedu akademika J. Kožešníka;
    - c) po dohodě s ministrem školství ČSR a projednání s předsedou ČSAV uvolnit akademika Katětova z funkce předsedy Státní komise pro vědecké hodnosti;
- IV. odvolává z funkce vedoucího stranické skupiny presidia ČSAV akademika Katětova;
- V. ukládá
  - a) s. O. Černíkovi pro kádrové zpevnění v rozhodujících funkcích v ČSAV využít možností zákona č. 99/1969 Sb.;
  - b) oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ připravit návrh na obsazení funkce vedoucího stranické skupiny presidia ČSAV.

Provede: s. V. Biřak
s. O. Černík
s. J. Kempný

SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 106, a.j. 175.

1969, 1. prosince, Praha. – Informace oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ o situaci v Československé akademii věd předložena předsednictvu ÚV KSČ.*

Presidium ČSAV v době, kdy stál v čele ak. Šorm, prakticky nepřístupovalo k vážným krokům v politické konsolidaci v Akademii. Neprincipiálně a nedůsledně zhodnotilo své postoje z období 22.–28. srpna 1968; ještě po květnovém plenárním zasedání ÚV KSČ nesprávně přistupovalo k organizačním opatřením v Akademii a krylo pravicově oportunistické představitele a jejich činy. Neuplatnilo zákonné opatření, ani nevedlo zodpovědné funkcionáře k jeho uplatňování. Naopak zastávalo názor, že v Akademii není důvodu pro jeho využití. Při jednání presidia bývalý vedoucí stranické skupiny presidia ak. Katětov i ak. Šorm dokonce často vyjadřovali pochybnosti o správnosti řady usnesení vlády a zákonných opatření. Za těchto postojů bylo nutno přistoupit k řešení v této oblasti pouze zvenčí, tj. usneseními stranických orgánů a vlády, nebo prosazovat zásahy státních orgánů. Předpoklad k zásadnímu obratu vytvořilo až usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 9.10.1969 („Informace o současné politické situaci ve vedení ČSAV“).

Z iniciativy oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ, po dohodě s tajemníkem ÚV KSČ s. Biřákem, se vytvořila situace, kdy ak. Šorm abdikoval na funkci předsedy ČSAV a ak. Katětov byl odvolán z funkce vedoucího stranické skupiny. Za úřadujícího místopředsedu byl jmenován 29.10.1969 ak. Kožešník a 5.11.1969 byl zvolen za vedoucího stranické skupiny člen-korespondent Rosický. Oba soudruzi přistoupili aktivně k rozpracování programu politické konsolidace v akademii. Tak byly např. již učiněny kroky, jež si vyžádá uplatnění zákonného opatření č. 99 a do plánu práce stranické skupiny presidia i samého presidia byly tyto problémy zařazeny.

Současně s tím presidium projednalo stanovisko ke své dosavadní činnosti a zásady svého programu. Pod novým vedením odvolalo a zrušilo svá politicky nesprávná usnesení zvláště ze srpna 1968. Proti tomuto opatření vystoupil přímo ak. Katětov a člen-korespondent Vachtl, nepřímo ak. Málek. Oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ doporučuje, aby těmto členům presidia ČSAV nebylo prodlouženo federální vládou jejich potvrzení ve funkci a tím aby byli z presidia ČSAV vyřazeni. Při tom došlo k další politické diferenciaci. Zatím je třeba konstatovat, že nekompromisní postoj zaujímá ak. Kožešník a člen-korespondent Rosický, jejich vliv na většinu členů presidia sílí a v řadě případů získávají další členy presidia. Zastáncem pravicového oportunismu zůstává ak. Katětov, jehož postoj ještě podporuje, i když ne tak důrazně, ak. Málek. Ak. Macek po jednání se s. ak. Kožešníkem po-

žádal o abdikaci na funkci jak v presidiu, tak jako ředitel Historického ústavu ČSAV. V tomto ohledu bude třeba nadále podporovat diferenciaci v presidiu a nekompromisně vystupovat proti nesprávným politickým názorům.

Vedení Akademie vypracovalo soubor opatření k zajištění účinnosti zákonného opatření č. 99, mj. postih signatářů 2000 slov, revizi zřízení nových ústavů apod.

Kromě toho se vedení Akademie zúčastnilo rozpracování zákonného opatření č. 99, aby mohl být uplatňován i po 1. lednu 1970. Nadále bude třeba, aby presidium přistoupilo, podle stupně průběhu vlastní konsolidace, k různým opatřením a přivedlo ke konsolidaci nižší články řízení, jako jsou vědecká kolegia, a hlavně ředitele ústavů. Zde bude třeba využít jak možnosti uplatnění zákonů, tak i politického řešení.

Oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ hodnotí situaci tak, že v rámci ČSAV byly ve vrcholných orgánech vytvořeny předpoklady k cestě ke konsolidaci a ozdravení politické situace, ale to se odehrává dosud pouze v presidiu ČSAV.

Dosud nenastal konsolidační proces v nižších člancích řízení. Ústavy akademie a vědecká kolegia, především společenskovědní, nadále pracují v negativním politickém složení. Některá kolegia jsou složena prakticky pouze z představitelů pravicového oportunismu a často i antisovětismu. Prvořadým úkolem proto zůstává:

- a) odvolání všech ředitelů ústavů, kteří nejsou zárukou správného vedení ústavů;
- b) uvolnění z vědeckých kolegií všech aktivních účastníků pravicového oportunismu a antisovětismu.

V rámci SAV se k procesu konsolidace teprve vypracovávají předpoklady. Dosud zde nedošlo k diferenciaci, pravicově oportunistické elementy nejsou izolovány. V tomto ohledu ÚV KSS začalo v uplynulých dnech rozvíjet činnost.

Ve stranických organizacích v rámci ČSAV a SAV dosud nedošlo k zásadnímu obratu v politické konsolidaci. Zvláště na společenskovědních pracovištích přezívají nesprávné postoje, mnohdy dochází k pasivní resistenci. Většina organizací dosud nevyvodila závěry ani z květnového pléna, výsledky zářijového pléna proto ani nemohou řádně projednat. Vinu na tom má též to, že např. v Praze byly tyto organizace řízeny tzv. Společným výborem KSČ, který se od svého vzniku postavil na pravicově oportunistickou platformu a až do svého zrušení vystupoval proti řadě vážných usnesení vedení strany a ÚV KSČ, zvláště po dubnovém plénu ÚV KSČ. Byl rovněž jedním z hlavních organizátorů různých pravicových akcí, rezolucí a postojů závodních organizací KSČ na pracovištích ČSAV. Na podnět oddělení školství,

vědy a kultury ÚV KSČ byl v září t.r. Městským výborem v Praze zrušen. Vcelku však Městský výbor KSČ v Praze, krajské výbory a obvodní výbory KSČ teprve přecházejí k analytické činnosti a ke skutečnému řešení situace. Účinněji musí řešit tyto problémy byro ÚV KSČ.

Komplikovaná je situace v ROH na pracovištích Akademie. Odborové organizace, mnohde ve spolupráci se stranickými výbory vyvíjely negativní politické tlaky a poskytovaly platformu protistranickým a kontrarevolučním silám. Samotný tzv. Celoakademický výbor ROH pracovišť akademie v českých zemích je příkladem uplatnění hesla „Odbory bez komunistů“. Až dosud veřejně zastává protistranické postoje a vyhláší je. Oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ doporučuje, aby vyšší odborové orgány provedly hodnocení činnosti tohoto výboru a přijaly účinné opatření k řešení.

Váženým problémem je to, že se ukazuje, že v Akademii našlo široké možnosti tzv. „druhé centrum“ a že zvláště společenskovední ústavy byly teoretickým zázeminím a často i zdrojem kontrarevoluční ideologicko-politické platformy.

Oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ vytvořilo pracovní komisi, jež zpracovává analýzu ideové a politické situace v naší společenskovední základně, především z toho hlediska, jakou roli sehrála tato oblast při vzniku a šíření pravicově oportunistických tendencí a protistranických a kontrarevolučních platforem. Jedna z jejích pracovních skupin provede hodnocení vybraných pracovišť a připraví návrhy na potřebná opatření. Předpokládá se hodnocení především těchto pracovišť ČSAV:

Ústav státu a práva
Historický ústav
Sociologický ústav
Ekonomický ústav
Filosofický ústav

Komise povedou tyto soudruzi:

Dr. Vladimír Kroupa, Úřad předsednictva vlády ČSR,
Dr. Václav Král, Československo-sovětský institut,
Prof. dr. Karel Galla DrSc., Universita Karlova Praha,
Dr. Květoslav Roubal, Ekonomický ústav ČSAV,
Dr. Ivan Hruža, Vysoká škola politická ÚV KSČ, Praha.

Je nutno, aby ÚV KSS stanovil společenskovední ústavy SAV, na nichž bude provedeno obdobné hodnocení. Připravuje se komise hodnocení všech ústavů ČSAV.

Oddělení školství, vědy a kultury rozpracovává komplexní návrh ideově politického boje proti teorii elit s tím, že kampaň obsáhne stranický tisk,

rozhlás a televizi. Část materiálů hodlá vydat vnitrostranickou cestou. Kampaň bude zahájena v prosinci t.r.

Zdrojem uvedených negativních tendencí bylo i nesprávně chápané postavení ČSAV. Svou roli zde sehrála teorie elit a z ní vyplývající přecenění role vědecké inteligence ve společnosti. Bezprincipiální pojetí společenské funkce vědy, uplatňované i před lednem 1968, mělo za následek nesprávné normativní upevnění postavení Akademie ve společnosti s poměrně širokou vnitřní nezávislostí na státních orgánech. Novou situací zde znamená rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ o zastavení projednávání nových zákonů o akademiích věd a započítí prací na vypracování zákona o řízení vědy a techniky, kde s tímto stavem bude i legislativně skoncováno. Bude vypracován soubor norem a opatření zabezpečujících plnou integraci strany a státu v této oblasti.

SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 111, a.j. 182.

* Informace byla druhou částí Kontrolní zprávy o opatřeních k zabezpečení podmínek pro úspěšnou práci ve školním roce 1969/1970 a o současné situaci v ČSAV.

10

1969, 22. prosince. – Návrh „opatření ke konsolidaci politické situace v Československé akademii věd“ předložený předsednictvu ÚV KSČ vedením Akademie a oddělením ÚV KSČ pro školství, vědu a kulturu.*

S cílem očistit pracoviště a orgány ČSAV od protisocialistických a pravicových sil budou provedena tato opatření:

1. Postup vůči signatářům memoranda „2000 slov“:
Vychází se z toho, že signatáři, pokud neodvolají své chybné postoje, na nich setrvávají, takže je tu politická kontinuita, která vylučuje, aby mohli nadále zastávat jakékoliv funkce v ČSAV. Jsou to:
Brod J., MUDr., člen vědeckého kolegia lékařských věd ČSAV,
Cvekl J., doc., CSc.; Filosofický ústav ČSAV,
Guttman A., MUDr.; Fyziologický ústav ČSAV,
Holub M., MUDr.; Mikrobiologický ústav ČSAV,
Koutek F., akademik; Universita Karlova,
Krůta V., MUDr.; vědecké kolegium lékařských věd ČSAV,

Laufberger V., akademik; Laboratoř grafických vyšetřovacích metod ČSAV,
Peleška B., doc.; vědecké kolegium lékařských věd ČSAV,
Petýrek E., člen-korespondent ČSAV, ředitel Hornického ústavu ČSAV,
Poupa O., MUDr. člen-korespondent ČSAV,
Starý O., člen-korespondent ČSAV, UK,
Servít Z., akademik, ředitel Fyziologického ústavu ČSAV,
Šmahel O., MUDr., místopředseda vědeckého kolegia lékařských věd ČSAV,
Tondl L., Dr.Sc., ředitel Kabinetu pro metodologii vědy ČSAV,
Wichterle O., akademik, ředitel Ústavu makromolekulární chemie ČSAV,
Vodička F., člen-korespondent ČSAV, ředitel Ústavu české literatury ČSAV.

Signatáři, pokud neodvolají, budou do konce prosince 1969 zbaveni všech funkcí v ČSAV. V případech hodných zvláštního zřetele mohou působit, pokud jsou zaměstnanci ČSAV, nadále na pracovištích jako vědečtí nebo odborní pracovníci.

2. Provéřit do konce roku 1969, zda mohou setrvat na svých místech následující ředitelé a pracovníci nesignatáři:

Pick M., ředitel Geofyzikálního ústavu ČSAV,
Knichal V., člen-korespondent ČSAV, ředitel Matematického ústavu ČSAV,
Málek I., akademik, ředitel Mikrobiologického ústavu ČSAV,
Hašek M., člen-korespondent ČSAV, ředitel Ústavu experimentální biologie a genetiky ČSAV,

Jodl M., dr.; Sociologický ústav ČSAV,
Kroupa F., člen-korespondent; Fyzikální ústav ČSAV.

3. Zrušit Sociologický ústav ČSAV a Kabinet metodologie vědy ČSAV a vytvořit na bázi Filosofického ústavu ČSAV nový Filosofický a Sociologický ústav ČSAV. Dosavadní pracovníky reorganizovaných institucí převést zčásti a po prověření do nového Filosofického a Sociologického ústavu ČSAV (očekává se úspora asi 20 lidí). Návrh projedná presidium ČSAV dne 19. t.m.

4. Zrušit Historický ústav ČSAV a zahájit přípravy k vytvoření Ústavu československých a světových dějin ČSAV.

5. Revokovat usnesení o zřízení Politologického ústavu ČSAV a jmenování člena-korespondenta J. Hájka, DrSc., ředitelem tohoto ústavu. Projednat na presidiu dne 19. t.m.

6. Protože Ústav pro výzkum veřejného mínění ČSAV neodpovídá profilu ČSAV a je více nástrojem politického řízení, převést jej i s pracovníky i fondy do působnosti předsednictva vlády ČSSR. Projednat v presidiu 19. t.m.

7. Zhodnotit a případně vyměnit funkcionáře a členy všech vědeckých kolegií ČSAV.

8. Zhodnotit a případně vyměnit hlavní a výkonné redaktory dále uvedených časopisů:

Historica
Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky
Czechoslovak economic papers
Stát a právo
Aplikace matematiky
Czechoslovak journal of physics
Československý časopis pro fyziku
Časopis pro mezinárodní právo
Česká literatura
Československý časopis historický
Filosofický časopis
Fysiologica bohemoslovaca
Právník
Sociologický časopis
Věstník ČSAV

Uplatnit zásadu, že každý může mít funkci toliko v jednom z časopisů.

9. Předsedou ediční rady byl ustanoven akademik J. Filip místo akademika Macka.

10. Přezkoumat vydávání veškerého vědeckého tisku v ČSAV z hlediska jeho struktury a společenské účelnosti i z politických hledisek do 31.1.1970.

11. Vláda ČSSR dosud neučinila opatření k prodloužení funkčního období presidia ČSAV, ač to skončilo své funkční období již 26. listopadu t.r. a vláda již o toto prodloužení byla požádána a urgována. Je proto nutné, aby předseda vlády O. Černík urychleně potvrdil prodloužení funkčního období presidia s tím, že v souladu s jednáním předsednictva ÚV KSČ ze dne 1.12.1969 nebude moci být prodlouženo funkční období těmto členům presidia: akademiku M. Katětovovi, akademiku I. Málkovi, členu-korespondentu J. Vachtlovi.

12. Ještě v tomto roce budou provedena zásadní kádrová opatření na vedoucích funkcích aparátu presidia ČSAV.

SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 112, a.j. 185.

1970, 19. března, Praha. – *Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 26, kterým se měnil a doplnil zákon č. 54/1963 Sb., o Československé akademii věd.*

Předsednictvo Federálního shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo podle čl. 58 odst. 3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, na tomto zákoněm opatření:

Čl. I

Zákon č. 54/1963 Sb., o Československé akademii věd, se mění a doplňuje takto:

1. § 10 zní:

„§ 10

Členy Akademie jmenuje vláda Československé socialistické republiky zpravidla na základě volby, kterou provádí valné shromáždění členů Akademie.“

2. § 12 zní:

„§ 12

Člen Akademie pozbývá členství rozhodnutím vlády Československé socialistické republiky na základě jejího vlastního uvážení nebo na základě návrhu valného shromáždění členů Akademie, jestliže se zpronevěřil vědě, státu, věci míru a socialismu, nebo byl-li odsouzen k trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání anebo jestliže soustavně a bez náležitého důvodu neplní úkoly vyplývající z jeho členství v Akademii (§ 11 odst. 1).“

3. § 13 odst. 2 písm. b) a c) zní:

„b) na návrh presidia Akademie volí členy Akademie (§ 10); na návrh presidia rozhoduje též o podání návrhu na zánik členství v Akademii (§ 12);

c) na návrh presidia Akademie volí členy presidia Akademie (§ 14 odst. 3 poslední věta); výsledky volby předkládá presidium Akademie jako návrh vládě Československé socialistické republiky.“

4. § 14 zní:

„§ 14

(1) V čele akademie je předseda Akademie, kterého z řad akademiků jmenuje a odvolává na návrh vlády prezident Československé socialistické republiky. Předseda Akademie odpovídá za výkon své funkce vládě Československé socialistické republiky.

(2) Ústředním řídicím orgánem Akademie je presidium Akademie. Presidium odpovídá za činnost Akademie vládě Československé socialistické republiky.

(3) Členy presidia Akademie jsou předseda Akademie, místopředsedové Akademie, generální sekretář a jeho náměstci a další členové. Místopředsedy Akademie z řad členů Akademie jmenuje a odvolává vláda Československé socialistické republiky na návrh předsedy Akademie. Generálního sekretáře Akademie a jeho náměstky na návrh předsedy Akademie jmenuje a odvolává vláda Československé socialistické republiky. Další členy presidia z řad členů Akademie jmenuje a odvolává vláda Československé socialistické republiky; jmenuje je zpravidla na základě volby, kterou provádí valné shromáždění členů Akademie.

(4) Počet místopředsedů Akademie a náměstků generálního sekretáře Akademie, jakož i počet dalších členů presidia Akademie stanoví vláda Československé socialistické republiky.

(5) Funkční období presidia Akademie trvá až do doby, než nový zákon o Československé akademii věd funkční období upraví.“

5. § 18 zní:

„§ 18

(1) Správní, hospodářskou a organizační agendu Akademie obstarává výkonný aparát, který zřizuje presidium Akademie. Výkonný aparát tvoří:

- a) Sekretariát presidia Akademie
- b) Ústřední správa pracovišť Akademie.

(2) Sekretariát presidia pracovišť Akademie podléhá předsedovi Akademie. Ústřední správu pracovišť Akademie řídí generální sekretář Akademie.“

6. § 20 se doplňuje odstavcem 4, který zní:

„(4) S vědeckými pracovníky jsou sjednávány pracovní poměry nejdéle na dobu 4 let, zpravidla na základě konkursu. Pracovní poměry dosavadních vědeckých pracovníků se upraví ve smyslu tohoto ustanovení tím, že Akademie s nimi uzavře nové pracovní smlouvy. Nedojde-li ve lhůtě stanovené presidiem Akademie k dohodě o uzavření nové pracovní smlouvy, rozváže Akademie z tohoto důvodu pracovní poměr výpovědí, pokud nedojde k jeho ukončení jiným způsobem dříve, než činí zákonná výpovědní lhůta.“

Čl. II

Toto zákoné opatření nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Svoboda v.r.
Dr. Hanes v.r.
Dr. Štrougal v.r.

1970, 31. srpna, Praha. – Informace Jaroslava Kožešníka a Bohumíra Rosického o dosavadním průběhu „očisty“ a plán dalších normalizačních kroků v Československé akademii věd pro schůzi sekretariátu ÚV KSČ.*

Plán hlavních úkolů konsolidační politiky a opatření ČSAV a program práce stranické skupiny presidia ČSAV na II. pololetí 1970

Dosavadní průběh očisty Československé akademie věd od pravicových živlů a realizace konsolidační politiky na tomto úseku přinesly v uplynulém období výrazný obrat, zejména ve vedení Akademie. Ze všech vedoucích funkcí v ČSAV odešli signatáři 2000 slov a hlavní nositelé pravicových tendencí. Celkem bylo zbaveno vedoucích funkcí 13 členů presidia, 11 ředitelů pracovišť ČSAV. Nové presidium ČSAV jmenované vládou ČSSR představuje dnes orgán schopný realizovat politiku strany v oblasti vědy.

Byl rozvázán pracovní poměr s 322 pracovníky, kteří emigrovali. Byla zrušena nebo zreorganizována řada ústavů – byl zrušen Politologický ústav ČSAV, Sociologický ústav ČSAV a Kabinet teorie a metodologie vědy ČSAV. Zreorganizován byl Ústav dějin východní Evropy ČSAV a vytvořen Československo-sovětský institut se změněným prac. zaměřením i kádrovým obsazením. Zreorganizován byl rovněž Historický ústav ČSAV, z něhož byl po změně pracovního zaměření vytvořen Ústav československých a světových dějin ČSAV, a provedeny příslušné kádrové změny. Zreorganizován byl rovněž Filosofický ústav ČSAV, který byl přeměněn na Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV. Rozhodnutím presidia ČSAV byl vyčleněn z ČSAV Ústav pro výzkum veřejného mínění ČSAV, který bude převeden k Ústřednímu statistickému úřadu.

Novela zákona o ČSAV přijatá Federálním shromážděním v březnu 1970 dává zákonný podklad pro uzavírání nových dočasných pracovních smluv s vědeckými pracovníky, což umožňuje očistit pracoviště Akademie od pravicových elementů. Presidium ČSAV stanovilo lhůtu k uzavření nových pracovních smluv do 31. prosince 1970 s tím, že u pracovníků, kteří pobývají v zahraničí, budou smlouvy uzavřeny až po jejich návratu do ČSSR. Zároveň byly vydány i směrnice pro uzavírání pracovních smluv.

V zájmu urychlení konsolidačního procesu bylo přikročeno k řešení kádrových otázek dalších řídicích orgánů, zejména vědeckých kolegií ČSAV a ředitelů pracovišť ČSAV.

Vědecká kolegia ČSAV ve svém celku nesehrála v uplynulém období 1968–1969 pozitivní úlohu. Řada kolegií, zvláště společenskovědních, se stala centry pravice. Jejich vliv presidium neutralizovalo administrativními

opatřeními a ve dvou nejožehavějších případech (kolegium filosofie a sociologie a kolegium historie) byla kolegia reorganizována a tak z nich byli vyloučeni nositelé pravicově oportunistických názorů. Pouze část kolegií, zvláště přírodovědních a technických věd, projevila většinou díky svým vedoucím představitelům rozvahu a nedala se strhnout na pravicovou platformu, i když proti ní nedovedla vystoupit. Avšak i v těchto kolegiích je řada představitelů a zastánců pravicově oportunistické platformy. Z tohoto důvodu presidium odvolalo z funkce všechny funkcionáře a členy vědeckých kolegií kromě zmíněných dvou a budou jmenována nová. V nových kolegiích bude v plné míře uplatněna kádrová politika strany.

V rámci reorganizace prováděné v souvislosti s novelou zákona o Československé akademii věd byli odvoláni ze svých funkcí všichni ředitelé pracovišť ČSAV kromě tří nedávno reorganizovaných ústavů.

Na většinu míst ředitelů bude vypsán konkurs a bude obnovena praxe předkládání návrhů na jmenování ředitelů pracovišť stranickým orgánům podle nomenklatury (tato praxe byla opuštěna v roce 1968 po dohodě bývalého předsedy ČSAV akad. Šorma s bývalým I. tajemníkem Dubčekem a s bývalým tajemníkem Císařem). Při výběru ředitelů budou uplatněny všechny zásady kádrové politiky.

Vzhledem k tomu, že v krátkém časovém termínu nebylo možno předložit všechny nově navržené ředitele a vedoucí pracovišť ČSAV ke schválení stranickým orgánům, byli navrženi ředitelé a vedoucí pracovišť pouze pověřeni vykonáváním své funkce. Teprve po schválení stranickými orgány budou do funkcí řádně jmenováni. V této věci není zcela jasno některým orgánům KSČ, které se obracejí s kritickými připomínkami k dosavadnímu postupu, který byl vedením ČSAV projednán a dohodnut s oddělením školství, vědy a kultury ÚV KSČ.

Pokud jde o uzavírání pracovního poměru smlouvou (podle novely zákona o ČSAV), je zajištěno, aby právo uzavírat nový pracovní poměr měli pouze nově jmenovaní ředitelé ústavů a byly tak vytvořeny podmínky pro očistu všech pracovišť Akademie od nositelů pravicového oportunismu.

Obdobný postup bude zvolen a postupně uplatňován i ve všech institucích a útvech podléhajících pravomoci Akademie, jako jsou redakční rady a redakce, zastoupení v zahraničních institucích apod. Všechna tato opatření budou konzultována v příslušném oddělení ÚV KSČ.

Plán hlavních úkolů konsolidační politiky a opatření v ČSAV a program práce stranické skupiny presidia ČSAV na II. pololetí 1970 obsahuje tyto akce:

- Hodnocení konsolidačního procesu na úseku ČSAV a zásady výstavby strany v ČSAV září
- Návrh na jmenování ředitelů ústavů a pracovišť ČSAV v oblasti společenských věd a Ústavu jaderného výzkumu v Řeži září
- Návrh na jmenování vědeckých kolegií ČSAV září
- Zásady politiky strany na úseku vědy říjen
- Návrh státního plánu badatelského výzkumu na léta 1971–1975 říjen
- Hlavní akce na úseku vědy k 50. výročí založení KSČ říjen
- Program a zabezpečení podzimního valného shromáždění ČSAV říjen
- Návrh na zastoupení ČSAV v zahraničních institucích (Pugwash, ICSU apod.) říjen
- Návrh na jmenování předsedů redakčních rad vědeckých časopisů ČSAV listopad
- Zpráva o výsledku prověřování dosavadního zaměření a rozsahu pracovišť ČSAV s návrhy na případné úpravy v jejich struktuře a kádrovém obsazení listopad
- Zpráva o výsledcích prověrek věcného zaměření a struktury společenskovědních pracovišť, koncepce rozvoje sítě těchto pracovišť a řízení společenských věd listopad
- Zpráva o politické situaci ve vědeckých společnostech při ČSAV s návrhem na případná opatření listopad
- Návrh na uspořádání symposií a konferencí s mezinárodní účastí v ČSSR v roce 1971 prosinec
- Zpráva o průběhu uzavírání pracovních smluv s vědeckými pracovníky na pracovištích ČSAV prosinec
- Program práce stranické skupiny presidia ČSAV na I. pololetí 1971 prosinec
- Plán hlavních úkolů orgánů ČSAV na rok 1971 prosinec

SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 53, a.j. 94.

* Informace tvořila třetí přílohu podkladového materiálu předloženého jednání sekretariátu. Byla vypracována (z rozhodnutí 173. schůze předsednictva ÚV KSČ z 22. května 1970) J. Kožešníkem a B. Rosickým v součinnosti s oddělením školství, vědy a kultury ÚV KSČ. Sekretariátu ji předložil vedoucí oddělení J. Sedlák. Informace byla vzata se souhlasem na vědomí.

1971, 22. ledna, Praha. – Důvodová zpráva tajemníka ÚV KSČ Jana Fojtíka a usnesení předsednictva ÚV KSČ k 11. bodu jednání – Úprava kádrového pořádku v oblasti ČSAV a SAV.

Zdůvodnění návrhu a přehled dosavadního stavu

V dosavadním prozatímním kádrovém pořádku jsou uvedeny tyto funkce v oblasti vědy:

Předsednictvo ÚV KSČ

– schvaluje návrh na členy presidia ČSAV

Sekretariát ÚV KSČ

– schvaluje návrh na ředitele pracovišť ČSAV z oblasti společenských věd.

Další funkce uvedeny nebyly. V uplynulém období roku 1968 a začátkem roku 1969 ani nomenklatura nebyla po dohodě pravicového vedení strany a akademie dodržována. Teprve s nástupem nového vedení byla postupně nomenklatura obnovována a s postupem konsolidace dohodou oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ rozšiřována.

Přijetím novely zákona o Čs. akademii věd se změnilo postavení jednotlivých funkcí. V zájmu další konsolidace a uplatnění politického vlivu doporučuje oddělení školství, vědy a kultury ÚV KSČ spolu s politickoorganizačním oddělením ÚV KSČ rozšířit kádrový pořádek orgánů KSČ a KSS.

Předseda ČSAV je podle novely zákona o ČSAV jmenován prezidentem republiky. Z toho důvodu je vhodné, i vzhledem k významu této funkce, aby byl návrh schvalován plénem ÚV KSČ. Ostatní členové presidia jsou jmenováni vládou, právě tak jako noví členové akademie, a z toho důvodu přísluší, aby byli schvalováni předsednictvem ÚV KSČ. Protože předseda SAV, která je podle zákona organickou součástí ČSAV, je místopředsedou presidia ČSAV, bude vhodné, bude-li jeho návrh potvrzovat předsednictvo ÚV KSČ.

V dosavadním kádrovém pořádku sekretariát ÚV KSČ schvaluje návrh na jmenování ředitelů společenskovědních pracovišť ČSAV. Doporučuje se rozšířit to i na ředitele ostatních pracovišť ČSAV, neboť jde rovněž o významná a často mnohem větší pracoviště. V minulosti se osvědčilo předběžné projednávání závažných politických problémů práce presidia na stranické skupině. Doporučuje se tuto praxi nadále ponechat a vzhledem k tomu vedoucího stranické skupiny presidia ČSAV schvalovat v sekretariátu ÚV KSČ.

V akademii existuje ještě řada klíčových funkcí jmenovaných presidiem, jako jsou vedoucí redaktoři společenskovědních časopisů a časopisů širší

publicity ČSAV, předsedové vědeckých kolegií ČSAV a některé vedoucí funkce aparátu presidia. Doporučuje se, aby tyto funkce byly předkládány k vyjádření tajemníkovi ÚV KSČ.

Doporučuje se, aby obdobný kádrový pořádek přijal ÚV KSS v rámci SAV.

V pravomoci územních stranických orgánů by měli být zástupci ředitelů pracovišť, a sice krajských výborů, a v pravomoci okresních (obvodních) výborů by měli být vedoucí oddělení pracovišť a vedoucí kádrových odborů. Okresní (obvodní) výbory by se měly vyjadřovat též ke kandidátům při obhajobách doktorských dizertačních prací, neboť z nich vycházejí vedoucí pracovníci naší vědy. Toto vyjádření by obsahovalo politické zhodnocení kandidáta, které by bylo bráno komisí pro obhajoby vedle odborových posudků jako podklad pro udělení souhlasu ke konání obhajoby. Ostatní funkce by byly ponechány v pravomoci příslušných závodních organizací strany.

Tyto návrhy jsou výsledkem projednávání mezi odděleními školství, vědy a kultury ÚV KSČ, presidiem ČSAV, příslušnými odděleními byra ÚV KSČ a ÚV KSS a územních stranických orgánů.

Usnesení k bodu:

Úprava kádrového pořádku v oblasti ČSAV a SAV (s. J. Fojtík)

Usneseno:

I. souhlasí, aby kádrový pořádek ÚV KSČ v oblasti ČSAV a SAV byl upraven takto:

Předsednictvo ÚV KSČ

ponechat: – schvaluje návrh na jmenování členů presidia ČSAV

ponechat: – schvaluje návrh na jmenování předsedy ČSAV

doplnit: – schvaluje návrh na jmenování členů ČSAV

doplnit: – potvrzuje návrh na jmenování předsedy SAV

Sekretariát ÚV KSČ

změnit: – schvaluje návrh na jmenování ředitelů pracovišť ČSAV oblasti společenských věd

na: – schvaluje návrh na jmenování ředitelů vědeckých pracovišť ČSAV

ponechat: – schvaluje návrh na vedoucího stranické skupiny presidia ČSAV

doplnit: – schvaluje návrh na ředitele a šéfredaktora nakladatelství ČSAV

Tajemník ÚV KSČ

doplnit: – vyjadřuje se k návrhu na jmenování výkonných redaktorů společenskovedních časopisů ČSAV a časopisů ČSAV širší publicity

doplnit: – vyjadřuje se k návrhu na jmenování předsedů a místopředsedů vědeckých kolegií ČSAV

doplnit: – vyjadřuje se ke jmenování

a) ředitele sekretariátu presidia ČSAV

b) ředitele Ústřední správy pracovišť ČSAV

c) vedoucího odboru kádrové a personální práce;

II. ukládá

1. byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, aby zařadilo do svého kádrového pořádku v oblasti vědy tyto funkce:

– vyjadřuje se k návrhu na jmenování členů presidia ČSAV z českých zemí

– vyjadřuje se k návrhu na jmenování členů ČSAV z českých zemí

– vyjadřuje se k návrhu na jmenování ředitelů vědeckých pracovišť ČSAV z českých zemí

– vyjadřuje se k návrhu na ředitele a šéfredaktora nakladatelství ČSAV;

2. ÚV KSS, aby zařadil do svého kádrového pořádku v oblasti vědy tyto funkce:

Předsednictvo ÚV KSS

– schvaluje návrh na jmenování předsedy SAV

– schvaluje návrh na jmenování členů předsednictva SAV

– schvaluje návrh na jmenování členů SAV

– vyjadřuje se k návrhu na jmenování členů presidia ČSAV a členů ČSAV ze Slovenska

Sekretariát ÚV KSS

– schvaluje návrh na ředitele pracovišť SAV

– schvaluje návrh na předsedu stranické skupiny předsednictva SAV

– schvaluje návrh na ředitele sekretariátu předsednictva SAV

– schvaluje návrh na ředitele Ústřední správy pracovišť SAV

– schvaluje návrh na předsedy vědeckých kolegií SAV

– schvaluje návrh na zodpovědné redaktory společenských časopisů SAV

– vyjadřuje se k návrhu na jmenování ředitelů vědeckých pracovišť ČSAV a ředitele a šéfredaktora nakladatelství ČSAV ze Slovenska;

3. územním stranickým orgánům, aby zařadily do svého kádrového pořádku tyto funkce:

KV KSČ (MěstV KSČ Praha), KV KSS (MěstV KSS Bratislava)

– schvaluje návrhy na náměstky ředitelů pracovišť Akademie

OV KSČ, OV KSS

– schvaluje návrhy na vedoucí kádrových odborů pracovišť Akademie

- schvaluje návrhy na vedoucí oddělení pracovišť ČSAV
- vyjadřuje se ke kandidátu při obhajobě doktorské disertační práce.

Provede: s. G. Husák
s. J. Kempný
s. J. Lenárt
s. J. Fojtík

SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 150, a.j. 231.

14

1971, 9. září, Praha. – Informace předsedy komise prezidia ČSAV pro organizaci vědeckých společností při ČSAV Emila Hadače o „konsolidaci“ společností, předložená 21. zasedáním prezidia ČSAV.

Zpráva o výsledcích konsolidačního procesu
ve vědeckých společnostech při ČSAV k 31.8.1971

Presidium ČSAV uložilo usnesením z 10. zasedání 16.12.1970 vědeckým kolegiím ČSAV provést komplexní rozbor činnosti k nim příslušných vědeckých společností za léta 1968–1969, projednat podle výsledků s jejich předsednictvy potřebné úpravy v pracovních programech i personálním obsazení vedoucích orgánů a ověřit aktivitu dvou zástupců kolegia a případně je nově jmenovat. KOVS pak uložilo sledovat průběh těchto konsolidačních opatření, zhodnotit je a předložit presidiu ČSAV zprávu o výsledné situaci. – Předsedové vědeckých kolegií byli o cílech usnesení prezidia, o závažnosti tohoto úkolu a o zásadách postupu informováni na zvláštní poradě náměstkem generálního sekretáře ČSAV členem korespondentem Vladimírem Landou. – Lze konstatovat, že vědecká kolegia přistupovala k daným úkolům pozorně a odpovědně; některá utvořila za tím účelem i zvláštní komise, které svou informovaností a pohotovostí značně přispěly k odpovědnému řešení vyplývajících problémů.

KOVS celý průběh této akce soustavně sledovala, opatřovala chybějící podklady a poskytovala potřebné informace, urgovala vážnoucí případy a v případech složitějších se její členové v dohodě s kolegií účastnili konkrétních jednání.

Na základě údajů a podkladů, získaných z kolegií i společností lze důsledky nesprávných tendencí z let 1968–1969 charakterizovat v podstatě takto:

Z počátku se projevila obecná a živelná snaha po vytváření společnosti pro úzké specializace, ať již zakládáním nových či dělením dosavadních, často bez hlubšího uvážení účelnosti této atomizace i hledisek hospodárnosti.

– Organizační kázeň se ve společnostech značně uvolnila: jen výjimečně byly konzultovány kandidátky výborů nebo kooptace nových funkcionářů s vědeckými kolegií, v některých společnostech, zejména ve společnostech s obecným zaměřením byl prováděn nekriticky široký nábor členů bez odpovědného zkoumání jejich odborného a politického profilu. Značný počet společností vyžadoval uvolnění dohlédací funkce Akademie, již by byla podle těchto představ zůstala jen povinnost finančního zabezpečení; jedna společnost (JČMF) se dokonce obrátila s dopisem na ostatní společnosti, v němž v tomto ohledu ostře a nevěcně kritizovala Akademii.

Je přirozené, že nehlouběji byly škodlivými vlivy zasaženy společnosti z oblastí některých společenských věd (sociologie, historie, politické vědy, ekonomie ap.). V několika případech došlo dokonce k zasahování do otázek, jež jsou věcí státní politiky (např. dopis velvyslanectví NDR proti vystoupení prof. Hagera na kongresu filosofů v Berlíně, politování nad vyloučením polských profesorů z vysokoškolských působišť – Čs. společnost sociologická). Také v zahraničních stycích docházelo k chybné politice. Na úkor živých a plodných styků s SSSR a socialistickými zeměmi byly nekriticky favorizovány kapitalistické státy. Byla např. nadměrnému počtu účastníků umožněna účast (120 osob) na celoevropském kongresu Federace evropských biochemických společností (FEBF) v Madridu v r. 1969, byli zváni často zahraniční hosté, kteří neznamenali vážný vědecký přínos.

– Společnosti nevystupovaly dost rozhodně vůči svým funkcionářům nebo členům, kteří zaujímalí, ať v rámci společností či ve veřejném životě, nesprávná stanoviska a nemarxisticky interpretovali politické procesy. Otálely často s vyvozením důsledků vůči těm, jejichž pobyt v zahraničí již nebylo možno pokládat za legální. Jako nedostatek je nutno hodnotit i to, že některé společnosti, zvláště ty, jež jsou úzce spjaty se společenskou problematikou, zůstaly ještě dlouho po nastoupení nového vedení KSČ v pasivitě.

Naproti tomu lze kladně hodnotit skutečnost, že i ve společnostech, v nichž se projevil nesprávné politické tendence, nebyly z nich vyplývající pravicové akce spontánním proudem a neměly oporu v široké členské bázi, nýbrž byly organizovány pouze jednotlivými funkcionáři či úzkými skupinami funkcionářů nebo členů, již se tak snažili uplatnit své chybné postoje.

KOVS ve svém bývalém složení s žádnými takovými vystoupeními a akcemi nesouhlasila, na svých tehdejších dvou aktivech se zástupci společností se snažila převést zájem o konstruktivní a reálný přístup k vlastním úkolům

společností, leč neměla dosti síly a autority, aby mohla vývoj ve společnos-
tech účinněji usměrňovat. V souvislosti s tím nutno ovšem přiznat, že v to-
to směru ani zvláštní aktivitu nevyvíjela.

V zájmu konsolidace společností se kolegia soustředila na tyto konkrétní
otázky:

- provedla rozbor práce společností v krizových letech, zhodnotila jej a do-
hodla s vedením společností směr a náplň práce;
- na základě hodnocení minulé činnosti projednala se společnostmi změny
v celém složení výborů nebo osob v jednotlivých funkcích cestou odstou-
pení dosavadních a kooptací nových vhodných pracovníků;
- nově jmenovala do vedení každé společnosti své dva zástupce;
- zvážila otázku účelnosti jednotlivých společností.

Výsledkem hodnocení byly pak tyto změny:

1. zcela nový výbor byl vytvořen ještě před shora uvedeným usnesením
presidia ČSAV v Čs. společnosti sociologické;
2. rezignovaly ústřední výbory a vědecká kolegia jmenovala přípravné vý-
bory v těchto společnostech:
  - Čs. společnosti mikrobiologické
  - Čs. společnosti ekonomické
  - Čs. společnosti pedagogické
  - Čs. společnosti psychologické
  - Čs. společnosti historické
  - Čs. společnosti pro dějiny věd a techniky;
3. k zastavení činnosti v bývalé organizační formě a k návrhu kandidátky
nového výboru při tematickém rozšíření pracovní náplně došlo u České
společnosti estetické;
4. ke změně v některé z vedoucích funkcí (předsedy, místopředsedů, vě-
deckého tajemníka) došlo, případně je již projednáno provedení změny
v těchto společnostech:
  - Čs. společnosti biochemické
  - Čs. společnosti demografické
  - Čs. společnosti zeměpisné
  - Kruhu moderních filologů
  - Čs. společnosti orientalistické
  - České společnosti pro politickou vědu;
5. v následných společnostech nebyl shledán okamžitý důvod k zásadním
změnám ve vedení:
  - Čs. společnosti antropologické
  - Čs. společnosti archeologické
  - Čs. společnosti astronomické

- Čs. společnosti bioklimatologické
- Čs. společnosti biologické
- Čs. společnosti botanické
- Čs. společnosti entomologické
- Jednotě filosofické
- Čs. společnosti histo- a cytochemické
- Čs. společnosti chemické
- Jazykovědném sdružení
- Čs. společnosti pro vědeckou kinematografii
- Jednotě klasických filologů
- Čs. společnosti kybernetické
- Čs. společnosti limnologické
- Literárněvědné společnosti
- Jednotně čs. matematiků a fyziků
- Čs. společnosti pro mechaniku
- Čs. společnosti meteorologické
- Čs. společnosti pro mezinárodní právo
- Čs. společnosti pro mineralogii a geologii
- Čs. společnosti pro mykologii
- Národopisné společnosti československé
- Čs. společnosti pro nauku o kovech
- Čs. společnosti parazitologické
- Čs. společnosti spektroskopické
- Čs. společnosti pro vědy zemědělské, lesnické, veterinární
a potravinářské
- Čs. společnosti zoologické

Příslušná jednání a změny proběhly většinou bez zvláštních potíží. Vý-
jimkou byly jen ojedinělé případy (Čs. společnost pro dějiny věd a techniky,
Čs. zeměpisná společnost), kde odvolaní pracovníci s postupem nesouhlasili.

Ve smyslu citovaného usnesení presidia ČSAV byli zaměstnanci vědec-
kých společností převedeni do evidence odboru pro kádrovou a personální
práci ÚSPA ČSAV a provedeny s nimi podle příslušného usnesení vlády RČS
pracovní-politické pohovory.

KOVS na základě shromážděných podkladů soudí, že úkol konsolidace
ve společnostech byl v podstatě splněn.

- Společnosti jsou dnes vesměs schopny plnit své úkoly a postupně organi-
zovat zlepšování své činnosti. V současném stavu představují základnu, jež
má předpoklady, aby bylo společností ještě účelněji využíváno při rozvoji
a popularizaci naší vědy. Kladem dosavadního průběhu konsolidačního pro-
cesu ve společnostech, jenž se uplatní i v další práci, je vytvoření úzkých

a přímých vztahů mezi vědeckými kolegií a vědeckými společnostmi a zároveň mezi KOVS, kolegií a společnostmi. Celý průběh podnítil pak první diferenciaci názorů na závažné otázky rozvoje a řízení vědy.

KOVS na základě podrobného hodnocení soudí, že existence dosavadních společností je účelná a že by nebylo vhodné tuto již vžitou složku našeho vědeckého života rušit.

– Je však třeba ještě uvážit účelnost samostatné existence některých úzce specializovaných společností a v této souvislosti je rovněž nutno dořešit otázku postavení a začlenění Československé společnosti pro politické vědy a připravované Československé společnosti pro národnostní otázky a schválit změnu, resp. rozšíření pracovní náplně Československé společnosti pro estetiku.

KOVS je si vědoma toho, že dosavadní výsledky konsolidace vědeckých společností představují zatím jen první stupeň v aktivním řízení společností a jejich koncentrace na nejzávažnější úkoly. V další práci bude nutno zaostřit pozornost především na tyto otázky:

1. změny, uskutečněné v dosavadních výborech, představují vyřešení jen nejzávažnějších kádrových otázek. Je proto nezbytné provést nejpozději v jarním období 1972 ve všech vědeckých společnostech řádné volby. Zároveň je nutno zajistit, aby složení výborů odpovídalo odborným i politickým požadavkům a – pokud nedojde k zásadním změnám v koncepci stanov – aby byla v ústředních výborech zaručena odpovídající účast slovenských zástupců;
2. v zájmu skončení dlouhotrvajícího provizoria je nutno společně s orgány SAV dořešit úpravu vzájemných vztahů společností při ČSAV a SAV a v dohodě s ministerstvy vnitra vypracovat konečné znění stanov. Ve stanovách je nutno jasně zabezpečit ingerenci akademií na činnost a tedy i na složení vedoucích orgánů společností;
3. za účelem dosažení těsnější návaznosti vědeckých společností při ČSAV na pracovníky z praxe bude prospěšné vytvořit užší vztah jak mezi KOVS a Ústřední radou čs. vědeckotechnické společnosti, tak mezi společnostmi při ČSAV a vědeckotechnickými společnostmi;
4. z dřívější doby zůstává nedokončeno jednání o vzniku několika společností, jež byly presidiem ČSAV již schváleny, leč nebyl dosud udělen souhlas státní správy k jejich ustavení, popř. jež byly zatím schváleny jen presidiem ČSAV:
na základě usnesení presidia ČSAV byly již ministerstvu vnitra ČSR předloženy ke schválení

Česká ekologická společnost
Společnost pro studium národnostních otázek

Česká společnost pro politickou vědu
zatím jen presidiem ČSAV schváleny
Čs. společnost pro elektronovou mikroskopii
Čs. společnost pro výživu.

Všemi těmito úkoly se bude KOVS v příštím období zabývat. Úkolem vědeckých kolegií bude pak i nadále věnovat soustavnou pozornost zaměření práce společností a vhodnému obsazování funkcí v jejich vedení.

AAV ČR, dílčí fond Presidium ČSAV, k. 44.

15

1972, 4. července, Praha. – Informace předsedy ČSAV Jaroslava Kožešníka pro sekretariát ÚV KSČ o činnosti „kádrových útvarů“ Akademie a personálních opatřeních v ČSAV.*

Analýza kádrové práce v Československé akademii věd

V ČSAV bylo nutné po období let 1968–1969 přistoupit od základu k zajišťování kádrové práce předně organizováním kádrových útvarů a zajišťováním podkladových kádrových materiálů vzhledem k tomu, že kádrové útvary byly v presidiu ČSAV i na pracovištích zrušeny usnesením presidia ČSAV ze dne 3.9.1968 a 11.9.1968 a kádrové materiály likvidovány na podkladě usnesení presidia ČSAV z 2.9.1968 – viz článek dr. Macha ve Zprávách ČSAV č. 8 z r. 1968 a zápisy ze svědeckých výpovědí v průběhu šetření. Likvidace byla provedena u kádrových materiálů v presidiu a na některých pracovištích (Ústavu pro jaderný výzkum, Filosofickém ústavu, Ústavu státu a práva, Ústavu pro českou literaturu, u pracovišť matematicko-fyzikálních věd a dalších pracovišť) dokonce spálením (viz záznam z disciplinárního řízení s bývalým hlavním vědeckým sekretářem členem korespondentem ČSAV J. Pluharem, který je uložen na ÚV KSČ).

Předkládanou zprávou se podává informace o:

1. zajištění obnovení kádrových útvarů v ČSAV
2. činnosti kádrových útvarů presidia ČSAV
3. výsledcích kádrové činnosti v ČSAV za období od poloviny roku 1970

Ad 1. Obnovení kádrových útvarů ČSAV

S organizováním kádrového útvaru při presidiu ČSAV bylo započato v lednu 1970 a tímto úkolem pověřen s. František Kulhavý. Usnesení 2. za-

sedání presidia ČSAV ze dne 25. června 1970 byl zřízen odbor pro kádrovou a personální práci při presidiu ČSAV, organizačně včleněn do Ústřední správy pracovišť ČSAV a podřízen generálnímu sekretáři ČSAV.

K 1.7.1970 byl zmíněný kádrový útvar vybudován o celkovém počtu 14 pracovníků, včetně 8 pracovníků v oddělení výchovy.

Od doby zřízení jmenovaného útvaru presidia ČSAV bylo současně přikročeno k organizování kádrových útvarů pracovišť ČSAV, které byly postupně od 1.4.1971 zřizovány a k 31.12.1971 ustaveny a obsazeny. 6 kádrových útvarů zajišťuje kádrovou činnost pro všechna pracoviště ČSAV. Jsou to níže uvedené kádrové útvary:

1. Kádrový útvar společných pracovišť – pro 10 pracovišť (2 pracovníci)
2. Kádrový útvar společenskovedních pracovišť – pro 16 pracovišť (3 pracovníci)
3. Kádrový útvar matematicko-fyzikálních a technických věd – pro 18 pracovišť (3 pracovníci)
4. Kádrový útvar biologicko-lékařských věd – pro 15 pracovišť (3 pracovníci)
5. Kádrový útvar chemických věd – pro 7 pracovišť (2 pracovníci)
6. Kádrový útvar pro pracoviště v Brně – pro 9 pracovišť + pobočky (2 pracovníci)

Zajištění kádrové práce na pracovištích pouze 6 kádrovými útvary bylo provedeno v souvislosti s nutností nezvyšování administrativně řídicího aparátu a v souvislosti s předpokladem snadnějšího zajištění jednotnosti v praktickém provádění kádrové politiky. Kádrové a personální útvary pracovišť jsou věcně podřízeny vedoucímu kádrového a personálního odboru presidia ČSAV.

Ad 2. Činnost kádrového a personálního útvaru presidia ČSAV od jeho ustavení, tj. od 1.7.1970

Činnost kádrového a personálního odboru presidia ČSAV se soustředila od 1.7.1970 na zajišťování pracovníků pro kádrový odbor presidia a kádrové útvary pracovišť ČSAV, na zajištění nových kádrových dotazníků, životopisů a všech kádrových materiálů pro členy ČSAV, pro vědecké pracovníky ČSAV, na instruktážní zajištění pracovních a politických pohovorů (podle vl. usnesení č. 202 z 27.8.1970) a na přímou pomoc pracovištím při zajištění těchto pohovorů, na prověrku návrhů termínovaných pracovních smluv se všemi vědeckými pracovníky. Značný objem práce byl věnován výběru a přípravě kádrových materiálů pro návrhy nových ředitelů pracovišť ČSAV, nových členů ČSAV, za úzké spolupráce s příslušnými stranickými organizacemi a stranickými orgány až po ÚV KSČ.

Při své činnosti vychází kádrový a personální odbor ČSAV ze směrnice ÚV KSČ ke kádrové práci ze 6.11.1970 a z usnesení vlády ČSSR č. 75 ze dne 25.2.1971. V současné době byly vydány směrnice (metodické pokyny) pro kádrovou práci v ČSAV, projednané s oddělením školství a vědy ÚV KSČ a konzultované i se SAV a vycházející důsledně z výše citovaných usnesení.

V praktickém provádění kádrové práce spolupracuje generální sekretář ČSAV a ředitel odboru pro kádrovou a personální práci se stranickými orgány, předně s oddělením školství a vědy ÚV KSČ, s městským a krajskými výbory strany, obvodními a okresními výbory KSČ i se stranickými organizacemi pracovišť ČSAV, a dbá, aby tato spolupráce byla na příslušné úrovni i s pracovníky kádrových útvarů ČSAV.

Ad 3. Výsledky kádrové práce v ČSAV od 1.7.1970

Výsledky kádrové práce v ČSAV od 1.7.1970 do dnešního období je možné zaznamenat:

- a) v obnoveném zpracování kádrových materiálů pro nomenklaturní kádry předsednictva, sekretariátu a tajemníka ÚV KSČ (kádrovým útvarem presidia ČSAV),
- b) v obnoveném zpracování kádrových materiálů pro nomenklaturní kádry městských, krajských a obvodních a okresních výborů KSČ (v kádrových útvarech pracovišť ČSAV),
- c) v obnoveném zpracování kádrových materiálů pro nomenklaturní kádry základních organizací KSČ (v kádrových útvarech pracovišť ČSAV),
- d) v instruktážní, metodické a realizační pomoci pracovištím při provádění pracovního a politického hodnocení nestraníků a příslušníků jiných politických stran,
- e) v usměrňování, posuzování a konzultacích se stranickými orgány a organizacemi návrhů na termínované pracovní smlouvy se všemi vědeckými pracovníky ČSAV,
- f) ve vypracování návrhů na jmenování nových ředitelů pracovišť ČSAV,
- g) ve vypracování návrhů na jmenování nových a odvolání bývalých členů ČSAV,
- h) ve vypracování návrhu na odnětí státních vyznamenání,
- ch) ve vypracování návrhů na jmenování nových zástupců ředitelů, vědeckých tajemníků a vedoucích oddělení pracovišť ČSAV pro územní orgány ČSAV,
- i) ve vypracování návrhů na jmenování nových členů vědeckých kolegií ČSAV,
- j) v provedení pracovních a politických pohovorů se zaměstnanci vědeckých společností ČSAV,

- k) v přípravě kádrových rezerv v ČSAV pro nomenklaturní funkce ÚV KSČ,
- l) v případě kádrových rezerv pracovišť ČSAV pro nomenklaturní funkce územních orgánů KSČ,
- m) v kádrovém výběru pro dlouhodobé studijní pobyty v SSSR (aspiranti a doktorandi) za účelem perspektivních kádrových rezerv pro ČSAV.

Pokud se týká znovuzískání a obnovení kádrových materiálů, jsou zpracovány nejnnutnější podklady pro všechny nomenklaturní kádry ÚV KSČ. Kádrové materiály pracovníků pracovišť se postupně získávají a zpracovávají a je předpoklad pro ukončení získání nejnnutnějších kádrových materiálů pro všechny pracovníky pracovišť ČSAV v nomenklatuře územních orgánů do 30. května 1972.

Pracovní a politické hodnocení nestraníků a příslušníků jiných politických stran bylo ukončeno ke konci r. 1970, kromě Ústavu jaderného výzkumu, kde byly pohovory skončeny až ke konci r. 1971 za pomoci kádrového a personálního odboru ČSAV a vyšších stranických orgánů, včetně ÚV KSČ.

Výsledků pracovního a politického hodnocení nestraníků bylo využito k očištění ústředního orgánu ČSAV i pracovišť ČSAV od lidí, kteří neskýtají záruku ke správnému zabezpečování politiky strany a vlády. Současně podaly pohovory přehled o nesprávných politických postojích značné části pracovníků ČSAV a o jejich politické pasivitě. Naznačily však také možnosti pro získání většiny pracovníků pro hájení politiky strany a pro plnění konkrétních úkolů.

Ze zmíněných poznatků vyplývají pro další práci s nestraníky tyto úkoly:

1. zvýšit nároky na politickou úroveň pracovníků přijímaných do pracovního poměru v celé ČSAV;
2. zabezpečit komplexně politickovýchovné působení ze strany vedoucích pracovníků a ideologickou výchovu pracovníků považovat za nedílnou součást řídicí činnosti vedoucích pracovníků; plnění tohoto úkolu brát důsledně v úvahu při hodnocení činnosti vedoucích pracovníků;
3. podchytit, udržet a dále rozvíjet občanskou aktivitu, která se projevila při pohovorech, k tomu vytvářet příznivé podmínky ve spolupráci se společenskými a stranickými organizacemi;
4. pokračovat v přesvědčování nestraníků a získávat je plně pro vzájemnou spolupráci a pro politiku KSČ;
5. vyhledávat schopné pracovníky z řad bezpartijních, především mladé lidi, a pečovat o jejich další rozvoj;
6. zajistit, aby se kádrová práce stala nedílnou součástí každé řídicí činnosti v ČSAV;

7. i do budoucna považovat pohovory při služebním a politickém hodnocení nestraníků a příslušníků jiných politických stran za trvalou politickovýchovnou metodu práce.

Přehled o počtu pohovorů a rozsahu pohovorů s nestraníky a příslušníky jiných politických stran

Celkově byl pohovor proveden s 43 členy ČSAV politicky neorganizovanými a 16 členy SAV.

Výsledek všech pohovorů byl kladný.

Podle pracovišť proběhly pohovory členů ČSAV takto:

Pohovory před komisí ČSAV	35 členů ČSAV 16 členů SAV
Pohovory před komisí vysokých škol	8 členů koresp. ČSAV

Pohovorová komise ČSAV v závěru posoudila podrobně chování i postoje členů ČSAV, kteří se nemohli pohovorů osobně zúčastnit, a všech 15 doporučila, aby jim bylo členství v ČSAV nadále ponecháno.

Výsledek pohovorů na pracovištích ČSAV

Celkem uskutečněno	11 576 pohovorů,
z toho	2 686 v SAV
Výsledek pohovorů vyzněl jednoznačně kladně u	11 207 pracovníků ČSAV
z toho	2 576 pracovníků SAV
V důsledku nesprávných postojů pracovníků nebo jejich neodpovídající politicko-odborné kvalifikaci bylo převedeno na nižší funkci	107 pracovníků ČSAV
z toho	64 pracovníků SAV
Pracovní poměr rozváznán dohodou u	94 pracovníků ČSAV
z toho	23 pracovníků SAV
Pracovní poměr zrušen výpovědí u	26 pracovníků ČSAV
z toho	11 pracovníků SAV
Časově omezená pracovní smlouva s vědeckými pracovníky (smlouva do jednoho roku) uzavřena u	142 pracovníků ČSAV
z toho	12 pracovníků SAV

U členů KSČ se vycházelo z poznatků získaných při pohovorech k výměně členských legitimací.

Celkově v roce 1968–1971 odešlo z ČSAV pracovníků:

	1968–1971	r. 1971	
	ČSAV bez SAV	ČSAV	z toho SAV
vědeckých	661	183	38
odborných	1536	690	235
admin.	362	140	36
ostatních	1229	621	117
celkem	3788	1634	426

Důvody rozvázání pracovního poměru:

	1968–1971	r. 1971	
	ČSAV bez SAV	ČSAV	z toho SAV
na základě komplexního hodnocení	199	114	15
pracovní	138	186	73
reorganizace	241	148	58
důchod	524	207	42
úmrtí	115	53	3
emigrace	585	43	5
jiné	1986	883	230
celkem	3788	1634	426

Uzavírání termínovaných pracovních smluv s vědeckými pracovníky

Na základě zákonného opatření Federálního shromáždění ze dne 19.3.1970 čj. 26 Sb. a v souladu s tím vydané směrnice presidia č. 3/70 schválené na 4. zasedání presidia ČSAV dne 17.7.1970 bylo přikročeno v ČSAV k sjednávání pracovního poměru s vědeckými pracovníky na časově omezenou lhůtu, nejdéle na 4 roky. Potvrzováním termínovaných pracovních smluv s vědeckými pracovníky byl presidiem ČSAV pověřen generální sekretář.

Toto opatření zajišťuje trvalé politické i pracovní hodnocení vědeckých pracovníků a tím přispívá ke zkvalitnění činnosti celé ČSAV. Současně v dané etapě přispělo rovněž k očistě ČSAV od protisocialistických a protisovětských sil.

Základním podkladem pro první uzavření smlouvy byly výsledky stranických pohovorů a závěry pracovních a politických hodnocení nestraníků a příslušníků jiných politických stran podle usnesení vlády ČSSR č. 202/70.

Zajišťováním uzavírání termínovaných smluv pověřilo presidium generálního sekretáře ČSAV člena korespondenta K. Frimla, který prostřednictvím Ústřední správy pracovišť ČSAV (ÚSPA), zejména kádrového odboru, zajistil nejprve řadu instrukcí zodpovědných pracovníků pracovišť ČSAV.

Úroveň celého průběhu uzavření první termínované smlouvy s každým vědeckým pracovníkem byla různá. Souviselo to především se stupněm politické konsolidace příslušného pracoviště, politické pevnosti vedení pracoviště i stavem konsolidace příslušné stranické organizace.

Proto bylo nutno všechny návrhy termínovaných pracovních smluv zasílané generálnímu sekretáři podrobně kontrolovat. V řadě případů byla nutná konzultace se stranickou organizací pracoviště i s jeho vedením. Značný počet smluv (cca 19 %) bylo nutno vrátit k přepracování s ohledem na nesprávně stanovený termín. Teprve takto vyjasněné případy byly předkládány ke konečnému odsouhlasení generálnímu sekretáři.

Vzhledem k závažnosti celé akce bylo nutno také přistoupit ke konzultaci navrhovaných smluv před jejich odesláním v oddělení vědy a školství na ÚV KSČ. Některé případy byly konzultovány i s OV KSČ.

Velice kritická byla situace v Ústavu jaderného výzkumu, kde došlo k přerušování hodnocení pracovníků, a proto celou akci bylo možno uzavřít jedině s pomocí vyšších stranických orgánů OV KSČ, KV KSČ a oddělení vědy a školství ÚV KSČ a vedení akademie.

Celá akce uzavření první smlouvy s pracovníky byla zakončena dne 30.9.1971 v termínu schváleném na 20. zasedání presidia ČSAV dne 8.9.1971.

Z přehledu v příloze je vidět, že akce proběhla diferencovaně podle stupně politického narušení pracoviště. Nejvýrazněji se to promítlo na pracovištích společenskovedních oborů, kde i požadavek politické kvalifikace je vyhraněnější a v důsledku toho je zde i vyšší procento uzavřených krátkodobých smluv do jednoho roku. Rovněž se to projevilo v Ústavu jazyků a literatury, v Ústavu pro českou literaturu a Orientálním ústavu a rovněž značný počet smluv do jednoho roku byl uzavřen v Ústavu československých a světových dějin a ve Filosofickém ústavu. V těchto ústavech počet smluv do jednoho roku byl uzavřen u cca 54 % pracovníků.

Na pracovištích přírodních a technických věd hlouběji zasažených vlivem pravicového oportunismu byly krátkodobé smlouvy uzavřeny přibližně u 16 % pracovníků.

Celkově je možno říci, že zodpovědnost, s kterou v ČSAV bylo přikročeno k uzavírání termínovaných smluv, měla svůj výsledek v tom, že celá akce přispěla k politickému i pracovnímu posílení pracovišť.

Uzavírání termínovaných smluv probíhá jako trvalý úkol dále. Je to jednak obnovování končících termínovaných smluv, jednak uzavírání smluv s novými pracovníky ČSAV. Vychází se přitom ze zásady, že pracovníci, kteří mají lhůtu termínované smlouvy kratší nežli jeden rok, odejdou z ČSAV.

Ke jmenování nových ředitelů a vedoucích pracovišť ČSAV byly zpracovány a předloženy k 31.3.1972 návrhy ÚV KSČ na 52 ředitelů a 10 vedoucích pracovišť ČSAV a zbývá předložit 7 návrhů. K 31.3.1972 bylo schváleno sekretariátem ÚV KSČ 40 ředitelů a vedoucích pracovišť ČSAV, kteří se ujali již své funkce.

Z členství v ČSAV bylo předloženo ÚV KSČ k odvolání a schválení 11 návrhů nezákonných emigrantů, u všech bylo již členství zrušeno. Další žádoucí případy na odvolání z důvodů politických jsou zvažovány a připravovány.

Ke jmenování novými členy ČSAV z řad mladších politicky i vědecky fundovaných pracovníků byly připraveny a schváleny předsednictvem ÚV KSČ a vládou ČSSR v únoru 1972 návrhy na 14 členů korespondentů ČSAV a na 5 členů korespondentů ČSAV ke jmenování akademiky.

Seznamy kádrových rezerv pro všechny nomenklaturní stupně se v současné době zpracovávají s předpokladem vypracování prvního kádrového programu a perspektivního plánu výchovy v ČSAV do 31.3.1972 (který bude v průběhu roku 1972 ještě dále zpřesňován ve smyslu zásad vydaných stranickými orgány).

Přehled o počtu uzavřených termínovaných pracovních smluv s vědeckými pracovníky ČSAV a SAV**

	Celkem předloženo	Celkem uzavřeno	Z toho na dobu (roky)					
			1/4	1/2	1	2	3	4
ČSAV+SAV	2719	2719	34	41	197	404	271	1772
ČSAV	1996	1996	29	36	190	369	241	1131
SAV	723	723	5	5	7	35	30	641

SÚA, ÚV KSČ – sekretariát, sv. 27, a.j. 44.

* Informace tvořila přílohu III/c podkladového materiálu pro schůzi sekretariátu k bodu 2 – Informace o kontrole plnění usnesení předsednictva ÚV KSČ o kádrové a personální práci na ministerstvech školství ČSR a SSR, na vysokých školách v ČSSR a v ČSAV.

** Kromě této tabulky obsahovala informace devět stran detailních údajů podle jednotlivých pracovišť Akademie. Vzhledem k charakteru publikace je neotiskujeme.

Přehled o kvalifikační a politické struktuře společenskovedných pracovišť Československé akademie věd – stav k 15. lednu 1974 *

Pracoviště	Pracovníci celkem		KSC		Bezpartijní		Vyškrtnutí		Vyloučení										
	Celk.	Ost.	Věd.	Odb.	Celk.	Ost.	Celk.	Ost.	Celk.	Ost.									
Ústav Archeologický ústav	176	34	35	6	3	2	1	156	22	100	34	11	8	3	-	2	0	2	-
Ústav pro českou a svět. literaturu	113	42	59	15	13	1	1	72	16	46	10	25	13	11	1	-	-	-	-
Ústav teorie a dějin umění	78	34	35	9	8	-	-	60	20	31	9	8	5	3	-	2	1	1	-
Pedagogický ústav	69	20	21	28	11	5	4	50	9	15	26	7	5	2	-	1	1	-	-
Ústav československých a svět. dějin	90	17	63	10	12	5	7	66	9	48	9	9	1	7	1	3	2	1	-
Ústav pro jazyk český	99	29	42	28	8	4	2	75	18	32	25	8	3	4	1	8	4	4	-
Orientální ústav	84	27	35	22	12	5	6	59	20	19	20	11	2	8	1	2	-	2	-
Ústav státu a práva	70	21	21	28	16	10	5	38	4	11	23	14	7	3	4	2	-	2	-
Psychologický ústav	45	7	15	23	8	3	4	33	2	11	22	2	1	-	1	2	1	-	1
Československo-sovětský institut	66	14	43	9	17	10	7	32	-	23	9	17	4	13	-	-	-	-	-
Ústav pro etnografii a folkloristiku	38	15	18	5	4	3	1	26	7	14	5	6	5	1	-	1	-	1	-
Kabinet cizích jazyků	74	11	49	14	11	2	8	52	6	33	13	11	3	8	-	-	-	-	-
Kabinet pro studia řecká, římská a latin.	33	17	6	10	3	3	-	27	12	5	10	3	2	1	-	-	-	-	-
Ústav pro filosofii a sociologii	182	53	61	68	52	33	8	96	5	38	53	30	12	14	4	4	3	1	-
Ekonomický ústav	217	69	66	82	52	32	23	125	24	28	73	29	12	15	2	1	1	-	-
Slezský ústav	38	10	8	20	5	2	2	22	3	4	15	6	2	-	4	5	3	2	-
Celkem	1472	420	649	403	250	141	80	989	177	458	354	197	85	93	19	33	16	16	1

pokračování tabulky z předchozí strany

Detašovaná pracoviště	Pracovníci celkem		KSC		Bezpartijní		Vyškrtnutí		Vyloučení										
	Celk.	Ost.	Věd.	Odb.	Celk.	Ost.	Celk.	Ost.	Celk.	Ost.									
Brno	85	19	37	29	9	5	2	73/1	12/1	34	27	2	1	1	-	-	-	-	-
Archeologický ústav	12	6	6	-	2	2	-	4	-	4	-	5	4	1	-	1	-	-	-
Ústav pro českou a svět. literaturu	13	4	8	1	5	4	1	8	-	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Ústav československých a svět. dějin	11	6	3	2	1	1	-	7/1	3/1	2	2	1	1	-	-	1	-	1	-
Ústav pro jazyk český	15	4	9	2	1	1	-	13	3	8	2	1	-	1	-	-	-	-	-
Psychologická laboratoř	7	5	1	1	1	1	-	6	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Československo-sovětský institut	14	4	9	1	2	1	1	12	3	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Ústav pro etnografii a folkloristiku	13	6	5	2	-	-	-	12	5	5	2	1	1	-	-	-	-	-	-
Kabinet cizích jazyků	9	3	6	-	2/2	2	2	4	1	3	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Ústav vědeckého ateismu	1472	420	649	403	250	141	80	989	177	458	354	197	85	93	19	33	16	16	1
Celkem	1651	477	733	441	273	158	86	1128	208	530	390	208	92	97	19	35	16	18	1
CELKEM					/2		31	/2	/2										

Pozn.: / = jinostanici

SÚA, ÚV KSC – předsednictvo, sv. 113, a.j. 115.

* Tabulka byla přílohou zprávy tajemníka ÚV KSC Jana Fojtíka o postavení a úkolech společenských věd v ČSSR.

JMENNÝ REJSTŘÍK

A

Amort Čestmír, 36

B

Bačkovský Jindřich, 57, 59

Balaš Ján, 70

Bartoš Jaromír, 47, 48

Battěk Rudolf, 39, 51

Bažant Vladimír, 60, 61

Běhalová Květa, 19, 57

Beránek Karel, 45

Biřák Vasil, 36, 39, 40, 109–112

Blaškovič Dionýz, 20, 69

Bodnár Ján, 47, 48

Boháček Miroslav, 13

Bolina Jan, 57

Brett Vladimír, 45, 100

Brod Jan, 115

Bumba Václav, 70

C

Cirbes Vladimír, 45

Císař Čestmír, 121

Cvekl Jiří, 115

Č

Čáda František, ml., 13

Čepěk Ladislav, 20, 21, 60, 61

Černík Oldřich, 37, 40, 110, 111, 117

Černý Václav, 13, 19, 34

Červoněnko S. V., 104

D

David-Fox Michael, 8

Dobiáš Josef, 47

Dokulil Miloš, 61, 62

Dolejší Antonín, 45

Dubček Alexander, 18, 22, 24, 32, 37,
121

F

Filip Jan, 20, 47, 117

Filipec Jindřich, 44, 47, 48

Filkorn Vojtech, 20, 45, 47, 48, 59

Fojtík Jan, 44, 58, 74, 123, 126

Friml Karel, 59, 62, 137

G

Galla Karel, 45, 47, 49, 114

Gažo Ján, 70

Gerloch Vladimír 45

Gosiorovský Miloš, 47

Graus František, 16, 42, 58, 67

Grösser Josef, 34

Grygar Radoslav, 57

Guttman Arnošt, 115

H

Hadač Emil, 33, 67, 100, 126

Hager Kurt, 127

Hájek Jiří, 23, 34, 44, 64, 116

Hanes Dalibor, 119

Hašek Milan, 17, 116

Heller Bedřich, 59
Herout Vlastimil, 60, 61, 71
Hodek Antonín, 47–49, 62
Holotfk Ludovít, 47, 70
Holub Miroslav, 115
Horák Jiří, 47
Hořejší Jroslav, 71
Hrbek Jaromír, 71, 100
Hrozičnik Jozef, 45
Hruškovič Miroslav, 41, 110
Hrůza Ivan, 47, 48, 114
Hrůzová J., 100
Hrzal Ladislav, 47, 48
Hůrka J., 39
Husák Gustáv, 32, 52, 53, 75, 97, 98, 126
Hýbl Josef, 57
Hůbl Milan, 66

I

Isačenko Alexandr V., 42, 58

J

Janouch František, 64
Javůrek Zdeněk, 47, 49
Jägerman Stanislav, 47, 49
Jech Jaromír, 47, 48
Jerie Jan, 71
Jodl Miroslav, 116

K

Kaláb Miloš, 50
Kára Karel, 47, 48
Karamitov Ivan, 38, 103, 107
Karpfel Zdeněk, 71
Katětov Miroslav, 18, 20, 40, 41, 109–112, 117
Kavka František, 66

Keil Bořivoj, 42, 58
Keldyš M. V., 23, 103, 105, 106
Kellö Vojtech, 59
Kempný Josef, 36, 37, 111, 126
Kladiva Jaroslav, 66
Klečka Antonín, 61
Kloz Josef, 100
Klozová Eva 33, 100
Knichal Vladimír, 116
Kochanovská Adéla, 71
Kolek Jozef, 71
Kolman Arnošt, 15
Komárek Arnošt, 60
Kořan Jan, 67, 68
Kosík Karel, 16, 51
Koubová E., 39
Koucký Vladimír, 104
Koudelka František, 9
Koutecký Jaroslav, 42, 43, 58
Koutek F., 115
Kožešník Jaroslav, 13, 22, 33, 34, 37, 39–42, 45, 50, 51, 60, 65, 67, 74, 75, 100, 103, 105, 107, 110–112, 120, 122, 131
Krajčí J., 71
Král Václav, 36, 37, 45, 47–49, 62, 66, 67, 114
Krandžalov Dimitr, 47, 48
Kroupa František, 116
Kroupa Vladimír, 114
Krůta V., 115
Křen Jan, 66
Křížek Jurij, 67, 68
Křížek M., 23
Kučera Jaroslav, 48, 49
Kudrna Jaroslav, 47, 48
Kulhavý František, 131
Kvasil Bohumil, 60
Kvasnička Ján, 45

L

Landa Vladimír, 20, 21, 126
Laufberger Vilém, 116
Lenárt Jozef, 57, 126
Línek A., 69
Linhart Josef, 61
Link František, 42, 43, 58
Loukotka Jiří, 48, 49

M

Macek Josef, 16, 18, 41, 42, 112, 117
Macůrek Josef, 36, 37, 42
Mach Jaromír, 20, 57, 131
Málek Ivan, 17, 18, 68, 109, 112, 116, 117
Maňák Jiří, 52, 53
Mašovský Otakar, 60, 61
Mattušová Miroslava, 100
Matyáš Miloš, 70
Mazúr Emil, 71
Mlynář Zdeněk, 13, 16

N

Nejedlý Zdeněk, 14, 110
Němec L., 23
Niklíček Ladislav, 8, 9
Novák Josef, 60, 61, 71
Novák Vladimír, 33, 100
Novotný Ladislav, 45

O

Obzina Jaromír, 13, 22, 24, 42, 50, 51, 57, 63, 67
Oliva Felix, 61, 100
Oliva Pavel, 20, 47
Otáhal Milan, 9

P

Pašiak Ján, 47, 48
Patočka Jan, 19

Peleška Bohumil, 116
Perek Luboš, 68, 70
Peroutka Ferdinand, 36
Peša Václav, 47, 48
Péteri György, 8
Petýrek E., 116
Pezlár Ludovít, 44
Pick M., 116
Pilipenko N. V., 104
Pješčak Ján, 61
Plíva Josef, 42, 58
Pluhař Jaroslav, 19, 57
Polák Emerich, 61
Popelová-Otáhalová Jiřina, 47, 49
Pospíšil Jaromír, 57
Poulík Josef, 47, 59
Poupa Otakar, 42, 43, 58
Prantl Ferdinand, 31
Prasolov, S. I., 38, 103–107
Prečan Vilém, 7
Procházka Jaroslav, 47
Prokopič Jan, 33, 100
Prokůpek Ladislav, 9
Průšek Jaroslav, 20
Purš Jaroslav, 47, 48

R

Rašková Helena, 20, 21
Richta Radovan, 16, 44, 47, 51, 59
Rosický Bohumil, 35, 40, 45, 57, 59, 64, 65, 69, 112, 120, 122
Roubal Květoslav, 114
Roubík František, 47, 48
Rudinger Josef, 42, 43, 58
Ruml Vladimír, 45, 47, 49
Ryba Bohumil, 19, 31
Ryš Přemysl, 20, 60
Ryšavý Bohumil, 61

Ř

Říha Oldřich, 45, 47, 48, 50

S

Sádovský Štefan, 105
 Sedlák J., 56, 57, 122
 Servít Zdeněk, 44, 116
 Schwarz Štefan, 105
 Sicher Jiří, 42, 43, 58
 Sirácky Andrej, 47, 49
 Sládeček František, 60, 61, 70
 Sládek Zdeněk, 36
 Slávik Ján, 71
 Snítíl Zdeněk, 45, 47, 48
 Srovnal Jindřich, 47, 49
 Starý Oldřich, 116
 Stránský Josef, 71
 Sudek F., 56
 Sviták Ivan, 36, 51
 Svoboda Ludvík, prezident, 37, 119
 Svoboda Ludvík, 20, 21
 Svoboda Miloš, 47, 49
 Szántó Ladislav, 47, 48

Š

Šafrata Stanislav, 64
 Šik Ota, 16, 18, 23, 34, 42, 43, 58
 Šiška Karol, 56, 57, 59
 Šmahel Otakar, 116
 Šmidák Miroslav, 57
 Šorm František, 12, 15, 17, 18, 22–24,
 26, 35–41, 87, 103–112, 121
 Špaldon Emil, 42, 43
 Štěpánek Miroslav, 47, 48
 Šternberk Bohumil, 71

Štoll Ladislav, 61, 100

Štrougal Lubomír, 105, 119

Švestka Bedřich, 59

T

Tauc Jan, 42, 43, 58
 Tesař Jan, 39
 Točík Anton, 47, 48
 Tomášek Ladislav, 48, 49
 Tondl Ladislav, 6, 9, 12, 20, 44, 51,
 116
 Topol'ský Michal, 45
 Tošenovský Ludvík, 47, 49
 Trlifaj Ladislav, 20, 21
 Trlifaj Miroslav, 60, 61

U

Urban Luděk, 45

V

Vachtl Josef, 41, 112, 117
 Valouch Miloslav, 71
 Vaněček Václav, 47, 48
 Vodička Felix, 20, 44, 116
 Vojtíšek Václav, 47

W

Weiser Jaroslav, 42, 43
 Wheeler George S., 15
 Wichterle Otto, 8, 13, 17, 20, 34, 44,
 69, 116

Z

Zátopek Alois, 60, 61, 69
 Zelený Jindřich, 47, 49
 Zoubek Vladimír, 20, 59, 69

THE CZECHOSLOVAK ACADEMY OF SCIENCES, 1969–72: THE RESTORATION OF COMMUNIST POWER IN ACADEMIA

Alena Míšková, Hana Barvíková, and Miroslav Šmidák

The period of 'normalization', which followed the democratizing reforms of the 1960s (culminating in the Prague Spring), had catastrophic social, academic and moral consequences throughout the country. It was accompanied by a strong wave of emigration and by the dismissal of part of the intelligentsia from jobs for which they had been trained. Although during the normalization period the authorities, when restoring order, were unable to use means as drastic as those used in the 1950s, this period must nevertheless be described as one marked by the considerable moral failure of many persons in intellectual spheres. Among them, however, a group also developed, consisting of persons who continued to devote themselves to scholarly work outside the state's academic institutions, at least in those fields or exceptional cases where it was possible.

The present study examines the restoration of the Communist order (that is to say, 'normalization', as the Husák régime officially and paradoxically called it) in the Czechoslovak Academy of Sciences, an institute created on the Soviet model, in 1952, as the supreme academic institution and consisting of a number of research institutions.

The first chapter, 'From "Stalinist Model" to "Brain Trust"', is concerned with the early history of the Czechoslovak Academy of Sciences, particularly the Academy's role in the reforms of the 1960s, and, above all, during the Prague Spring of 1968.

The chapter 'In Spite of the Occupation' is devoted to the anti-occupation activities of the chief academic bodies and the individual institutes (for instance, the publication of documents on the occupation, *Sedm pražských dnů*, by members of the Historical Institute), as well as the continuing efforts for greater democracy (the attempt, for example, to amend legislation related to the Academy), and the ongoing work of the Commission for Political Rehabilitation (concerned with the exoneration of scholars who had been persecuted and imprisoned during the Stalinist era).

The next part of the study describes the restoration of Communist power after the Husák leadership took over in April 1969, first in the central bodies of the Academy (the resignation of Chairman František Šorm and the appointment of Jaroslav Kožešník, the appointment of the new Academy Presidium, the reorganization of the academic councils for history, philosophy, and sociology, and the closing down or 'reorganization' of social-science institutes). Particular attention is paid here to the Institute of East European History, the Historical Institute, and the Institute of Philosophy and Sociology.

The efforts of the Husák leadership to rid society of all democratic elements and to restore the 'old order' did not, however, meet with the anticipated support of the broader public; indeed, even the lower levels of the Communist Party resisted the pressures. Consequently, the key instrument for the restoration of the totalitarian régime was a purge in the Party (euphemistically called the 'replacement of Party membership cards'). Party members were expected to demonstrate to the screening commission why they deserved to remain members and how they intended to promote normalization policies. In the central organizations and associations of the state, Party commissions carried out this vetting on the basis of an 'analysis of previous developments', which was prepared by delegated upper-level Party functionaries with the help of the 'healthy forces' in the grass-roots Party organizations. What followed was the strongest wave of retribution ever to take place in the history of the Czechoslovak Communist Party; the number and severity of punishments meted out to scholars and research workers was surpassed only by those dealt to persons involved in the arts and culture. The study illustrates this using statistics.

In the 'process of consolidation', contacts with scholars abroad were established on a new basis; that is to say, they were thoroughly re-orientated to the Soviet Union and the countries of the East bloc, and almost all Czechoslovak scholars in the international academic boards were dismissed from their positions.

In the last six months of 1970, then, the Czechoslovak Government decided to carry out a 'political and employment-qualification evaluation' of members of the non-Communist parties and of people without any party affiliation whatsoever; in other words, of all employees.

One of the obstacles blocking the Husák leadership's efforts to regain absolute Party control over the Academy and to punish or rid itself of political opponents there was the 1963 Act establishing the Academy of Sciences. This legislation contained certain democratic elements and allowed for a measure of autonomy. Consequently, in late 1969 and early 1970, one of

the first tasks of the Communist Party's department for education and scholarship and of the newly imposed leading functionaries of the Academy was to draft an amendment to this Act. With the passing of the amendment the appropriate 'legal' framework was created for activity that can reasonably be described as constituting the worst period in the history of the Czechoslovak Academy of Sciences.

The legislative changes, entirely subordinating the Academy to Party supervision, were completed, in January 1971, with an amendment on 'cadre regularity', which expanded the scope of the decision-making authority of the Communist Party to include all the important functions at all levels of the Academy (in particular the Presidium, the academic boards, the directorships of all the institutes, the editorships of the scholarly journals, and during the oral defence of theses for the CSc. degree).

The concluding chapter of the study is a description of subsequent purges in the Academy, a summing up of their overall effect, and an overview of the closing down and reorganization of the Academy's institutes.

The second half of the publication contains sixteen basic documents from the Archive of the Academy of Sciences and from the former archive of the Central Committee of the Czechoslovak Communist Party.

Alena Míšková, Hana Barvíková, Miroslav Šmidák

Československá akademie věd 1969–1972.
Restaurace komunistické moci ve vědě

Redakce Milena Janišová, anglické résumé Derek Paton
Obálka Vladimír Nárožník
Počítačová sazba Věra Škvorová
V ediční řadě Sešity ÚSD, sv. 30
vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR
Praha 1998

Publikace vyšla s přispěním
Grantové agentury České republiky (reg. č. 404/94/0445)
a Nadace Konráda Adenauera

V edici Sešity ÚSD jsou dosud k dispozici tyto svazky:

- Sv. 16 J. Madry: *Sovětská okupace Československa, normalizace v letech 1969–1970 a role ozbrojených sil*
- Sv. 18 A. Benčík: *Operace „Dunaj“. Vojáci a Pražské jaro 1968*
- Sv. 20 *Politické elity v Československu 1918–1948*
- Sv. 21 M. Gajdoš – S. Konečný: *Postavenie Rusínov-Ukrajincov na Slovensku v rokoch 1948–1953*
- Sv. 22 K. Kaplan – D. Tomášek: *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*
- Sv. 23 O. Turek: *Podíl ekonomiky na pádu komunismu v Československu*
- Sv. 24 *Počátky „normalizace“ na severní a střední Moravě. Sborník studií*
- Sv. 25 R. Břach: *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN z roku 1973*
- Sv. 26 A. Hyndráková – H. Krejčová – J. Svobodová: *Prominenti v ghettu Terezín 1942–1945. Dokumenty*
- Sv. 27 R. J. Hoffmann: *Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948*
- Sv. 28 J. Maňák: *Čistky v Komunistické straně Československa 1969–1970*
- Sv. 29 J. Cuhra: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972*

Z edice Prameny k dějinám československé krize 1967–1970:

- Sv. 1 J. Pecka: *Spontánní projevy Pražského jara*
- Sv. 2/1 J. Pecka – J. Belda – J. Hoppe: *Občanská společnost 1967–1970. Emancipační hnutí uvnitř Národní fronty*
- Sv. 3 F. Cigánek: *Národní shromáždění 21.–28. srpna 1968*
- Sv. 4/1 J. Vondrová – J. Navrátil: *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970. Prosinec 1967 – červenec 1968*
- Sv. 4/2 J. Vondrová – J. Navrátil: *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970. Červenec – srpen 1968*
- Sv. 4/3 J. Vondrová – J. Navrátil: *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970. Září 1968 – květen 1970*
- Sv. 5/1 J. Žatkuliak: *Federalizácia Československého štátu 1968–1970. Vznik česko-slovenskej federácie roku 1968*
- Sv. 6/1 A. Benčík – J. Navrátil – J. Paulík: *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970. Vojenská varianta řešení čs. krize (1967–1968)*
- Sv. 7 F. Koudelka – J. Suk: *Ministerstvo vnitra (leden–srpen 1968)*